

cem postmodum in carnem restituit, decem vero qui amissi fuerant in occulta animarum vita servavit. Juxta allegoricum sensum eodem modo de animalibus intelligendum est, quo et in prima parte libri expositum est, quia videlicet per Psalmistam Patri dicitur: « Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi (*Psal.* viii). » Sancta vero Ecclesia, quæ in exordiis suis innumeris tentationibus pressa, tam Israeliticum populum quam multos ex gentibus amisit, videlicet quos lucrari non potuit, in fine duplicia recipit, quia ex omni natione fidelium numerus in ea multiplicior excrecit.

VERS. 13. — « Et fuerunt ei septem filii et tres filia, » etc. Septem quoque filios et tres filias recipit, quia mentibus eorum, quos septem virtutibus generat, ad perfectionis summam, fidem, spem, charitatemque conjungit, ut tanto verius proles sua gaudeat, quanto suis fidelibus nil de virtutibus deesse pensat. Nominibus quoque filiarum universum genus humanum designat, quod benignitate Conditoris, atque ejusdem misericordia Redemptoris eligitur. Quæ videlicet nomina subjunguntur:

VERS. 14. — « Et vocavit, » inquit, « nomen unius Diem, et nomen secundæ Cassiam, et nomen tertiæ Cornustibii. » Nam quia et conditum genus humanum luce innocentia claruit, et redemptum exercitio bonorum operum odorem suavitatis aspersit, et prima filia recte Dies, et secunda non incongrue Cassia nominatur: et quia tertio ordine, genus humanum etiam carnis resurrectione renovatum in illum concentum æternæ laudis assumitur, tertia filia Cornustibii vocatur. Qui enim lux vel dies fuimus conditi, et nunc sumus Cassia redempti, erimus quandoque Cornustibii in exultatione æternæ laudis assumpti. Hæc nomina, pro eo quod a virtutibus sumpta sunt, apte curavit interpret non ea sicut in Arabico sermone inventa sunt ponere; sed in Latinum eloquium versa apertius demonstrare. Cornustibii ex cornu et tibia composuit, et quo voluit genere licite produxit.

VERS. 15. — « Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filia Job in universa terra, » quia videlicet priusquam ad nuptiarum thalamum sponsa perveniat, omnem a se vitæ fœditatem respuit, et amori sponsi præparans sese per species virtutum componit. De qua animæ pulchritudine in Psalmo dicitur sanctæ Ecclesiæ: « Concupivit rex speciem tuam (*Psal.* xlii). » Et paulo post: « Omnis gloria ejus filia regis ab intus (*ibid.*). » — « Deditque eis, scilicet filiabus, » pater suus hæreditatem inter fratres carum. » Usus vitæ veteris non habebat ut hæreditatem feminae inter masculos sortirentur. Sed pio Redemptore nostro, cujus hic typus est, adveniente, nullus infirmitatis suæ conscius de sortienda cælestis patrimonii hæreditate desperet, quia in domo Patris mei mansiones, » inquit, « multæ sunt (*Joan.* xiv), » ut sorores cum fratribus, id est infirmi admittantur cum fortibus. Ubi nemo disparitatis damna sentit, quia tanto sibi quantum pereperit sufficit.

VERS. 16. — « Vixit autem Job centum quadraginta annis, » id est vivit Ecclesia post resurrectionem in perfectione æternitatis, quæ per hunc numerum recte signatur. Nam si quatuordecim per dextrum ducimus, ad centesimum et quadragesimum numerum pervenimus. Quatuordecim autem ex decem et quatuor compositus perfectionem decalogi legis et Evangelii designat. Ecclesia ergo tam secundum legis decalogum quam secundum quatuor Evangelii libros usque ad perfectionis culmen extensa vivit in perpetuum. « Et vidit filios suos, » scilicet quos Deo acquisivit, « et filios filiorum suorum, » videlicet quos genuerunt successores apostolorum; « vidit, inquam, usque ad quartam generationem, » id est usque ad resurrectionem. Primum namque tempus ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, quartum in resurrectione futura. Et quasi quarta generatione Ecclesia moritur, id est presenti mundo penitus aufertur. Plena dicam, id est plene remunerata mercede bonorum operum. Explicet iste liber Job feliciter. Amen.

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

IN LIBRUM ECCLESIASTES COMMENTARIUS.

INCIPIT EPISTOLA SEQUENTIS OPERIS AD GREGORIUM.

517 Domino Gregorio clarissimæ memoriæ viro, S. humilis atque Dominicum peripsema, salutem. « Beati, » ait Psalmista, « qui scrutantur testimonia Domini, ut in toto corde exquirant eum (*Psal.* cxviii). Hanc, ut reor, beatitudinem, dilectissime, invenisti, et ideo æquipollentissimum arbitratus ut, qui eam in-

mihi, invenias vitam, et haurias salutem a Domino (Prov. viii). Nam charitatis tuæ scripta percepit, quibus usquequaque hortatus es ut tibi aliquid ederem super Ecclesiasten, secundum nostram translationem, Hebraicam scilicet veritatem: quoniam beati opus Hieronymi juxta septuaginta Interpretum traditionem, quasi mutilatum esse et informe videretur, multumque distare ab Hebraico. Legi, atque relegi, et proculdubio ita esse, ut intimasti animadverti. Dilectio certe pretium non habet. Amicitia, quæ desinere potest, vera nunquam fuit. Fulgeat qui libet auro, et pompaticis seculis corusca ex sarcinis metalla radiant, charitas non potest comparari. Obsecro ergo te, ne amicum, qui diu quæritur, rix inventur, difficile servatur, pariter cum oculis mens amittat. Mihi crede, crede mihi, frater, non sic tempestate jactatus portum nanta prospectat, non sic sitiens imbres arva desiderant, non sic curvo assidens littori anxia filium mater exspectat, quemadmodum te semper desideravi. Oppido nunc pertimesco amoris istius carbunculum extinguendum. Quomodo enim magisterii cathedram mihi tradere vis, qui sub ferula discipulus nunquam fui? Metiris nos virtutibus tuis, et parvos magnus extollis, ultimamque partem convivii occupas, ut patrisfamilias judicio promovearis. Non tamen frustra prædicatur mentes hominum xilere liquido die, coacta nube pallescere, meus credo animus faciet fidem exemplo. Nam, cum tibi scribam, ex sententia verborum usus suppeditabit, quorum alias mihi suppellex deest. Præterea merito inter omnes virtutes obedientia vindicat principatum, quæ facit plerosque tentare quod nequeunt. Et ideo devotionis laude habendi sunt qui, considerata sui possibilitate, jubentibus obsequuntur. De sola ergo charitate, qua nihil est imperiosius, confusus, satisfaciam voluntati vestræ. Quod dum audacter aggredior, præsumptionis reum me esse sentio. Sed petenti tibi sæpius negare non potui, ita dumtaxat ut tibi soli lectio sit, nec ab oculo speculetur secundo.

COMMENTARIUS.

518 CAPUT PRIMUM.

CAP. I, VERS. 1. — *Verba Ecclesiastæ filii David, regis Jerusalem.* Ecclesiastes filius fuit regis David, qui etiam Salomon nuncupatus est, et Idida. His tribus vocabulis sanctæ et individuæ Trinitatis arcanum declaratur, quia sicut in uno homine tria sunt nomina, ita tres personæ dedicantur in una Deitatis substantia. Salomon, *pacificus*: Idida, *dilectus Domini* interpretatur. Porro Græce Ecclesiastes appellatur, *qui cœtum*, id est ecclesiam, congregat; quem nos nuncupare possumus *concionatorem*, quod ad populum loquatur; cujus sermo non specialiter ad unum, sed generaliter ad universos dirigatur. Omnium ille vices agit, solus ad plures loquitur, universos unus docet. Modo, quasi majestate, manus vultusque moderamine varios motus sedat, tumultus quoque grandes ac superciliosos. Aliquando in firmi, aliquando sapientis personam assumit. Tanquam pauper sedet, luxuriatur, et grandia quæque molitur, ut dives. Avarum se simulat ut avaritiam destruat. Optat quæ carnis sunt, et quæ sunt spiritus desiderat. Nam, quot sunt homines, tot sunt hominum studia. Sub tam diversarum facie personarum librum suum scribit Ecclesiastes, ut cum Apostolo omnibus omnia factus, omnes lucrifaciat (I Cor. ix). Nunquid non unusquisque nostrum filius David erit, rex Jerusalem erit, si, quæ in hoc libro conscripta sunt, devota mente atque sollicita servaverit? Jerusalem rex erit, quicumque seipsum naviter et sapienter rexerit. Majus est enim seipsum bene regere, quam multorum regna tenere. Iste liber est quasi labrum quod fecit Moyses de speculis mulierum (Exod. xxxviii). Docuit enim ille in talibus speculis speculari non solum facies, sed et mentes hominum. Hunc etiam librum Ecclesiastes fecit ex ære et speculis mulierum, ad speculandas mentes hominum. Speculo clarior est, sonoro ære sonorior. In verbis sonat; designatur vita hominum a speculis mulierum. Igitur Ecclesiastes in hoc vi-

A *det speculo quodcumque agunt homines in mundo.* Respicit ad certas artes quidquid sit ab hominibus, et nulla *pene ars* ab isto libro immunis est. Habet hic *scriba doctus in regno cælorum* (Matth. xiii), unde proferat nova et vetera. Plato, Pythagoras, Socrates, Aristoteles, et omnes qui logica et moralia tractant, suos libros condierunt de libri hujus pigmentis et plenitudine. Quis enim vel physicus, vel philosophus, naturæ viscera secretius rimari potuit, quis intima vidit acutius? ipse enim, ut legitur, disputavit a cedro usque ad hyssopum. Aiunt vero Hebræi hunc librum Salomonis esse penitentiam agentis, quod in sapientia divitiisque confusus, per mulieres offenderit Dominum (III Reg. iv).

B *VERS. 2. — Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, vanitas vanitatum, et omnia vanitas.* Non est transcurrere legendum, sive parvipendendum, quod ait: *Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes*, quis enim vana videre potuit magis quam Ecclesiastes? Jure qui rempublicam gubernat scire et intelligere solus potest quænam sit vanitas, quæ vanitas vanitatum, quod omnia vanitas. Hæc enim tria evidentissima pronuntiavit. Quicumque tam vane vivit ut non intelligat se esse vanitatem, nisi Verbo Dei confirmetur, iste non potest intelligere quid sit vanitas vanitatum. Ideo qui talis est, qui vecors est, vanitas vanitatum est, eique jure fabula dicit quod dicit bos ad culicem, referentem illi grates quod algoris tempore hiemasset in aure ipsius: Neque sensi, inquit, venientem, neque redeuntem. De talibus ergo Ecclesiastes dicit: *Vanitas vanitatum.* Sed, unde putamus cor Ecclesiastis nunc emersit? naufragium quippe videtur incurrisse. Viderat animalia pusilla cum magnis, cæli altitudinem conscenderat, profundum abyssi penetraverat, viderat cete magnum in hoc mari magno et spatioso sine misericordia sævientem. Tradunt physici, cum aliquis absorbetur aquis, tertio mergitur, et tertio ab undis relevatur, sed vice tertia vel liberatur vel necatur. Sic in

naufragio mundi, periculi sentina crescente, tanta videns, et tanta timeus mergitur et revocatur Ecclesiastes, et exclamat: *Vanitas vanitatum*; iterum mergitur et revocatur cum clamore valido: *Vanitas vanitatum*; tertio mersus et liberatus, jam stans in portu quasi naufragus vociferans prosequitur: *Omnia vanitas*. Cur autem hominem computamus intra numerum vanitatum, cum ipse factus sit ad imaginem Dei, et præsens cunctis quæ sub sole sunt, per quem adoratur Deus et colitur? Certe, quia et David pater Ecclesiasticus dicit: *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens* (Psal. xxxviii). Quid enim fumo plus evanescit? Quid umbra vanius? Sicut 519 umbra mutat vias, sic homo mutatur in horas. Tanquam fumus deficit (Psal. lxxvii): ita homo stultus perdit tempus suum. Ergo *vanitas vanitatum* est homo, si terrena tantum sapere voluerit, et non coelestia; si quæ sunt carnis sapit, non quæ sunt spiritus. Si ergo vivens homo vanitas est, quid mortuus erit? *Vanitas vanitatum* est, cujus vix jam superest vel imago. Esse et non esse, mori et non posse mori, nonne vanitas est vanitatum? Si mortem mors finire non potest, quid unquam vanius? Propterea *omnis creatura ingemiscit, et parturit usque adhuc*, quoadusque liberetur in spe gratiæ filiorum Dei (Rom. viii). Sed, cum scriptum sit: *Vidit Dominus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* (Gen. i): cur non solum vanitas, verum etiam vanitas vanitatum opus ejus dicitur? Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi in tantum ut filii Israel eum aspicere non possent (Exod. xxxiv). Quam gloriam Paulus apostolus ad comparationem evangelicæ gloriæ dicit non esse gloriam. *Nam nec glorificatum est*, inquit, *quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam* (II Cor. iii). Possimus ergo et nos in hunc modum, cælum, et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt, bona quidem per se dicere, sed ad Deum comparata pro nihilo computare. Quomodo si igniculum lucernæ videns contentus essem ejus lumine, et postea orto sole non cererem quod lucebat. Stellarum quoque lumen jubare viderem solis abscondi: ita videns elementa, et rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem, recogitans autem omnia pertransire et mundum suo fine senescere, solumque Deum id semper esse quod fuerit, compellor dicere: *Vanitas vanitatum, etc.*

VERS. 3. — *Quid habet amplius homo de universo labore suo quo laborat sub sole?* Quare ille, cujus cor erat, sicut arena maris (III Reg. iv), et sicut stellæ cœli, quasi ignarus et dubitabundus interrogat quid habeat homo de universo labore suo? verbum suspendit, ut ambiguitate illius nostrum ad inquirendum provocaret studium. Quærit dubitans, ne dubitaremus: discere vult quasi discipulus, ut sciremus: interrogat, ut dicat nobis non omnino laborem nostrum esse vanum. Quamvis enim vane et sine fructu laboret qui supra petram, sive secus viam, sive inter spinas semen suum jecerit, quod

tamen in terram boram seminatur fructu pullulabit centesimo: qui bonum attulerint fructum, accipiant a Domino præmia æternæ laboris: qui vero malos fecerint fructus, igne cremabuntur æterno (Matth. xiii; Marc. iv; Luc. viii). Adam ergo primus homo primam pro criminis magnitudine accipiens poenam, primam vanitatis notam tradidit Ecclesiasti, nos secum esse faciens filios vanitatum. Propterea scriptum est: *Homo nascitur ad laborem, avis ad volatum* (Job v). Amor quippe laboris sic insitus est per illum omnibus hominibus, nosque tanquam hæredes exercet ad laborem, et vanitatem. Iste congregat divitias, erudit liberos, ambit honores, ædificia construit, et in medio opere subita morte subtrahitur audit: *Insipiens, hac nocte auferetur anima tua a te; quæ autem parasti, cujus erunt?* (Luc. xii.) Maxime cum de omni labore nihil secum ferat, sed nudus redeat in terram unde assumptus est. Videat itaque quicumque laborat, ne fructu laboris sui careat. Quamquam etenim laboris fructum Ecclesiastes suspenderit, tamen in Evangelio a Domino revelatus est: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi). Nondum enim, dum hæc scriberet Ecclesiastes, hoc pretiosum unguentum erat effusum: necdum austeritas legis antiloto temperata erat.

VERS. 4. — *Generatio præterit, et generatio adventi: terra autem in æternum stat.* Prima mundi generatio fuit ab Adam usque ad Noe: secunda a Noe usque ad Abraham: tertia ab Abraham usque ad David: quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis: quinta a transmigratione Babylonis usque ad adventum Domini: sexta ab adventu Domini usque ad finem sæculi. Præcessit quoque generatio Judæorum, id est Synagoga: successit generatio gentium, hoc est Ecclesia. Sic aliis morientibus nascuntur alii, et quos videras non videns, incipis videre quæ non erant. Quid hæc vanitas, quam terram in æternum manere, quæ hominum causa facta est, et ipsum hominem terræ dominum in pulverem repente dissolvi? Quamvis enim dicat Dominus: *Cælum et terram transibunt* (Matth. xxiv), hoc non secundum substantiam, sed secundum renovationem ait. Tempore enim judicii effusa desuper flamma reparabitur, et sic juxta Ecclesiasticus sententiam terra in æternum stat. Quod philosophi gentium sanxerunt de immobilitate terræ, et de spherica volubilitate, hoc Ecclesiastes videtur approbare.

VERS. 5, 6. — *Oritur sol, et occidit, et ad locum suum revertitur: ibique renascens, gyrat per meridiem et flectitur ad aquilonem.* Brevibus verbis multa comprehendit, proponens nobis rerum historiam et allegoriam. Primo ergo gustemus quam dulcis sit allegoriæ nucleus. Dum enim nos rebus, et res nobis comparat, in cunctis, quæ dicit, causas notat vanitatis. Et, ut aiunt qui de physica ratione tractant, quæcunque patitur mundus, qui Græce κόσμος vocatur, patitur et homo, qui Græce μικρόκοσμος, id est parvus mundus, appellatur. Quod mundus in se ge-

naliter habet, hoc et homo specialiter habere dicitur. Igitur, sicut sol nunc oritur, nunc occidit, iterumque recurrit ad ortum, ita homo modo oritur, dum nascitur; modo occidit, dum moritur; et in matrem suam terram, unde assumptus est, revertitur. Quid hoc est, nisi vanitas vanitatum? Præterea sicut sol exoritur, quotiescunque fidei ignem suscipimus. Iterum veluti sol occidimus, quando ignem fidei perdimus. Hoc enim significant partes aquilonis, ubi perpetuum frigus est. De huius vanitatis nebula nos liberavit Christus, qui est Sol iustitiæ, et repellens peccatorum tenebras, atque in pectoribus nostris nascens calet aspirando, relucetque per nos operando. Quando ergo occidimus migrantes nocte peccati, occidit et recedit a nobis Sol verus Jesus Christus. Dum ergo flectimur propter peccatum ad aquilonem, et ipse pietatis auctor nobiscum flectitur, ut nos liberet de tenebris in regnum claritatis suæ. Gyrat per meridiem ad austrum, dum nos recalescere facit amoris sui igne. Nobiscum reascitur, quoties relicto peccato in filiorum ejus numero computamur. Nunc autem, ut ad historiam redeamus, sol ipse, qui in lucem datus est mortalibus, interitum mundi orta suo indica ex occasu. Qui postquam ardentem rotam Oceano inserit, per incognitas nobis vias, ad locum unde exierat regreditur, expletoque noctis circulo, rursus de thalamo suo festinus erumpit. Hoc propterea facit, ut doceat mutationibus temporum et ortu occasuque siderum, humanam ætatem abii, et interire dum nesciat.

Lustrans universa in circuitu pergit spiritus: et in circulos suos revertitur. Quisnam est iste spiritus? Hoc enim nomen homonymum est, et multa significat. Sunt enim, qui hunc spiritum solem esse dicant, putantes quod animal sit, et spiret, et vigeat, et annuos orbis suo cursu expleat: sicut et poeta dicit:

Interæa magnum sol circumvolatitur annum.
(VIRG., *Æneid.* l. III, 281.)

Et in alio loco:

Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
(Id., *Georg.* l. II, 402)

520 Sive quod, ut idem poeta:

*Lucentemque globum lunæ, Titanique astra,
Spiritus intus alit, totamque infixæ per artus
Meus agitat molem, et magno se corpore miscet.*
(VIRG., *Æneid.* l. VI, 424-26.)

Sunt alii qui putant quod spiritus iste ventus sit qui universa perlustrat et circuit. Propterea pictores solent pingere ventos cum alis et pennis, et quasi soleant corporeis spirare ciculis, cum calamis de apertis precedentibus ore comiciantur. Sapientes huius mundi, id est philosophi, Creatorem omnium Deum per ea quæ facta sunt, ut ait Apostolus (*Rom.* 1), intelligentes, istum spiritum animam, sive mentem, sive animam appellaverunt, quasi omnia implentem, cuncta vivificantem. Dicunt illi quod omnia vivifloet, omnia vegetet, omnesque creaturas aliat, intus sese infundendo per artus mundanæ mo-

lis; hoc animam mundi Plato appellavit. Quam certis solidans numeris, ac culica perfectione, simulavit artem naturæ in arte figuræ. Isti quamvis ad plenum veritatem videre non possent, tamen principium et finem ad unum referunt, credentes tenorem omnium rerum in se redire, sicut cyclus gyranlo in se revolvitur. Spiritus autem noster anima quoque vocatur, per quam spirando sumus, vivimus, et movemur; illa corpus humanum regit, et vivificat omnia lustrando, meditando perlustrat, altitudinem cœli et profundum abyssi pererrat. Ipsa sentit, meminit, et sapit. Ipsa velox est, subtilis, acuta, mobilis, adeo ut neque dormiente corpore quiescat; videt in somnis futura, bona et mala intelligit, multa præcitat, præsens cernit absentia, recolat sibi nota, fingit in imagine non nota. In se tota teres et rotunda est (*Sap.* VII). Hæc omnia, non a se, sed a Deo habens gratias illi refert, et cum Psalmista canit: *Non nobis, Domine, non nobis, sed romini tuo da gloriam* (*Psal.* CXII). Erigat nunc nobis scalam sanctus ille David, ut altius scandere possimus, et cum Isaia contemplemur multo intuitu (*Isa.* XXI): *Verbo, inquit, Domini cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum* (*Psal.* XXXII). Iste Spiritus Deus est, qui, sicut circulus, potestate, deitate, omnia quæcunque fecit penetrat, ambitque. Certe, si aliqua figura Deitati comparari potest, nulla est aptior circulo, cui nec principium, nec finis cernitur esse. Circulus a se incipit, et in se finitur. Huius circuli quasi unum, usum, et naturam Divinitas habet, quæ cœlum, terram, mare circuit, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter (*Sap.* VIII).

VEAS. 7. — *Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina, relabuntur, ut iterum fluant.* Per metaphoram sub aquarum et fluviorum nomine homines significantur, quod in terram, de qua assumpti sunt, redeant, nec tamen impleatur terra multitudine mortuorum. Qui autem de naturis disputant, multa quærent, cur mare non redundet, cum omnia flumina, omnesque aquæ cadant et corruant in eo. Quidam aiunt solem humore nutrire calorem, et sic nimietate caloris superabundantiam maris imminui. Et approbant majus de minori. Si aliqua vestis aliquibus aquæ distillet guttis, calore solis solet exsiccare. Alii dicunt quod venti, dum mare perturbant, multitudinem secum afferunt aquarum, et spargentes eas per nubes iterum per pluviam in terram corruant. Et approbant majus de minori. Dicunt enim quod viæ et compita pluviis plerumque mollescunt, ventisque efflantibus iterum siccantur et indurescunt. Aiunt alii quæ cœli arcus mare obit, revometque de cœlo aquas potatas. Probaturque ex hoc quod post apparitionem arcus pluviæ cadat. Disputant et alii subtilius. Dicunt quod terra stet in medio Oceano qui eam totam circuit. Sicut ergo caro nostra minutis solet exsudare poris, ita et terra suos habet poros, per quos salso maris humores in se reduentes recipit,

et in suas deducit venas, donec salsugo maris bene et pure colata omnino deficiat, ac dulcem trahat saporem mutata. Fluctus maris in terras effluit, et flumina terrarum sese refundunt in magnum et sinuosum maris ventrem. Sed dum mare salsum dulces terrarum haurit aquas, quasi insuetam indignans dulcedinem, dulces a se aquas evomit, et in occultas terræ venas projicit. Adjuvat hanc opinionem et natura, quia contraria sibi sunt dulce et amarum, et in uno subjecto simul esse non possunt. Contra tam diversas hujus mundi sapientium opiniones noster Ecclesiastes, et ipsarum Conditor aquarum, dicit aquas per occultas venas ad capita fontium regredi, et de matrice abyssu in sua semper ebullire principia.

Vers. 8.—*Cunctæ res difficiles : non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.* Non solum de physicis, sed et de ethicis, quod scire difficile est, nec sermo valet explicare causas naturasque rerum, nec oculus, ut rei poscit dignitas, intueri, nec auris instituente doctore ad summam scientiam pervenire. Non tamen quidquid difficile, hoc totum est impossibile. Sæpe improbus labor vincit quod primo impossibile et difficile videtur. Aliquando explicat et reserat sermo quod ordo naturæ implicat. Sunt quædam res difficiles, quæ non explicantur sermone : et sunt res difficiles, quas philosophi et sapientes absolvunt. Sed quis loquendo satisfacere possit auri? Semper illa prurit, semper nova audire gestit. Tot causæ rerum non possunt aures satiare, tot formæ rerum non possunt oculos informare. Licetque Ecclesiaste teste res cunctæ difficiles sint, aliquo uti nunc exemplo, quo difficilia superemus. Dicitur fabulose, et non sine causa, somnus duas habere portas, unam eburneam, alteram corneam. Sed cornu, quamquam durum sit et asperum, tamen per aquam calidam sic aptatur, sic attenuatur, ut visu eum pertranseas, et quod erat natura impossibile, arte possibile reddidisti. Quis autem ebur, quamvis cornu pretiosius sit, sic poliat, sic flectat, ut visui nostro penetrabile fiat? Hoc omnino impossibile est. Cornu nobis translucet, cum valemus mente et actu, et quod natura nobis difficile est, arte et labore nostro facillimum redditur. Hoc ebur non patitur ut per illum aspicimus, ideoque res signat penitus difficiles et latentes, a quibus et oculos nostros avertit, et aures.

Vers. 9, 10, 11. — *Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est. Nihil sub sole novum, nec valet quisquam dicere : Ecce hoc recens est : jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos. Non est priorum memoria : sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo tempore.* Paucis verbis multa comprehendit, et cum Aristotele substantiam dividit et accidens. Omnis enim res aut substantia est, aut accidens, ita ut neque accidens sine substantia, neque sine accidente substantia esse possit. Accidens quippe sine

aliquo substantiæ fundamento esse non potest : substantia vero ipsa sine superjecto accidenti videri nullo modo potest. Ut enim color sit, quod accidens est, in corpore erit, quod est substantia. Porro autem cum corpus, id est substantiam, videris, insignitam eam accidenti, id est aliquo colore, respicies. Itaque fit ut neque substantia præter accidens sit, neque accidens a substantia relinquatur. Ubi enim substantia **521** fuit, mox accidens consecutum est. Sic Ecclesiastes in eo quod ait, *fuit, est, et erit*, substantiam manifeste demonstrat : in eo vero, quod dicit, *quid factum est, et quid faciendum*, varios eventus rerum ostendit cum accidentibus suis. Videtur ergo de his quæ supra enumeravit, generatione et generatione, mole terrarum, ortu solis et occasu, omnibusque, quod aut cogitatione, aut visu, aut auribus discimus, non communiter loqui, quod nihil sit in natura rerum, quod ante jam non fuerit. Ab initio enim mundi et homines nati, et mortui sunt, et terra super aquas librata constitit, et sol ortus occubuit. Et, ne plura loquar, et avibus volare, et natate piscibus, et terrestribus ingredi, et serpentibus labi Deo artifice concessum est. Huic quid simile sententiæ et Comicus ait : *Nihil est dictum, quod non sit dictum prius.* Quod si in sermonibus nihil novum dici potest, quanto minus in administratione, quæ ab initio sic perfecta est, ut requiesceret Deus ab operibus suis die septimo (*Gen. 11*). Pereat ergo hæresis Epicureorum, qui plures mundos esse, vel fuisse mentiuntur, dicentes animas mortuorum in alia semper relabi corpora, et iterum vivere. Hinc Pythagoras, ut ipsi fingunt, in pavonem se transaminavit, anima Pythagoræ in Ennium, et sexta sorte in Virgilium requievit. Hæc omnia dissipat Ecclesiastes, qui ait : *Non est priorum memoria. nec eorum quidem, quæ futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in novissimo tempore.*

Ecce quem subito stupebam, et mirabar exclamasse : *Vanitas vanitatum, quid tardat, quid moratur reddere verbi et clamoris sui rationem? Cur tantam fecit digressionem? Suspendere et quasi fallere nos vult, ne reddat rationem pro se.* Sed absit a me, ait Ecclesiastes, reddam rationem per me festinanter. Certe, qui dixi : *Vanitas vanitatum, et omnia vanitas*, possum videri majestatis reus, et in Deum peccasse, si inter vanitatem creaturas ejus reputarem. Sed non recessit ita retro cor meum (*Psal. XLIII*), ut non sentirem de Domino in bonitate (*Sap. 1*). Qui enim omnia bona fecit, nulla utique mala fecit. Qui nulla mala fecit, quomodo omnia vana fecit? Respice triplicem creaturam, cælum, terram, mare : nihil est vanum in eis, nihil in eis nisi certum. Terra stat in æternum : homines quotidie aliis morientibus nascuntur. Militiam cæli, id est solem, lunam et sidera, a debito cursu quando errare videbis? Cohibet mare flumina, et fontes limes præfixus : nihil fortuna

potest in rerum natura. Si ergo intendas, homo, plus **A** justo ad capiendas res tam difficiles, oculi tui vincantur et aures. Nihil deest exemplo: Vel continuus ordo rerum auget fidem; adhuc per totum orbem temporis, quod fuit, et quod factum est, et adhuc restat faciendum. Hæc causa fuit, quæ nos suavitot et tanta præmittere, quæ non patitur inter vanitatem reputari opus Creatoris. Laudo enim creaturam: amplius laudo creaturæ Creatorem. Ne ergo vanus fiam, ne vanitatem recipiam, primus mihi occurro, arguam me, et statuam contra faciem meam (*Psal. XLIX.*), et, ut te videas in me, prius exoriar a me.

VERS. 12, 13, 14, 15. — *Ego Ecclesiastes sui rex Israel in Jerusalem, et proposui in animo meo quæ-
rere et investigare sapienter de his omnibus quæ
sunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit
Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Vidi
cuncta quæ sunt sub sole, et ecce universa vanitas
et afflictio spiritus. Perversi difficile corriguntur, et
stultorum infinitus est numerus. Ecce caudicibus
noster palam omnibus ostendit unde tantam potuit
habere scientiæ gratiam. Proposui, ait, in animo
meo, cor apposui studio, favit doctrina studentis,
et accessit acumen vivacis ingenii. Non duxi vitam,
sicut quidam faciunt inertes, per otia, toto pectore
ambelans ad investigandum opus Creatoris mei.
Quæsi, inveni, revolvi cuncta ruminando in
animo meo. Alta et stupenda notavi, quæ, quod
sunt, scio; sed, cur ita fiant, nescio. Istam oc-
cupationem dedit nobis Deus, ut laboremus, in-
veniamus, inventa cur ita fiant non videamus. Esau
antequam esset natus, quare reprobatus est? quo
merito adamatus Jacob nondum natus? (*Rom. IX.*)
Quibus culpis infantes a dæmonio cruciantur? Quo
crimine parvuli sine baptismo morientes infernali
igne detinentur? Justus et injustus sine ullo discrimine
pariter cadunt, simul laborant, æqua peste con-
ficiuntur. Injustus regnat: justum injuste, ut mihi
videtur, male vexat. Præsto sunt mala bonis, et
bona malis abundanter adsunt. Et talia hæc tanta
videntur, et tanta leguntur, ut cæli stellas, pluvie
guttas, maris arenas citius enumerem. Sed in om-
nibus his justus Dominus; et, sicut ait Psalmista:
Judicia Domini abyssus multa (*Psal. XXXV.*). Et **P**
ulius quoque de talibus ad Romanos: *O homo, quis
es, qui respondeas Deo?* (*Rom. IX.*) Igitur contra
justitiam Domini disputare, vanitas vanitatum est,
et afflictio spiritus. Nam *perversi difficile corrigun-
tur: et stultorum infinitus est numerus.* Perversi di-
cuntur, qui depravati sunt a recto. Hoc contra hæ-
reticos, qui quasdam naturas introducunt, quæ non
recipiunt sanitatem. Vere Deus qui omnia fecit, et
bona cuncta creavit, angelos et nos faciens rationa-
les, et ad imaginem suam, omnibus creaturis præ-
fecit (*Gen. I.*); illos nobis, et nos cæteris creaturis.
Illorum autem princeps diabolus cecidit *sicut fulgur
de cælo* cecidit (*Luc. X.*), et beatitudinem, quam
ipse perdidit, invidens hominibus, perversus factus*

A innumerabiles secum perversos facit, ut vera sit illa Domini sententia: *Multi vocati, pauci vero electi* (*Matth. XX.*).

VERS. 16, 17, 18. — *Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, et præcessi sapientia omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem, et mens mea contemplata est multa sapienter, et didici. Deditque cor meum, ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque, et stultitiam: et agnovi quod in his quoque esset labor, et afflictio spiritus: eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, et qui addit scientiam, addit et laborem.* Philocritorum et vere philosophantium hic personam et causas agit Ecclesiastes: Quem divina repleverit gratia, ut dicere possit cum Psalmista: *Concepit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore* (*Psal. CXVIII.*), hic vere sapiens est: et principium est sapientiæ, si dignitatem suam cognoverit, quod ad imaginem Dei creatus, et recreatus sit. Et ideo secundum excellentem gloriam, bonorum operum meritis templum Dei efficitur. Qui non solum cæteris creaturis irrationabilibus, sed etiam his præsumunt, qui ritu pecorum irrationabilium vivunt. Certe, qui vere Christianus est, præcellit eos qui fuerunt in Jerusalem, antequam illa in cælestem urbem strueretur, antequam virtutum gemmis, et fidei auro renovaretur. Hæc est enim de qua Joannes loquitur in Apocalypsi: *Vidi civitatem sanctam Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo paratam* (*Apoc. XXI.*). Si quis ita sapienter contempletur res divinas, et speculetur quid divinarum velit sapientia rerum, quid mediocriter utilium rerum prudentia, errores et stultitias deculcans, iste per viam doctrinæ ambulans plurima videt, multa contemplatur. In talibus discendis, vitandis ac tenendis multus labor est, et afflictio spiritus. Viderat hæc sapiens Ecclesiastes, non tamen vanis annumerat scire bona et mala. Nam scire malum et **522** vitare virtus est, sicut bona semper facere perfectio bonorum est. Cogitavi universa quæ in mundo sunt, et nihil aliud deprehendi quam vanitatem, et malitias, id est miserias spiritus, quibus anima diversis cogitationibus afflicta. Multum tamen prodest discere quæ sit Pythagorica littera, quæ in sinistra lata est et spatiosa, in dextra autem arcta et angusta. Arcta nos gravat, spatiosa delectat, sed in utroque labor est, utrobique afflictio spiritus, quomodo quis latam declinet viam, quomodo transeat per arctam. Quis enim amet virtutes, nisi pugnet contra spiritualia nequitiae, in cælestibus? (*Ephes. VI.*) Est labor in pugnando, labor in amando. Virtutes sequendæ sunt, stantes in medio vitiorum. Quis autem vitiosis obstat sine pugna? Si sobrius fueris, latrat hinc canis, inde urget lupus rapax. Hinc humilem simulatio: inde superbia pungit. Sic una virtus duobus ambitur vitiosis: et *nemo coronabitur, nisi legitime certaverit* (*II Tim. II.*). Non enim cæpisse, sed perfecisse, virtus est. Præterea quos divinitus cælestis illustrat sapientia, in his est labor et afflictio,

spiritus. Indignantur enim quodammodo, qui habent studium sapientiæ, quod sapientia multis sit clausa sigillis, et non possint aperiri, sine magno labore, et spiritus sui contritione, ejus thesauri : et, quanto plus laborant, minus se scire putant. Addunt quoque laborem, ut plus scire queant. Et, cum non possint omnia scire, additur illis labor. Ita multa scientia multum nos facit indignari. Alius aliter sapit, et quanto magis sapientiam fuerit consecutus, tanto plus indignatur subjacere vitiis, et procul esse a virtutibus quas reliquerit. Videt enim aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, et captivum se ducentem in lege peccati, et mortis (Rom. vii) : suspiransque ad celestia quæ perdidit gaudia, cupit dissolvi, et cum Christo esse (Philipp. i). Sed hoc suspirare, et dolere, magna scientia est : illud ignorare magna dementia. Multum quippe est, scire quid nescias. Notandum autem de Salomone quod non fuit sapientior Abraham, et Mose, cæterisque sanctis, sed his tantum, qui fuerunt ante se in Jerusalem.

Cap. II, vers. 1, 2. — *Dixi ego in corde meo : Vadam et affluam deliciis, et fruam bonis. Et vidi quod hoc quoque esset vanitas. Risum reputavi errorem; et gaudio dixi : Quid frustra deciperis? Modo Ecclesiastes illius assumit formam, qui nescit quæ sit natura boni, luxum carnis et deliciarum summum bonum existimans, et totam spem suam ibi reponens : quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error leviter attendens, vitam sibi ex tempore ducit. Hic qui talis est, dicit ex ore Ecclesiastes : Si multa indignatio gravat sapientem et qui addit scientiam addit et laborem, cur ego crucior die ac nocte amore studioque discendi? Multa meditatio concutit ossa, consumit corpus, insanos et excerebratos plerumque reddit : quod satis est, sapio mihi : cur ego scire laborem artes quas liberales vocant? cur legam Platonem, Socratem, et Aristotelem? paupertas mea suggerit ut mihi præcaveam, assumam spem longam, cogam divitias, vivam cum eis, et tot affluendo bonis, gaudia carnis non perdam : delicietur caro mea libera animi imperio. Talibus verbis occurrit Ecclesiastes dicens : Non est bonum ita deliciari, et non spiritui, sed soli carni vivere : escis distendi, cor ebrietate gravari, vinciri curis carnis tanquam compede mortis. Risum reputavi errorem, et gaudio dixi : Quid frustra deciperis? Ergo, sicut irasci hominis est, sed iram non perficere sapientis : sic omnis caro concupiscit quidem ea quæ carnis sunt, et quibusdam illecebris ad mortiferas animam voluptates trahit. Sed bonorum est voluptatis ardorem majori Dei amore restinguere, et lascivens iumentum frenis inediae subjugare, ut non libidinem, sed cibos quærat, ac desideret sessorem, et suum Deum moderato atque composito portet incesso. Approbo tamen honestum risum : approbo seriam mentis gaudia. Aliquando bonum est ridere, si causa bona, et modus adsit. Non sit excussus, non*

sit pronior ad vitium, ne vertatur in usum prævium. Sicut ebrius errat, et nescit quo eat; ita qui excutit risum suum, devius errat. Præterea gaudere bonum est, si causa bona est, et modus adsit, si quis gaudet in Domino. Quandiu tamen vivit in isto mortali corpore, non est plenius gaudendum : quoniam autem videt aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, reputabit pro vanitate, quod nunc videt per speculum in ænigmate (I Cor. xiii). Qui autem gaudet plus quam necesse sit deliciando, hic stultus est, amans vacuam gaudendi ombra, et nunquam poterit veram comprehendere lætitiā. Hæc est decipula, et vacua umbra, per quam decipitur qui nunquam gaudere meretur. Hinc Dominus : *Videte, ait, ne graventur corda vestra in crapula (Luc. xxi)*; et in alio loco : *Vae vobis qui gaudetis et ridetis nunc, quia plorabitis et fletibitis (Luc. vi)*. Certe Crassus risum deputavit errorem, qui semel in tota vita risisse dicitur. Sed supra vel infra hominis naturam fuit istud. Nam proprium est hominis ridere, mirumque valde est quod proprio suo abstinere potuit. Infra naturam hominis fuit, si vitio mentis suæ risum fugiendo semper tristis fuit : supra naturam fuit, si risum fugiendo per virtutem Ecclesiastes præceptum complevit.

Vers. 3. — *Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum : quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ. Non hic alius loquitur quam qui supra sed multorum sibi assumens personas, quasi bella vel duella movet; et nunc quid desideret spiritus, quid velit caro, insinuat. Qui superius carnalibus præcinctus armis deliciando, et spatiando regnabat in arce voluptatis, contra naturam dignitatem spiritui imperabat. Hunc aliis armis, hæc ecce resumptis viribus spiritus impugnat et expugnat : arma ejus aufert, in quibus confidebat : legibus suis leges ejus obliterat. Cedat, ait, superbia præsumpta domitæ carnis. Imperavit illa injuste; nunc juste serviat juste imperanti. Nam, ut ait quidam, animi imperio, corporis servitio magis utimur. Igitur discat ferre jugum, frenum patiatur in ore, facile vincetur, si semen vitii tollatur. Vino abstinere, quia lascivit ebria vino. Qui vino sopitur, nescit seipsum : et quibus abstinebit vitiis qui seipsum nescit? Qui vino indulget, simplici victu non est contentus : et qui multis distenditur cibis, gravatur corpore et anima. Qui fuerit vegetus sensu, qui se simplici nutritu victu, investigare potest bona quæ a Deo sunt, quæ illi sapientia revelabit : investigabit etiam quæ vitare debeat mala. Iste videbit quid utile sit nobis, non semel aut crebro, sed toto vitæ tempore. Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x).*

Cum Deus multa bona creaverit in usus hominum, et iste a solo vino carnem prohibet suam? Scimus vinura a Domino pro jucunditate creatum

(Eccli. xxxi), quia scriptum est : *Vinum lætificat A* *luptate frueretur, et oblectaret se in his quæ præparaveram : et hanc ratus sum partem meam, si uterem labore meo. Cumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, et ad labores in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole.* Jam persona mutata, mutatur et causa. Multa superflua in magnificentia sua locutus est Ecclesiastes : sed, si nudam sequamur litteram, nonne Heracitus et Democritus, mundi sapientes, qui vario affecta damnant omnia vana Democritus ridendo, Heracitus plorando, si hæc pervidissent, auditive didicissent, regem magnifica egregie nimis sapientem damnasset tam vana sequentem, tam vana prolatam? Si nihil innueret, nisi quod littera sonat, non fuisset Ecclesiastes melior Sardanapalo, qui qualis fuerit, tumulto superscripsit, dicens : *Quanta habui, quam multa edi, quam multa reliqui. Hoc ipsum certe potuisset in sepulcro bovis aut asini scribi. Sed, licet talis sit littera in cortice, dulcius in medulla est. Qui edere vult nucleum, frangat nucem. Revela, inquit David, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. cxviii).* Si tantus propheta tenebras ignorantiae constituit, quæ nos putamus parvulos et pene lactentes inscitæ nocte circumdari? Sæculi ergo lætitia est impunita nequitia, luxuriant homines, et fornicentur in spectaculis nugentur, ebrietate ingurgitentur, turpitudine fœdentur, et ista mala non castiget fames, non belli timor, non aliquis morbus, non aliquæ adversitates, sed omnia in rerum abundantia, in securitate malæ mentis, inde est sæculi gaudium. Sed alta est Dei cogitatio, alia hominis. Magnæ misericordiæ est, nequitia impunitatem Deum non relinquere, et, ne cogatur in gehenna damare, modo flagello castigare. Pro magnitudine, inquit, iræ suæ non requirit, quia multum irascitur. Severitas, quasi sæva veritas. Redeamus ergo ad nostri Ecclesiastis mirifica opera. *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos. Magnificat Deus species operum suorum, quæ in mundo facit, qui omnia sapienter facit. Ædificat suis plurimas domos, quia in domo Patris ejus mansiones multæ sunt (Joan. xiv). Quas nimirum mansiones bene nobis distinguit meritorum diversitas. Talius itaque repletos virtutibus, Christus Dominus ad eos venit, et mansiones apud eos facit. Hinc et Apostolus ait : Templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis (I Cor. iii).*

VERS. 4-11. — *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, et plantavi vineas; feci hortos, et pomaria, et conseri ea cuncti generis arboribus, et cæstruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium; possedi servos et ancillas, multamque familiam habui; armenta quoque et magnos ovium greges ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem: coacervavi mihi argentum et aurum, et substantias regum, ac provinciarum: feci mihi cætores, et cantatrices, et delicias filiarum hominum, scyphos, et urecos in ministerio ad vina fundenda: et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Jerusalem: sapientia quoque perseveravit mecum. Et omnia quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni ro-*

B non fuisset Ecclesiastes melior Sardanapalo, qui qualis fuerit, tumulto superscripsit, dicens : *Quanta habui, quam multa edi, quam multa reliqui. Hoc ipsum certe potuisset in sepulcro bovis aut asini scribi. Sed, licet talis sit littera in cortice, dulcius in medulla est. Qui edere vult nucleum, frangat nucem. Revela, inquit David, oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. cxviii).* Si tantus propheta tenebras ignorantiae constituit, quæ nos putamus parvulos et pene lactentes inscitæ nocte circumdari? Sæculi ergo lætitia est impunita nequitia, luxuriant homines, et fornicentur in spectaculis nugentur, ebrietate ingurgitentur, turpitudine fœdentur, et ista mala non castiget fames, non belli timor, non aliquis morbus, non aliquæ adversitates, sed omnia in rerum abundantia, in securitate malæ mentis, inde est sæculi gaudium. Sed alta est Dei cogitatio, alia hominis. Magnæ misericordiæ est, nequitia impunitatem Deum non relinquere, et, ne cogatur in gehenna damare, modo flagello castigare. Pro magnitudine, inquit, iræ suæ non requirit, quia multum irascitur. Severitas, quasi sæva veritas. Redeamus ergo ad nostri Ecclesiastis mirifica opera. *Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos. Magnificat Deus species operum suorum, quæ in mundo facit, qui omnia sapienter facit. Ædificat suis plurimas domos, quia in domo Patris ejus mansiones multæ sunt (Joan. xiv). Quas nimirum mansiones bene nobis distinguit meritorum diversitas. Talius itaque repletos virtutibus, Christus Dominus ad eos venit, et mansiones apud eos facit. Hinc et Apostolus ait : Templum Dei estis, et Spiritus sanctus habitat in vobis (I Cor. iii).*

C *Plantavi vineas.* De plantis fidei nostræ crevit vinea Dei Patris, quam per certas horas conductis cultoribus pastinat, putat, propaginat, maritat, bis fodit, lætamine impiagat, ambit sepibus et mæceria : unus datur denarius omnibus, primis et novissimis (Matth. xx).

D *Feci hortos et pomaria.* Areolas horti sui bene Ecclesiastes digerit : noster autem Ecclesiastes mentes nostras, de quibus Apostolus ait : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos (I Cor. xii)*, colit et digerit virtutum areolis, ut jugi viriditate fructificent. Certè

tot areolæ ibi sunt quot spiritualia dona, sicut scriptum est : *Alii datur sermo sapientiæ (I Cor. iii)*, etc. Iste plantat, ille rigat, sed Deus incrementum dat (*ibid.*).

Et conserui ea cuncti generis arboribus. Pomaria cuncta cuncti generis arboribus, Christi est Ecclesia, ædificata sanctis hominibus, virtutum meritis a se invicem differentibus. Istæ arbores fructus ferunt spirituales. Nascitur enim ex his charitas, patientia, misericordia, mansuetudo, pax, et cætera bona. Quamvis arbores proprie fructiferæ sint, sunt tamen ligna altitudine præstantia, quæ si non ferunt fructum, tamen ferentes sustentant. *Qui enim recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet : et qui recipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet (Matth. x).*

Et extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium. Quid per piscinas, per quas aqua deducitur, nisi artem et ingenium, quibus usus suppleatur naturæ, designatur? Cum multi ad credendum neque prædicatione, neque signis et prodigiis invitati paruissent, tandem respectu et inspiratione Dei per artis et ingenii adiutorium conversi sunt, et terra bona dedit fructum centuplum (*Matth. xiii*).

Possedi servos et ancillas. Servos et ancillas Ecclesia nutrit; servos fidentes robore, ancillas pudore ferventes exercent ad obsequium dominantis. Servi sunt utiliores meritis et viribus, quos non tamen cohibet timor servilis, sed adoptio præstat spiritualis, ut non jam servi, sed Domini dicantur amici (*Joan. xv*). Isti inter filios computati clamare jam didicerunt : *Abba, Pater (Rom. viii ; Gal. iv)*. Ancillæ vero sunt meritis et virtutibus inferiores, quos nondum perfecta solidavit dilectio, nec charitas adhuc expulit de cordibus eorum timorem (*I Joan. iv*).

Multamque familiam habui. Multam Ecclesiæ familiam et Apostolus describit dicens : *Unicuique nostrum data est gratia, secundum mensuram donationis Christi (Ephes. iv)*, etc. Quot sunt membra in corpore, tot sunt ministri in domo Ecclesiæ : et quot sunt vasa in domo, tot vult esse officiales domus. Illos conditio, devotio subjicit istos. Illos virga ferit : monet istos prona voluntas. *Et nos singuli membra sumus, alter alterius membra (Rom. xii)*, donec occurramus in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (*Ephes. iv*), ubi non erit servus et liber, Judæus et gentilis, barbarus et Scythæ, sed erit Deus omnia in omnibus (*Coloss. iii*).

Armenta quoque et magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem. Quod dicit ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem, non ad grandem gloriam pertinet Salomonis, uno patre suo rege ditiores fuisse, quia sub Saule tantum regnatum est in Jerusalem. Altius itaque tractandum quæ sit Jerusalem, et quomodo Ecclesiastes ultra ante omnes qui se præcesserant in Jerusalem, ditior fuerit. Habet itaque et Ecclesia armenta, et magnos

ovium greges. Boves et oves in Ecclesia sunt, qui simpliciter quidem vivunt, sed multa utilitate præcellunt. Nam quadrupliciter usus ovium nos alit, intus et extra. Validos enim carne cibant, lacte potant pusillos, vellere suo nuda membra tegit, repellit pelle frigus. Sic sancti Patres quos generant verbo prædicationis, verbi lacte rigant, et impingunt de carne Jesu Christi; et qui nudi sunt bonis operibus, et pigri frigore mentis, illos virtute tectos fovent calore pietatis internæ. Quid autem propius carni pelle cohæret? Sic filiis talibus auxilio illi viciniore erunt. Diligentius nota quod in servis, et ancillis, et vernaculis multitudo non additur: in bobus vero et ovibus dicitur, *armenta et magnos ovium greges*. Plura quippe in Ecclesia armenta quam homines, plures oves quam servi, ancillæ, atque vernaculi. *Non enim sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in sanctis (Rom. viii)*. Satis autem delicati sunt, qui et hic voluit gaudere cum sæculo, et postea regnare cum Christo. Veniet illa dies qua corruptivum hoc et mortale induat incorruptionem et immortalitatem: tunc et vocem tubæ pavebit terra cum populis (*I Cor. xv*).

Coaceravi mihi argentum et aurum, et substantias regum ac provinciarum. Si computemus argenti et auri magnos thesauros, et multam substantiam regum et regionum, ditior est Ecclesia, non Ecclesiaste solum, sed omnibus regibus ubique terrarum, qui divites appellantur. Clara per argentum facundia, pura per aurum vita justorum figuratur. Unde David : *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum (Psal. xi)*. Confert aurum Ecclesiæ scientia mundana: addit et argentum philosophorum sapientia. Cum scriba doctus in regno cælorum, proferens de thesauro suo nova et vetera (*Matth. xiii*), clarus sit ut argentum, probatus vita tanquam aurum, sapientes mundi irretit cassibus, quas struit sapientia mundi, et capit divini verbi astutia astutos. Vere suis artibus capitur carnis prudentia. Quam multi venientes ab Oriente et Occidente, et quanti reges semetipsos bene regentes replent Ecclesiæ Christi thesauros claro et nobili censu, argento videlicet fidei, et bonitatis auro? Isti quodeunque decoris, quidquid honoris habebant, Domino devotissima et promptissima mente offerentes, nihil sibi reservaverunt ex omnibus. Voluntas eorum fuit, ut verus Ecclesiastes opibus et operibus eorum ditaretur, et propterea ab ipso liberarentur ab omni malo. Judicatore enim Domino lugubre mundus immugiet, et tribus ad tribum pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere precipitabunt. Exhibebitur cum prole sua vere tunc ignitus Jupiter, adducetur cum suis stultus Plato discipulis, Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc justique exsultabunt, et gaudebunt, dicentque: Ecce crucifixus Deus noster, ecce iudex qui obvolutus pannis in præsepio vagiit: cerne manus, Judææ, quas fixeras; cerne latus, Romane, quod foderas.

Feci mihi cantores et cantatrices, et delicias filiorum hominum. Cantores et cantatrices quibus Ecclesiastes deliciabatur, vix tenuis umbra fuerunt cantorum et cantatricum veri Ecclesiastis, qui jugiter in domo Ecclesiae jucundantur, canentes, aliquando propria voce, aliquando pulsu manuum, aliquando flatu oris. Cantores adsunt *Moses et Aaron in sacerdotibus suis, et Samuel inter eos qui invocant nomen ejus (Psal. xcvi)*: non enim Samuel sacerdos fuit, sed Levita. Cantatrices adsunt soror *Mosi Maria, in medio juvenularum tympanistiarum (Psal. lxxvii)*. Cantores canunt *David, Idithum, Ethan, Eman, Asaph, Isaias, Jeremias, Habacuc, Zacharias*: cantatrices *Debbora, et mater Domini Maria*. Cantores autem caelestia dulci in acutis voce modulantes exempla trahunt nos post se, ut curramus in odorem unguentorum eorum (*Cant. i*): cantatrices terrena in gravibus decantant carmina, ut consoleatur eos qui adhuc secum in omni pressura sunt (*II Cor. i*). Cantores et intelligunt et cantant mystica rerum: cantatrices adhuc discunt ut possint cantare mystica rerum. Cantores fortes contra omnia adversa, et pleni supernorum spe desideriorum, praecantant in acutis dicentes: *Nostra conversatio in caelis est (Philipp. iii)*. Et *David: Laetabor, et exultabo in te, psallam nomini tuo altissime (Psal. ix)*; altissime, inquit, id est altissima cordis devotione. Cantatrices bello carnis grassante subactae, dolent culpas suas, et cantant per diapason in gravibus, dicentes: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. vii)*. Et *David: Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar; multum incola fuit anima mea (Psal. cxix)*, et in *Job* legimus: *Militia est vita hominis super terram (Job vii)*. Ad hoc enim laboramus, et in saeculi hujus periclitamur militia, ut in futuro saeculo coronemur. Nec mirum hoc de hominibus credere, cum Dominus ipse tentatus sit (*Matth. iv*), et de Abraham Scriptura testetur, quod Dominus tentaverit eum (*Gen. xxii*). Cantant cantores angelicae turbae, gaudentes quod a Deo ita sint solidati, ut non possint neque velint ultra peccare. Cantant cantatrices angelicae choreae, congaudentes mulieri, quod drachmam decimam, quae perierat, invenerit (*Luc. xv*). Angelus ut cantor ad cunas Domini altissima voce decantat: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis (Luc. ii)*. Angelus ut cantrix solatur agonem Domini Jesu, cernens de corpore ejus sanguineas distillare guttas (*Luc. xxii*).

Scyphos et urceos in ministerio ad vina fundenda. Non caret Ecclesia urceolis et scyphis. Ipse Filius Dei calicem bibit, quem dedit illi Pater (*Joan. xviii*). Habet urceolos minores, habet graviores scyphos: habet scyphos pietatis, habet urceolos irae: vitam dat pietas, mortem dat urceus irae. Cum coenaret ultimum pascha cum discipulis suis, bibit ipse urceolum legis, quae removenda erat, dedit secundum

A calicem, Evangelii scilicet primordia, corporis et sanguinis sui sacramenta. Qui sanguis omnes redimit, sacrat redemptos. Bibit urceolum Dominus, quando de torrente in via bibit, transiens ad vitam, et solvens quod debuit Adam. Accipit scyphum magnum resurgens a mortuis, cum bibit novum germen in regno Patris. Hoc etiam et in Ecclesia aliquando contingit. Dat nobis confessio urceolum fidei, cum mortificatis membris

525 nostris in secreto mentis quasi martyrio cruciamur. Majorem dat suis Christus calicem ad bibendum, quando corpora sua pro illo tradunt ad supplicia: *majorem enim charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv)*. Quid jucundius his, quid deliciosius istis deliciis? **B** Filiorum hominum deliciae illis comparatae nihil sunt. Ista deliciae Ecclesiae, sive Ecclesiastis, si numeremus, decem et septem inveniemus. Exempli gratia: aedes, vites, piscinas, pomaria, hortos, servos, ancillas, pueros, armenta, greges, aurum, argentum, substantias regum, cantores, cantatrices, urceolos, scyphos. Istum semper numerum decem et septem mysteria sacrarum rerum sacrant, sive per decem legis praecipua, sive per septem sancti Spiritus charismata. Decem enim sunt praecipua legis, et septem charismata Evangelii. Quod species rerum hic numerus specierum parit? Nam decem et septem, sedecim, quindecim, quatuordecim, tredecim, duodecim, undecim, decem, novem, octo, septem, sex, quinque, quatuor, tres, duos, et unam, si pariter numeres, quasi sub una nata teste, invenies centum quinquaginta pisces, quos traxit Petrus rete fidei, de magno mari hujus mundi ad litus Evangelii. Quot Petrus habuit pisces, tot opes habet per se multiplicatas Ecclesiastes: et, quod significant Petri pisces, hoc significant Ecclesiastis species. Igitur, sicut Ecclesiastes omnibus eminuit, qui fuerunt ante se in Jerusalem; ita regnum Ecclesiae praecellit et praecellet in aeternum super omnes populos terrae.

Sapientia quoque perseveravit mecum. Laudatur Democritus a philosophis, quod sic attente philosophiae vacaret, ut non curaret quod ante oculos suos pecora aliena culta ejus vorarent et devorarent. Sed plaris fuit Democrito Ecclesiastes etiam in hac parte, quoniam in tantis, quae narravit, divitiis constitutus, *Sapientia, inquit, perseveravit mecum.* Magnum quippe est, inter tantas opes et tantam gloriam animi virtutem non perdere. Quod vero dicit, *Sapientia perseveravit mecum*, non de plenitudine, sed de parte intelligitur. Solus enim Dominus noster Jesus Christus sine diminutione sapientiae sapiens fuit; quia, sicut ait Apostolus: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. ii)*. Crescere autem perfecto nihil potest, pleno nihil deest. Quamvis enim de illo scriptum sit: *Proficiebat Jesus aetate et sapientia apud Deum et homines (Luc. ii)*; prolectus iste non secundum se, sed secundum eos quibus proficere videbatur dictus

est. Ostendebat enim quotidie per partes sapien-
tiam, de qua sine incremento plenus erat.

Et omnia quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur. Oculi animæ et mentis intuitus contemplationem desiderant spiritualem, quam peccator ignorans prohibet a vera jucunditate, cor suum. Hæc enim portio nostra est, præmiumque perpetuum, si hic pro virtutibus laboremus. Qui bene sapit, et tantis exuberat bonis nostri Ecclesiasticis, non oculos, non cor suum fraudet quin deliciarum fruendo bonis, sapienter vivendo paratis.

Cumque me convertissem ad universa opera quæ fecerant munus meæ, et ad labores in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et nihil permanere sub sole. Est quippe vanitas et afflictio spiritus, cum multo parare labore animi et corporis, quibus uti illicitum sit. Quod autem dicit in fine sententiæ, nihil manere sub sole, illos notat et arguit quos gloria mundi et res nimium delectavere secundæ. Stultum est ea velle appetere, quæ vana sunt, et permanere non possunt.

VERS. 12-14.—*Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque et stultitiam. (Quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem factorem suum?) Et vidi quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat.* Mira res. Qui modo plântabat, serebat, ædificabat; qui modo quærebatur, jubebatur cupido animæ suæ et desiderium, nihil aspiciens in rebus humanis nisi vanitatem, alterat affectum, usum cupiditatis variat, transit ad contemplandam sapientiam. Quæ si esset facilis ad inveniendum, non illam toties quæreret Ecclesiastes, non ad illam toties suspiraret, non toties quasi impulsus et repulsus spe victoriæ ad illam repatriaret. Si illam inventam facile posset tenere, errores et stultitiam simul non quæreret. Sed, qui bona vult investigare et scire, expedit ut quærat et sciat contraria honorum. Nam qui rosam vult accipere, caveat ne a spina pungatur. Quid enim sapienter agat, qui nescit boni ac mali discretionem, qui non videt sapientiæ et stultitiæ contraria, sive opposita? Errores et stultitia sæpissime per simulationis studium et vitium usurpant sibi partes sapientiæ. Si prima virtus est malum non agere, sapientia summa stultitia caruisse. Carebit autem stultitia, qui cognoscendo Deum seipsum post illum agnoverit. Qui Deum cognoscit, ad exemplar ejus vivere debet. Dominum namque sequitur, qui imitatur. Quare autem dubitando dicit Ecclesiastes: *Quis est homo ut sequi possit Creatorem suum?* cum Dominus ipse homines moneat ad se sequendum dicens: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum* (Levit. xix.) Erilis sancti, perfecti, me sequendo. Gratia ergo dat vobis perfectionem et sanctitatem, quam ipse habet substantialiter; et ipsum sequendo sumus, quod ille naturaliter. Cum ergo dicit dubitando, *Quis est homo qui sequi possit Creatorem suum,*

detegit cor male credentis et arbitrantis levius esse contra torrentem manus extendere quam sequi hominem Creatorem suum. Moxque de corde suo loquens, excipit, et sustentat tanquam suppositis humeris labentem desperando, et ait: *Curre, filii mi, curre, accipe fidei clypeum, labor et fides vincunt asperitatem, audentes Deus adjuvat, viresque ministrat: curre, sequere Deum Creatorem tuum, se sequentes ille trahit post se. Prima rota carri cum trahitur, trahit ulteriorem post se, ista quidem sequitur, sed non assequitur anteriorem. Sicut prima facit posteriorem currere post se, sic te currentem adjuvat Deus, et trahit ad se. Et vidi, tuque vide, quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris.* Lux vera Filius Dei est (Joan. i); vera Patris sapientia est. Quod sapientes vocamur, quod filii lucis appellamur, hoc habemus ex gratia, non ex natura; lux est in Domino, qui adhæret Domino lucis, comparatione lucis illius nos tenebræ nuncupamur. Sed qui hanc lucem oculis cordis et a longe intuetur, hic sapiens appellatur et est. Idcirco non incongrue ait: *Sapientis oculi in capite ejus.* Qui enim in perfectum virum venerit, et meruerit ut caput ipsius Christus sit, oculos suos semper habebit ad Christum, et eos in sublime elevans nunquam de inferioribus cogitabit. Sequitur enim regem factorem suum. *Stultus in tenebris ambulat.* Qui, carens lucis ratione, non os, non oculos, non cor ad altum suspendit, non sequitur, neque imitatur regem factorem suum. Non est ex illorum consortio de quibus dicit: *Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (Joan. viii).

VERS. 15-17.—*Et didici quod unus utriusque esset interitus. Et dixi in corde meo: Si unus et stulti et meus occasus erit, quid mihi prodest quod majorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti quod hoc quoque esset vanitas. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, et futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus. Et idcirco tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus.* Dixerat Ecclesiastes quod sapiens a stulto tantum differret quantum lux a tenebris, hocque rationabili explicuerat **526** ordine, veris confirmaverat sententiarum allegationibus. Quos ergo illa non accendant, non inflamment ad percipiendum sapientiæ vexillum? Sed rursum duplici scindimur hamo dubitandi. Nam dubitans aliquis, quid talis sit distantia inter sapientem et stultum, cum sint omnes unius conditionis, contra Ecclesiasten quasi objurgando obloquitur: *Quid, ait, distinguis quod unit Deus et natura? Non sic distinguit quos ab initio de una terræ materia creavit, quibus unius naturæ animam est largitus, novas quippe in eis quotidie creat Deus animas. Indoctum itaque et doctum Deus et natura creavit. Quanquam distemus accidentibus, in specie genus nos unit. Cœquas stultum noeti, doctum diei. Dant promissa tua fili levi, sed res quæ*

differtur affligit animam (Prov. xiii). Ne ergo efficiar A
nox, ut simi lux et filius lucis totas volo expendere
vires, et quasi ad cœlestia paratus sum evolare, sic-
ut aquila quæ solis claritate delectatur. Sed me
deterret res quæ etiam stultum terret; scilicet, quia
datus est unus omnibus occasus, et nihil differt sapi-
ens a stulto moriendo, et multi dicunt: *Quis ostendit nobis bona?* (Psal. iv.) Moritur doctus ut indoctus,
et cum mortuus fuerit, quæ erit illi memoria lucis?
quid prodest ei quod majorem sapientiæ dedit ope-
ram? His altercationibus Ecclesiastes occurrit, et se
ipse refellit dicens: Frustra causaris, quod majore-
m sapientiæ dedisti operam, hæc cum tuo corde,
sed non locutus cum mente. Carneum cor habes, cor
carnale sapit, vix spiritualia sentit; sed mens, quæ
est excellentior pars animæ, melius sentit, vanitatem
et falsitatem revincit. Mens cor et carnem superat,
cœlestia meditat, mystica contemplatur. Propterea
locutus cum mente mea, non corde: scio, et bene
scio quod non omnes unus manet occasus, sed sic-
ut distant vivendo, ita distant moriendo. Quæ enim
erit memoria stulti in perpetuum? Sicut pecora ex
toto pereunt cum corpore, ita stultus ex toto deperit
cum nomine suo, cum auro et argento et divitiis
usquequaque acquisitis. Anima ejus, quia im-
mortalis est, vivit quidem, sed in æternis suppli-
ciis; melius ei esset, si mori substantialiter posset.
Qui sapiens est, et sapienter vivit, statim ut mori-
tur, liberatus de corpore mortis hujus ad cœlestia
liber evolat, et vitam suam mutat in melius. Melius
est ergo brevi tempore dimicare, ferre vallum, arma
sumere, lassescere sub lorica, et postea gaudere vi-
ctorem, quam impatientia unius horæ servire per-
petuo. Nihil amantibus durum est, nullus difficilis
cupienti labor. Respice quanta Jacob pro Rachel
pacta uxore sustinuit. *Et servivit, inquit Scriptura,
Jacob pro Rachel septem annos, et erant in conspectu
ejus quasi dies pauci:* unde et ipse postea commemo-
rat, *In die urebar æstu, et gelu nocte* (Gen. xxix,
xxx). Amemus et nos Christum, ejusque semper
queramus amplexus, et facile videbitur omne dif-
ficile, brevia putabimus omnia quæ longa sunt.
*Regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt il-
lud* (Matth. xi): nisi pulsaveris, et vim feceris re-
gno cœlorum, non capies.

VERS. 18-21. — *Rursus detestatus sum omnem in-
dustriam meam, qua sub sole studiosissime laboravi,
habiturus hæredem post me, quem ignoro utrum sapi-
ens an stultus futurus sit, et dominabitur in labo-
ribus meis quibus desudavi et sollicitus fui; et est
quidquam tam vanum? Unde cessavi, renuntiavitque
cor meum ultra laborare sub sole. Nam cum altus labo-
ret in sapientia, et doctrina, et solitudine, homini
otioso quæsitâ dimittit: et hoc ergo vanitas, et ma-
gnum malum.* Transferamus ad Ecclesiam Christi
verba Ecclesiastis. Patres sancti, doctores egregii,
sanctis invigilantes Scripturis, thesaurizaverunt
filiis suis: nos vero pejor avis nostris ætas, si male
degenerando scripta Patrum non convertamus in

usum vite, nonne vanitas est et magnum malum?
Boni enim hæredes bonorum parentum esse debe-
mus, et meditari in scripturis eorum die ac nocte,
ut sinus parati contra eos qui sanetas corrumpunt
Scripturas. Nam quamvis sancta rusticitas bona sit,
melior est tamen sancta scientia. Sancta quippe
rusticitas solum sibi prodest: et quantum ædificat
Ecclesiam Christi ex vite merito, tantum nocet, si
destruentibus non resistat. Daniel in fine sacratis-
simæ visionis: *Justi, ait, fulgebunt quasi stellæ,
et intelligentes, hoc est docti, quasi firmamentum*
(Dan. xii). Patet quantum inter se distent justa ru-
sticitas, et docta justitia. Cur Paulus apostolus vas est
electionis? (Act. ix). Nempe, quia vas legis, et sancta-
rum Scripturarum armarium est. Quem quotiescum-
que lego, video non mihi verba audire, sed tonitrua.
Legamus Epistolas ejus, et maxime ad Romanos, ad
Galatas, ad Ephesios, in quibus totus in certamine
positus est, et videbimus eum in testimoniis quæ su-
mit de Veteri Testamento, quam artifex, quam pru-
dens, quam dissimulator ejus quod agit. Videntur
verba ejus simplicia, et quasi innocenti hominis ac
rusticani, et qui nec facere nec declinare norit insi-
dias: sed, quocumque respexeris, fulmina sunt,
hæret in causa, carpit omne quod tetigerit, tergum
vertit ut superet, fugam simulat ut occidat. Redea-
mus nunc ad superiora. Videtur quidem Ecclesiastes
de divitiis et opibus retractare, quod secundum
Evangelium (Luc. xii) repentina morte subtrahit,
quali moriamur hæredes, nesciamus, utrum stultus
an sapiens sit qui nostro est labore fruatur. Quod
Salomoni quoque accidit. Non enim similem sibi ha-
buit filium Roboam, qui regnum David decem tribu-
bus decurtavit ((III Reg. xii; Eccli. xlvii). Ex quo
intelligimus, ne filium quidem patris hæreditate di-
gnum esse, si stultus sit.

VERS. 22-25. — *Quid enim proderit nomini de uni-
verso labore suo et afflictione spiritus, qua sub sole
cruciatu est? Cuncti dies ejus doloribus et ærumnis
pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: et hoc
nonne vanitas est? Nonne melius est comedere et bi-
bere, et ostendero animæ suæ bonam de laboribus suis?
et hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit, et deliciis
affuet, ut ego? Quam varii sint in nobis naturæ no-
stræ affectus, in verbis patet Ecclesiastis, modo
contra largum, modo voce frugi loquentis. Quid
proderit, ait, quod homo semper laborat sub sole
sine proventu aliquo? Vanus est labor sine fructu.
Est aliquis durus, et immoderatus quam necesse
sit immoriens operum studiis, patientisque laborum:
non nocte, non die requiescit. Quis vitam istius to-
tam ærumnis durisque laboribus excreari non mi-
seretur? Nunquam habet pacem, non requiem:
non est illi honesta voluptas. Cum debet ei nox in
tempesta quietem, jugiter cor ejus pernoctantis cura
perurit. Et hæc nonne vanitas est? Hoc pro parte
largi. Alius in affectu loquitur de parte frugi. Ne-
quaquam, inquit prohibeas instare labori, ne cor-
pus et cor otiosi gravi vterno torpeant. Sed,*

quæso, sitne magis famæ, magis utile membris, ut aliquis edendo, bibendo, et labore suo fruendo, ostendens animæ suæ digna emolumenta laborum suorum, vivat convenienter humanæ naturæ, et non erit ingratus vitæ rerumque datori, de cujus manu data sunt ista sufficienter: certe, si sit utrimque modus, tunc erit ibi mundus et decens naturæ victus. Ecce patet quos affectus notavit, et proposuit Ecclesiastes, qui modo in multis, modo variantur in uno. Seipsum exemplar proponens ait: *Quis ita deorabit, et deliciis affluet, ut ego?* Quasi diceret: Affluo deliciando, sed non effluo luxuriando: **527** modus est in parcendo, modus in deliciando. Hæc interim secundum litteram, ne videremur penitus simplicem præterire sensum, et, dum spirituales delicias sequimur, historiæ contemnere paupertatem. Quid enim ad opes terræ pertinet sapientia, scientia, virtus, in quibus se laborasse testatus est; cum sapientiæ, scientiæ, atque virtutis sit calcare terrena? Quid boni est aut quale Dei munus, et suis opibus inhiare, et quasi fugientem præterire voluptatem: et alienum laborem in proprias delicias vertere, et hoc putare donum esse Dei, si alienis miseris et laboribus perfruamur? Bonum est igitur veros cibos et veram sumere potionem, quos de agni carne et sanguine in divinis voluminibus invenimus. Quis enim et comedere, et, cum opus est, parcere potest, absque eo qui præcipit sanctum canibus non esse mittendum (*Matth. vii*), et docet quomodo sint in tempore conservis danda cibaria (*Prov. xxxi*), et juxta alium sensum, inventum mel tantum comedere quantum sufficit.

VERS. 26. — *Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, et scientiam, et lætitiã: peccatori autem dedit afflictionem, et curam superfluum, ut addat, et congreget, et tradat ei qui placuit Deo: sed et hoc vanitas est et cassa sollicitudo mentis.* Principium sapientiæ est fons bene vivendi. Hanc bonus pro præmio meritorum accipit, et collata scientia levium rerum, lætitiã exaggerat sapienti atque scienti. Unde noster Dominus nos exhortans ad bene sapiendum dicit: *Quærite primum regnum Dei et justitiã ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (*Matth. vi*). Nemo melius sapit quam qui quærit cœlestia. Quærenti cœlum et terram sciendo tenenti, additur ad cumulum meriti, gaudet in perpetuum. Econverso vir malus pro talione meritorum accipit, utique quaque insistens vanis curis semper deprimatur cassa sollicitudine mentis. Ecce peccatoris peccator filius Adæ adhuc audit quod peccans audivit Adam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo; maledicta terra in opere tuo, spinas et tribulos germinabit tibi* (*Gen. iii*). Magna est ergo vanitas, et cassa sollicitudo mentis peccatori, semper inhiare labori in acquirendis rebus, et multiplicandis, neque posse uti quæsitis, quia de his labores ejus tradidit ei qui placuerit Deo. Ideo in Evangelio legitur: *Omni habenti dabitur; ab eo autem, qui non habet, et quod habet auferetur ab eo* (*Matth. xxv*). Sic

A primogenita Esau ad dilectum sibi transulit Jacob, et benedictione paterna consecratum (*Gen. xxvii*). Ita quoque Ruben primogenitus, quoniam maculavit stratum patris sui, amisit duplicem primogenitorum partem, regnum videlicet et sacerdotium (*Gen. xlix*). Filius accrescens Joseph pro primogenito reputatus est (*ibid.*): Judas honorem regii nominis promeruit (*ibid.*): Levi sacerdotum infula decoratus est (*Deut. xxxiii*). Multum itaque valet natura, sed plus operatur gratia. Fertur enim simia geminum edere partum; unum amat, alterum odit: quando venatorcs audit et canes, dilectum pectore et manibus astringens fugere nititur, sed ille odiosus cernens se derelinqui dorso matris insilit, et hæret importunior: mater aggravata pondere geminorum, dum periculum timet fugiendo dilectum projicit, et transfundit amorem suum in cum quem prius odio habuerat. Sic bona spes multo amplius valet quam mala res.

CAPUT II

Amplius Deum tribuere quam rogatur, et ea sepe concedere quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, et in cor hominis non ascendere (*Isa. lxiv*; *I Cor. ii*), licet ex sacrorum ministerio voluminum ante cognoverim, tamen in causa propria nunc probavi. Gregori charissime. Sed mensuram charitas non habet, et in patientia nescit modum, et desiderium non sustinet. Unde ego oblitus virium mearum, et non quid possim, sed quid velim tantum cogitans, magistrum cupio docere discipulus, et, ut est vulgare proverbium, sus artium repertorem. Tu qui primam scintillam nostro fomiti subjecisti, qui ad hoc studium et sermone hortatus es et exemplo, et quasi gallina congregasti pulios sub alas (*Matth. xxiii*), impolito licet sermone, suscipe quæ de nostro restant Ecclesiaste.

CAP. III, VERS. 1-8. — *Omnia tempus habet, et suis spatiis transeunt universa sub cœlo. Tempus nascendi, et tempus moriendi. Tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est. Tempus occidendi, et tempus sanandi. Tempus destruendi, et tempus ædificandi. Tempus fletendi, et tempus ridendi. Tempus plangendi, et tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi. Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. Tempus acquirendi, et tempus perdendi. Tempus custodiendi, et tempus abjiciendi. Tempus sciendi, et tempus consuendi. Tempus lucendi, et tempus loquendi. Tempus dilectionis, et tempus odii. Tempus belli, et tempus pacis.* Quare mirabamur quod sit distantia tanta inter bonum et malum, inter doctum et indoctum? Ecce sapientia ibi dilatans mentem et cor Ecclesiastis, per universum orbem circumduxit eum, et docuit quod mundus assidua vicissitudine varietur, statu, et actu, neque fieri aliquid nisi per rerum contraria. Notans igitur clarissimo mentis oculo res singulas, tempora, et causas, tempora opponens temporibus, res rebus, innumera contraria redigit ad numerum rerum, non ad

eum numerum quem forte invenit, sed quem naturæ ratio ad illud assignavit. Nam viginti octo a natura matre creati sunt, septem, sex, quinque, quatuor, tres, duo, et unum, si naturaliter conjungas viginti octo sunt, per septem quadruplicati. Iste etiam numerus, ut notum est arenitis, post primum senarium perfectus est, et suis constat partibus, habet enim suam mediam, id est quatuordecim habet quartam decimam, id est duos, septimam, id est quatuor, quartam, id est septem, vicesimam octavam, id est unum, juncti ergo sibi quatuordecim, duo, septem, quatuor, unus, perfectam reddunt summam viginti octo. Itaque sicut per sex in primo ordine perfectum omnia perfecta perfecit, qui verbo omnia creavit (*Gen. 1, n*), æque per numerum istum propriis æquum partibus ostendit naturam, imo naturæ Deus loquens per Ecclesiasten, qualiter excurrant, quæcunque per tempora currunt, et quæ sub cælo sole variantur. In isto mundo sapientia semper bene concordat naturæ, et nunquam natura aliud, aliud sapientia dixit. Notum est etiam, quia quidquid homines agunt, digitis manuum operantur, idque quod faciunt, digitorum figurat forma. Certe, quot sunt articuli, quot articulorum fluxuræ in manibus, scilicet quatuordecim in dextra, quatuordecim in sinistra, hoc est pariter viginti octo, tot sunt hic cunctarum variamina rerum. Sicut dextera cunctæ res sibi contrapositæ, ita adversantur cunctæ res sibi contrapositæ. Difficile quippe est humanam animam non amare, et necesse est ut in quoscunque mens nostra trahatur affectus, carnis amor spiritus amore superetur, desiderium desiderio restinguatur, quidquid inde minuitur, hinc crescat. Quin potius semper ingemina: *In lectulo meo per noctes quæsi vi quem diligit anima mea (Cant. 11)*. *Mortificate*, ait Apostolus, *membra vestra quæ sunt super terram (Coloss. 11)*. Unde et ipse postea confidenter aiebat: *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus (Gal. 1)*. Nihil itaque prodest biduo **528** vel triduo transmissio vacuum portare ventre, si pariter obruatur.

Tempus nascendi, et tempus moriendi. Secundum temporum et rerum varietatem accepta occasione ab ore Ecclesiastis, hinc Ecclesia, inde Synagoga, quasi altercando quæ sibi videntur propria proloquuntur. **SYNAGOGA.** Tempus mihi nascendi erat, cum pater meus Abraham ignem fugiens Chaldæorum, pene solus adorabat unum Deum (*Gen. 11*), qui omnia de nihilo creavit. **ECCLESIA.** Et mihi fuit utile tempus nascendi, quando Eva de latere viri dormientis facta (*Gen. 11*); cum Christo nata, Christo coadulta, in figura illius de sanguine et aqua lateris ejus (*Joan. 119*) sanctificata sum. Sanctificantur etiam mecum quicumque Christo credunt. Sed tempus est moriendi, quotiescunque aliquis a bono recedens opere, vitam perdit, et mortem invenit. Hoc ordine nascimur, hoc ordine morimur.

Tempus plantandi, et tempus evellendi quod plantatum est. **SYNAGOGA.** Tempus plantandi mihi erat,

cum me plantavit Deus (*Psal. LXXIX*), sicut olivam fructiferam (*Psal. LI*) in Domino Moses et Aaron et prophetæ me transplantaverunt, ut acidulos succos naturalis legis mihi auferrent, et radicatum in lege secunda excolerent, ut possem dulces et deliciosos portare fructus. Sed tempus erit evellendi, quando fractis ramis per incredulitatem (*Rom. 11*), Judæi in olivam mutabuntur amurcam. Tempus plantandi, tempus evellendi mihi fuit. **ECCLESIA.** Et mihi plantandi tempus fuit, quando me Dominus plantavit ut essem vinea Soroth (*Isa. v; Jer. 11*). Ego sum vinea: Christus vitis: palmites Christiani (*Joan. 15*) toto orbe diffusi morimur. Post venit tempus moriendi, quando filii Israel a cultura summi Dei recessuri sunt. Hoc ordine nascimur, hoc ordine morimur. Apostoli et discipuli credentes sunt botri: botrorum uvæ, fructus operantium bona: sed tempus est evellendi, quia Dominus dicit: *Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes et aresecet, et colligent eum, et in ignem mittent, et ardet (ibid.)*. Tempus plantandi, tempus evellendi mihi fuit.

Tempus occidendi, et tempus sanandi. **SYNAGOGA.** Tempus occidendi mihi fuit, quando Moab et Aggareni, Gebal et Amon, et Amalech alienigenæ cum habitantibus Tyrum, me interficiebant, quando Philistæi, Chaldæi, Assyrii diverso me tempore affligebant, et occidebant. Tempus sanandi fuit, quando per Mosem et Aaron, Josue, Samson, David, et Machabæos, fortes licet, sera tamen vindicta veniebat. Tempus occidendi fuit, et sanandi. **ECCLESIA.** Quis, obsecro te, soror mea Synagoga, quis occisum sanare potest? quid ultio tua prodest? Ultio non sanat, sed auget mortibus mortes. Lex tua non sanat: lex tua reos morte multat. *Littera occidit: spiritus vero vivificat (II Cor. 11)*. Dominus noster Jesus Christus, natus de Virgine, teste Simeone, venit in ruinam et resurrectionem multorum in Israel (*Luc. 11*). Ille prius occidit, deinde sanavit: occidit peccata; virtutes fecit vivere. Propterea dicit: *Ego occidam, et ego virere faciam: percutiam, et ego sanabo (Deut. xxxii)*. Tempus occidendi fuit, et sanandi

Tempus destruendi, et tempus ædificandi. **SYNAGOGA.** Tempus fuit destruendi templi sub Nabuchodonosor (*Jer. LI*), quod me nimium contristavit et tempus ædificandi sub Dario (*I Esdr. vi*), quod me usquequaque lætificavit. Sic destructa, sic ædificata sum. **ECCLESIA.** Exhilarat faciem meam spiritualis destructio, et ædificatio. Si habitat peccatum in nostro mortali corpore, exsurgat homo fortis, et induat arma virtutis: assiliet hostem, destruat urbem peccati, destructam diabolo restituat urbem Christo: verrat, emundet, exornet pectoris urbem, ut veniens Dominus, qui non habet ubi caput suum reclinet (*Matth. viii*), habitet ibi. Non ergo possumus ædificare bona, nisi prius destruxerimus mala, sicut Jeremiæ verbum a Deo datum est, ut ante eradicaret, et suffoderet, et perderet, et postea ædificaret, atque plantaret (*Jer. 1*). Sic destructa, sic ædificata sum.

Tempus flendi, et tempus ridendi. SYNAGOGA. Tempus flendi mihi imminet, dum recordor et video civitatem sanctam Jerusalem cunctis reverendam gentibus, sic desolatam, sic filiis suis dulcissimis viduatam, esse sub opprobrio et prodigioso monstro. Heu! captivatae, et sub servitio redactae nostri generis reliquiae, ab ipso Domino de omnibus gentibus electae, et circumcidendo notatae, cui Deus sua credebat mysteria! Ecce silet lex digito Dei secundo tabulis inscripta, arca Dei, sedes, et propitiatorum perdita, portentum, mihi male jam non propitiandam, Tamen tempus ridendi, repurgatae templi mihi spondetur, et Jerusalem iterum circumdanda novis muris. Lex relicta et libertas reddita jam relaxatae genti faciet pene res aequas prioribus rebus sub Zorobabel, Esdra, et Neemia. Illud pro fletu: hoc pro risu accipio. ECCLESIA. Vix mihi imperare possum, tempore flendi, ut parcam lacrymis, quas coelis compunctio tribuit. Prius enim timore, post amore compungor. Recolens quippe mecum, quae, qualia et quanta contra fas naturae, et sanctae religionis feci, cogor exclamare: *Amplius lava me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (Psalm. 51).* Tandem accepta fiducia, et confidens veniae amore compungor. Non jam mala formidans, sed sperans aeternae vitae praemia; praed desiderio aeternae patriae tota deficio, tota liquesco: sicut cera fuit a facie ignis, sicut nix de montibus a facie solis. Sed gratia Christi tempus spondet ridendi: tum nos omnes consolabitur suprema dies, quando maxima dabitur merces, hic bene ridentibus aeterna gloria in saecula saeculorum. Illud pro fletu, hoc pro risu accipio.

Tempus plangendi, et tempus saltandi. SYNAGOGA. Tempus plangendi mihi est, quoniam Hebraicus populus dure cervicis, et rebellis Deo suo, longe a terra sua cum radice sui nominis evulsus interit. Quid memorem decem tribus, quas rex Assur victas transmigravit procul ultra montes Medorum, et alio pene posuit sub orbe? Nulla spes revertendi, nulla spes miserendi. Duas tribus, quae Judaea vocabantur, devoravit bestia quarta, terribilis et magna, quam vidit Daniel, Romanum scilicet Imperium, per titum et Vespasianum. Non plangam super ista, non tundam pectora? Exspecto tamen saltandi tempus, cum veniet Messias (Joun. 14), et restituet omnia nobis (Matth. 17). Ita plangendum: ita mihi saltandum reor. ECCLESIA. Quod sit tibi, o Synagoga, et mihi tempus plangendi, et tempus saltandi, Dominus noster bene in Evangelio docet, qui incredulitatem et duritiam admirans Judaeorum, ait: *Cui generatio ista similis erit? Similis est pueris qui clamant coevis suis dicentes: Lamentavimus vobis et non planxistis, cantavimus vobis et non saltastis (Matth. 11).* Pueri isti doctores sunt sancti, pueri propter simplicitatem appellati. Judaei pueri sensu et lege naturae coevi, dum illis cantantibus et praedicantibus audirent verba salutis, credere noluerunt

A in eum cui credere vita est (Joan. vi. 11, xviii). Instabant pueri coevis suis, dare monita salutis dicentes: *Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum (Matth. 14)*, illi ad haec non planxerunt, peccata sua non doluerunt. Haec neutrum tibi fuit utile tempus, o Synagoga: mihi autem per quinque aetates mundi tempus plangendi 529 fuit, periisse cultum dilecti mei, qui mihi sponsales arrhas per secretales patriarchas et prophetas miserat. Saltandi tamen, quamvis longam spem, certa tenebam: licet sero, sciens venturum certo tempore. Cum me sic variando traherent, inde dolor, hinc amor, tandem advenit desiderium collium aeternorum (Gen. xlix), saliens in montibus, transiens colles (Cant. 1). Et quis unquam sanctorum omnium saltus tales dedit? Primus saltus ejus fuit de caelo in uterum Virginis, secundus de utero in praesepium, tertius de praesepio in crucem, quartus de cruce in infernum, quintus de inferno ad corpus suum resuscitans illud, sextus de terra ad caelum. Duo adhuc restant saltus: septimas, cum venerit iudicare vivos et mortuos; octavus, cum de iudicio saliet cum suis fidelibus in gloriam suam. Cujus calentes amore et odore fragrantis curremus, nec tantummodo curremus, sed etiam saliemus, qui sic volumus currere ut comprehendamus, quo affectum cordis ostendat gestus in corpore. Ita plangendum, ita mihi saltandum reor.

Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi. SYNAGOGA. Tempus spargendi lapides, et tempus colligendi simpliciter aestimamus, cum aliquis non bene directus clavo rationis, diruit, aedificat, mutat quadrata rotundis. Spargendi etiam lapides tempus illud fuit, quando nobile Salomonis templum, et opus decorum, quod David construxit in arce Sion, hostilis subvertit virtus, opusque secundum, quod prophetarum cura ad instar primi aedificavit, sic omnino periit, sic omnino destructum est, ut non remanserit lapis super lapidem. Sed erit tempus colligendi et reaedificandi, cum aurea venerit aetas, et omnia in antiquum restituentur statum. Et non solum Jerusalem, sed et Gomorrhas et Sodomiticas favillas in magnas restaurari mirabimur urbes. Hoc est spargere, hoc colligere lapides. ECCLESIA. Aliter est. Vos enim, o Judaei, vos hic credo figurari, vos estis lapides duritia quidem cordis, sed non naturae conditione, ad nullum virtutis opus habiles, ubique spargimini tanquam viles per plateas et compita. Erit tamen colligendi vos tempus, quia potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abraham (Matth. 3), molitos prius moribus Abraham. Si enim fuerit numerus eorum sicut arena maris, reliquiae salva fient (Rom. 11). Praeterea lex scripta in tabulis lapideis, vos facit esse lapides, sive lapideos, vos spargere lapides cogit. Nonne durus lapis est hoc praecipulum legis: Qui hoc et illud fecerit, morte moriatur? (Exod. xviii et alib.) Nonne durus lapis est: Oculum pro oculo, dentem pro dente restitues? (Exod. xxi.) Tempus est colligendi hos lapides, atque reponendi,

quia clamat Evangelium, misericordiae et pietatis visceribus plenum: *Nolo, ait, mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat (Ezech. xviii)*. Nonne vos Jesum tentare volentes, voluistis lapidare moecham mulierem? Sed Dominus iuste pius et pie justus, ratione vos conclusit, et colligens lapides et ream absolvit, legisque praecepta non resolvit (*Joan. viii*). Hoc est spargere, hoc colligere lapides.

Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. SYNAGOGA. Tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus ostendit Dominus per Jeremiam, qui jussus solvere de lumbis suis lumbare, solvit et abscondit in Euphrate magno (*Jer. xiii*), post longum tempus jubente Domino recepit totum putridum, et nullis aptum usibus, et reddens causam, cujus ante dederat figuram: sicut lumbare, ait, arctius ambit lumbos, sic filios Israel ampliori complectebat dilectione, ut esset mihi populus, et ego essem eorum Deus; postquam autem computruit vitiis et peccatis, et a me recessit, a lumbis et cordis mei complexibus illum elongans, ab eo longius ipse recedo. Ecce tempus amplexandi, et tempus longe fieri a complexibus. ECCLESIA. Et nos, si bona fecerimus, lumbare procul dubio erimus. Si amaverimus eum, ipse amabit nos. Si vero scedi et putridi, nec diligimus eum, nec diligimur ab eo. Tempus quoque fuit amplexandi apud te, o Synagoga, quando vigeat illa sententia: *Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. i)*. Nunc tempus successit longe fieri a complexu, dicente Apostolo: *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint (I Cor. vii)*. Si autem voluerimus ad altiora ascendere, videbimus sapientiam amplexari amatores suos (Honora quippe eam, ait, et amplexabitur te [*Proverb. iv*]), intraque ulnas suas et gremium strictiore eos tenere complexu. Porro, quia non potest humanus animus semper in sublime tendi, et de divinis et altioribus cogitare, nec jugiter in contemplatione esse rerum caelestium, sed interdum necessitatibus corporis indulgere, propterea tempus est amplexandi sapientiam, et eam strictius continendi, et tempus relaxandi mentem ab intuitu complexuque sapientiae, ut curae corporis, et his quibus vita nostra absque peccato indiget, serviamus. Ecce tempus amplexandi, et tempus longe fieri a complexibus.

Tempus acquirendi, et tempus perdendi. SYNAGOGA. Tempus acquirendi fuit Judaeis, quando vigeat in eis certa spes, et certa fides, cum adjuti meritis sanctorum Patrum, Abraham, Isaac et Jacob, victis et expulsi Chanaanæis, terram possessionum eorum sibi acquisierunt. Postea tempus venit perdendi, cum relicto Deo suo, qui eos eduxerat de Ægypto, ab hostibus suis caesi sunt, et expulsi. Hoc fuit tempus acquirendi et perdendi: ECCLESIA. O mirabile tempus et miserabile! Mirabile quidem nobis, vobis miserabile. Hoc uno temporis momento concurrunt et nostra salus, et vestra perditio, cum perdis, acquiro; cum gemis, exulto; cum cadis, resurgo. Moreris infidelitate, vivo ego fide et credulitate. Est

PATROL. CLXVIII.

A et alius modus acquirendi, et perdendi. Acquirere terrena, et curis dedita activæ vitæ invigilo studiosius; dum vero tangor amore contemplativæ vitæ, gaudeo perdere omnia acquisita pro Christo, cujus amore suspiro, dicoque: *Trahe me post te, curremas in odorem unguentorum tuorum (Cant. i)*. Est etiam alius perdendi modus, qui in Evangelio scribitur: *Qui amat animam suam, perdet eam, et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam (Joan. xii)*. Magna et mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor ut pereat, odium ne pereat. Si male amaveris, tunc odisti; si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando. Hoc fuit tempus acquirendi et perdendi.

B *Tempus custodiendi, et tempus abjiciendi.* SYNAGOGA. Quam gratum et quam gloriosum mihi tempus erat, quando ille qui non dormit, neque dormitat, custodiebat me (*Psal. cxx*), quem qui habet custodem, nihil potest sinistri facere, qui habet custodem, non potest deviare! Sed quoniam venit tempus (*Psal. ci*) abjiciendi, propter iniquitates meas ille abjecit me: sanctorum custodias angelorum, quos ne a malis angelis premeremur, nobis praeferat, jam removet. Propterea a custode meo destituta undique, premor, spernor et abjicior, projecta vilior alga. Sic est tempus servandi; sic tempus projiciendi. ECCLESIA. Est mihi quoque gratum et gloriosissimum tempus, quo in se credentes semper Christi servat gratia. Servat intrantes et egredientes; ingredienti ad se, cum credimus; egredientes, cum de corpore isto solvimur. Est tempus ut abjicias, et ut abjiciaris. Abjicias credentes in Christo persequendo illos; abjiciaris a Christo, et a regno caelorum, a quo jamdiu **530** cecidisse te opera clamant tua. Sic est tempus servandi, et tempus projiciendi. •

Tempus scindendi, et tempus consuendi. SYNAGOGA. Tempus scindendi fuit, quando Jeroboam scindens me de uno corpore inaequales fecit partes: divisio regno, sicut uncia assem dividit; regi Samariae dextans concessit; Jerusalem sexantem retinere vix potuit; Samaria decem tribubus praelata superbit; Jerusalem duabus praelata est tribubus (*III Reg. xi*). Sic populus toto orbe olim fama diffusus et gloriosus, non tantummodo regno, sed etiam toto nomine a cultura et cognitione Dei abscissus est. Verumtamen tempus suendi spondent nobis patriarchae et prophetæ, quoniam a quatuor ventis non esse congregandos, et in Jerusalem regnatos prae-dixerunt. Sed ista tam longa spes pene me facit expsem. Nam spes quæ differtur affligit animam. Hoc est tempus scindendi, et tempus consuendi. ECCLESIA. Est o ut dicis, o Synagoga: sed illa sessio amplius te destruxit, amplius attrivit, quando pro vita mundi moriente Domino nostro Jesu Christo, *velum templi scissum est (Matth. xxvii)*, et nudata sunt omnia mystica templi, quæ lex celabat Mosi tecta velamine. Scissura quoque petrarum lapidei te cordis esse ostendit, et a Deo scissam et a membris illius

projectam. Nobis vero tempus scindendi et tempus consuendi est, cum gratia Christi scindens velamen Mosi, quam lex velata celabat, plano revelat sermone. Scindit ipse et consuit, quod nullus alius scindere possit: scindens quippe legem, Evangelii mihi vestem consuit, exemplis a scissa lege acceptis. Lex est vestimentum vetus, cui non est aptanda commissura novi panni, ne pejor fiat scissura (*Math. ix*). Confundit enim vestimentum vetus novi panni reparatio. Scinduntur et veteres utres, quos lex tua consuit, si nova musta conservanda receperint: nova lex, quam Christus dedit, novos utres fecit, quibus nova et candida musta Evangelii servanda sunt. Hoc tempus scindendi et consuendi significabat, quod Dominus in Evangelio aiebat: *Alias oves habeo quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor (Joan. x)*. Hoc est tempus scindendi, et tempus consuendi.

Tempus tacendi, et tempus loquendi. SYNAGOGA. Tempus tacendi mihi est, quoniam cuncta tacent, lex ipsa tacet, legis auctor, et legis dator tacet, iratusque propter peccata mea cunctos facit ille tacere. Non est dux, non est rex, non est propheta, non patriarcha, per quos solebant mihi verba Dei significari. Jam mihi nullus videt futura, nullus præterita commemorat. Quis dux cantat epinicia? Tacent cuncta, quæ per allegoriam significandam præsignabant mihi recte vivendi normam. Non stola, non oleum, non est thus, non holocaustum: non sonat tuba pro bello, non buccina pro jubilæo; nulla cithara pro mei memoria dulci cantu audientes lætificat. Muta diu fui: sed erit tempus loquendi, quando Messias veniet mea summa voluptas. Tum præ lætitiâ soluta lege naturæ, laudes Creatoris sui omnis creatura loquetur. *Tunc saliet, sicut cervus, claudus, et clara erit lingua mutorum. Montes et colles cantabunt coram eo laudem: et omnia ligna silvarum plaudent manu (Isai. xxxv, lv)*. Tale tempus tacendi fuit mihi, et tale loquendi. ECCLESIA. Ego vero reor Pythagoricos, quorum disciplina est tacere per quinquennium, et postea eruditos loqui, hinc originem sui traxisse decreti. Discamus itaque et nos prius tacere, ut postea ad loquendum ora reseramus. Sileamus certo tempore, ad præceptoris eloquia pendeamus: nihil nobis videatur rectum esse nisi quod discimus, ut post multum silentium de discipulis efflicamur magistri. Tale tempus tacendi fuit mihi, et loquendi.

Tempus dilectionis, et tempus odii. SYNAGOGA. Heu! quantis varior temporum discursibus! Quam bene gaudebam, quando tempus dilectionis agebam! Abraham pater meus Domino me conjunxit amandam, et Deus Jacob jam tunc reprobato Esau, non merito, sed gratuito me cœpit amare. Ex illo pio dominantis amore, dignatam me præponebam cunctis, mihi sola placebam, utpote dilecta Deo præ cunctis gentibus, mirabilis orbi lege nova, sacrisque novis. Quanto cordis amore me dilectam tenebat,

A qui dicebat: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei! (Zach. ii)*.

. . . *Sed quid non timeamus amantes? . . . Quid perpetuum quis credat in ordine rerum?*

Tanta dilectio periit, tantus refriguit ignis, vis inter sopitos cineres parvula remansit scintilla, unde levis se resuscitat ignis. Plena sum malis, addicta odiis, gravata periculis. Sic amoris mihi tempus, sic fuit odii tempus. ECCLESIA. Natura, imo Deus auctor naturæ præcipit, ut nos invicem diligamus, sicut ipse dilexit nos (*Joan. xiii*). Sponsa virum, vir amet sponsam, se mutuo fratres; patres filii, et filios parentes; jubet ut per affectum dilectionis omnes sociemur in unum. Proximus meus sit mihi alter ego, sit amicus amico. Mandato novo Deus sic nos nobis unit. Quomodo his sequatur tempus odii, Dominus indicat dicens: *Si quis venit ad me, et non odit patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*. Hæc nova lex est, ut quod amas odio insecteris, amare quod odis. Si pater aut mater, si sit tibi soror aut frater, qui sit virtuti contrarius atque salutis, iste odio tibi sit, nullo celatur amore. Quid amicus pede, manu aut oculo? *Si ille scandalizat te, erue eum et projice ab isto (Math. v)*. Vel certe tempus amandi legem, et ea quæ a lege fuerant imperata, circumcissionem, hostias, Sabbatum, neomenias, et tempus odiendi eam Evangelii gratia succedente. Sic amandi mihi tempus, sic fuit odii tempus.

C *Tempus belli, et tempus pacis.* SYNAGOGA. Heu mihi! qui nescit tempus belli?

Causas bellorum, seriem per bella malorum, si quis veli scire, hunc pigebit me vidisse, quod nihil reliqui est de priori prosperitate. Sola teneor spe, sei angor ea nimis longa. Cum venerit Messias, quando areaverunt tempora, tanta erit pax, quæ fere omnem fidem superabit. Tunc præter multa alia commoda felicitis vitæ, fiet quod Isaias nobilis propheta dicit: *Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit; vitulus et leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos; vitulus et ursus pascentur simul, requiescent catuli eorum, et leo quasi bos comedit paleas, et delectabitur infans ab ubere super foramen aspidis, et in caverna reguli qui ablactatus fuerit mammam suam mittet (Isai. xi, lxv)*. ECCLESIA. Hoc vero satis nobis mirabile et venerandum est, quod Dominus Jesus noster pax, et nostrum gaudium, tempora belli præponit temporibus pacis, dicens: *Non veni pacem mittere, sed gladium (Math. x)*. Gladius iste districtus et durus tempore, omnes affectus cordis et corporis separat moventes bella contra se et contra salutem suam. Propterea dicit: *Veni enim separare (ibid.)*, etc. Paulus apostolus in hoc procinctu belli ac pacis, scuto fidei, et lorica spei, gæteque salutis, nos accingendos esse præmonit, ut possimus contra spirituales nequias resistere (*Ephes. vi*). In hoc procinctu quot turmas, et quot cohortes septemplex ducat exercitus, hæc

notum est illis, qui septem capitalibus obstant vitiiis. A veterno, ista nostris oculis et animis videnda tradidit, ut qui sibi arrogat artem disputandi et disceptandi, hinc proponat, inde assumens concludat, et quidquid fecit Omnipotens et permanet ab ævo in ævum, nullus ab ortu solis usque ad occasum ejus, meditando vel oculo cordis, vel verbo colligat oris. Sunt plures artes, ars quæque suo usu valet. Grammatica prima est, quam nos litteris instruit et casibus. Quantum valet ars cantandi, quantum numerandi, musica novit et arithmetica. Astronomia metitur stellas, geometria terras. Extendit rhetorica dextram, dialectica claudit. Sapientia ergo domum suam sepit spinis. Si reperere volo per eas (quis enim mihi portas aperiat) rependo distendor; spinia pungor, si transeo. Tam plurimas artes pluribus angoribus illi investigabant, qui causas discutiebant, ut quod Deus facit, sed tam verbis querere possint: Quare putas hoc Ecclesiastes dixerit? Ut victus homo suspiciendo factorem suum, cujus non potest opus penetrare, sciat esse colendum, et perfectum facturæ factoris amplectatur honorem.

Vers. 9, 11.— *Quid habet amplius homo de labore suo? Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea. Cuncta fecit bona in tempore suo, et mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem. Quis melius, quis acutius vidit Ecclesiaste, quam data sit hominibus afflictio mentis, qui distendantur justo, volentes scire quæ sunt supra se? Ille mente distractus per omnem creaturam, cujus cor erat sicut arena maris, quamvis nequequamque elevatus, quamvis per multa retractus, tam latam mentem non potuit extendere et extendere ut omnia sciret quæ agit sapientia, et suaviter disponit omnia (Sap. viii). Quod quia minima potuit, neque nosse nos putavit, deterretabinveniendi fessos querendo. Tempore suo cuncta bona, non cuncto tempore cuncta bona perfecit, qui fecit quæcunque bona sunt. Sunt quædam bona, nec tamen bona sunt nisi tempore suo fiant. Sunt bona, nec tamen bona sunt nisi bene fiant. Propterea et comicus ait (12):*

*Omne tulit punctum qui miscuit utile du-
 Omne feret punctum qui temporis inspicit usum,
 Et scit personæ dare convenientia cuique.*

Quæ bona sint per se, quæ utantur causativa, cur bona sint, quando bona sint, qualiter bona sint, si quis velit scire et omnia discutere, illum angor cordis gravat et afflictio carnis. Rerum omnium naturas, et naturarum causas, et rationes quas a principio Deus operatus est, hanc scilicet mundi molem, cæli cæcoram, pondus terræ, vel dependentis, pensumave volentis, ortus, occasus, discursus, recursus stellarum, septem errantia contra aplanon, fulmina, ventorum flatus, fragorem tonitrus, postremo quæcumque Dei facit sapientia quis homo ratione directus reperire queat quomodo subsistant, quare et quomodo fiant? Non passus Deus non decidit torpere

A veterno, ista nostris oculis et animis videnda tradidit, ut qui sibi arrogat artem disputandi et disceptandi, hinc proponat, inde assumens concludat, et quidquid fecit Omnipotens et permanet ab ævo in ævum, nullus ab ortu solis usque ad occasum ejus, meditando vel oculo cordis, vel verbo colligat oris. Sunt plures artes, ars quæque suo usu valet. Grammatica prima est, quam nos litteris instruit et casibus. Quantum valet ars cantandi, quantum numerandi, musica novit et arithmetica. Astronomia metitur stellas, geometria terras. Extendit rhetorica dextram, dialectica claudit. Sapientia ergo domum suam sepit spinis. Si reperere volo per eas (quis enim mihi portas aperiat) rependo distendor; spinia pungor, si transeo. Tam plurimas artes pluribus angoribus illi investigabant, qui causas discutiebant, ut quod Deus facit, sed tam verbis querere possint: Quare putas hoc Ecclesiastes dixerit? Ut victus homo suspiciendo factorem suum, cujus non potest opus penetrare, sciat esse colendum, et perfectum facturæ factoris amplectatur honorem.

Vers. 12, 13.— *Et cognovi quod non esset melius nisi lætari, et facere bene in vita sua. Omnis enim homo, qui comedit et bibit, et videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est. Qui carnaliter accipiunt quod signat littera ista, illi putant ore Ecclesiastis eos esse locutos, qui summum bonum credunt carnalibus uti deliciis, quorum Deus venter est (Philip. iii). Non aliis alludunt sibi verbis Epicurei, dicentes: Manducemus et bibamus, cras enim moriemur (I Cor. xv). Brevi victuri tempore, nunc luxuriando bibamus. Non est gratiosa brevi vitæ longa spes futuri. Ad tales enim epulas non nos provocat Ecclesiastes, sed præcipit nobis alias Salomone dicente: Tu autem describe ea tripliciter, in consilio, et scientia, ut respondeas verbis veritatis, his qui proponunt tibi (Prov. xxii). Triplex in corde nostro descriptio et regula Scripturarum est, prima ut intelligam juxta historiam, secunda juxta tropologiam, tertia juxta intelligentiam spiritualem. In historia eorum quæ scripta sunt ordo servatur, in tropologia de littera ad majora consursumus, et quidquid in priori populo carnaliter factum est, juxta moralem interpretamur locum, et ad animæ nostræ emolumenta convertimus.*

In spirituali theoria ad sublimiora transimus, terrena dimitimus, de futurorum beatitudine et celestibus disputamus, ut præsentis vitæ præmeditatio umbra sit futuræ beatitudinis. Itaque licet affectum ventricularum monstraverit Ecclesiastes, nihil tamen melius esse docet quam lætari in vita sua, et exerceri in faciendis bonis, et, secundum Apostolum, habentes victum et vestitum, his contenti simus (I Tim. vi), et quidquid supra habere possumus, in pauperibus nutriendis, et egentium largitate consumamus. Porro quia caro Domini verus est cibus, et sanguis ejus verus est potus (Joan. vi), juxta anagogen, hoc solum habemus in hoc sæculo bonum, si vescamur carne ejus, et errore potamur, non solum in myste-

(12) Horat. Art. poet., 343: Postiores duo versus forsitan Rupertus ipsius. Edit. Patrol.

rio, sed etiam in Scripturarum lectione, verus enim A
 oibus et potus, qui ex Verbo Dei sumitur, scientia
 Scripturarum est. Si ergo quotiescunque effunditur
 sanguis Christi in remissionem funditur peccatorum,
 debes illum accipere, ut semper tibi peccata dimittantur.
 Qui semper peccas, semper debes habere medicinam.
 Prædicare autem quod acceperis, non est superbia, sed devotio. Si quotidianus est panis,
 cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci
 in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie,
 quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis
 accipere. Sicut verus est Dei Filius Dominus noster
 Jesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam,
 sed quasi Filius ex substantia Patris, ita vera caro,
 sicut ipse dixit, quam accipimus, et verus est potus.

VERS. 14, 15. — *Didici quod omnia opera, quæ fecit
 Deus, perseverent in perpetuum, non possumus esse
 quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.
 Quod factum est, ipsum permanet, quæ futura sunt,
 jam fuerunt, et Deus instaurat quod abiit.*
 Multa multi super ista disputaverunt, multum diversa
 diversi sapuerunt. Quidam dum viderent non respondere
 causas rerum causis meritorum, mala bonis, et bona
 malis sæpe provenire omnes nullo meriti discrimine
 pari sorte gaudere, vel gravari clade pari, victi factoris
 consilio, et omnia ad oculum intelligentes, incerti
 dubitabant, imo vero negabant esse Deum, mundumque
 regi casu, non providentia. Alii, quos ratio meliuscula
 532 docebat, ex causis rerum comprehendentes veritatem,
 cognoverunt, quod idcirco Deus certa ratione cuncta
 moderatus est, et jussit humanis visibus elementa
 servire, ut homines hæc videntes intelligant esse providentiam,
 ut timeatur, dum ex rerum æqualitate, cursu, ordine,
 atque constantia intelligunt Creatorem. *Invisibilia enim
 a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta
 conspiciuntur, sempiterna quoque virtus et divinitus
 (Rom. 1).* Istorum didascalis consentiens Ecclesiastes,
 philosophatus est dicens: Cum maximo didici studio,
 neque hoc temere finxi, quod omnia opera quæ fecit
 Deus perseverent in perpetuum tanta integritate,
 ut non possimus his quidquam addere nec auferre.
 Qui regit et fecit mundum, cur hæc omnia fecit?
 Nimirum, ut timeatur, ut Deus verus esse credatur.
 Quare timeatur? Quia Deus est, et Græce dicitur
 θεός, id est timor. Cum ergo timor dicatur Deus,
 jure timetur qui Deus est. Deus ergo solus perfectus
 est, cujus opus in perpetuum perseverat, nec tamen
 coæternum est Creatori suo, quia Deus æternus est
 regnans sine tempore, opus vero perpetuum est
 manens cum tempore. Quod factum est, ipsum
 permanet. Quæ futura sunt, jam fuerunt, et Deus
 restaurat quod abiit, vel præterita et præsentia
 et futura, et ipsa fuerunt, et sunt, et erunt,
 universa quæ œcumenus. Sol qui nobis oritur, et antequam
 nos essemus, in mundo fuit, et postquam mortui
 fuerimus, oriurus est. Solem autem nominavimus,
 ut ex hoc intelligamus et cætera esse eadem

quæ fuerunt. Quod si videntur per conditionem mortis
 perire, non pereunt, quia rursus reditiva succrescunt,
 et nihil in perpetuum interit, sed renascitur, et quasi
 cum quodam fenore reviviscit. Si autem istud de cunctis
 quæ in mundo sunt, dicitur, de homine nulla dubitatio
 est, quin mortuus renascatur.

VERS. 16, 17. — *Vidi sub sole in loco judicii impietatem,
 et in loco justitiæ iniquitatem. Et dixi in corde meo:
 Justum et impium judicabit Deus, et tempus omnis rei
 tunc erit.* Tam frequens est sub sole ista vanitas,
 et hoc vitium, quam late solem cognoscimus lucere
 per orbem. Gentes et populi, provincie, regna, vel
 urbes, omnisque super hoc extulit orbis, quoniam
 impius et iniquus rex sedet in solio judicii. Quid enim
 est pejus rege iniquo? *Hæc regis judicium diligit
 (Psal. xcvi),* et e contrario illa pravorum rationibus
 corruptus judicat impietatem. Hæc est impietas,
 quam Zacharias hoc modo describit, et ait: *Hæc est
 amphora egrediens, et dixit: Hic est oculus eorum
 in universa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur,
 et ecce mulier una sedens in medio amphoræ,
 et dixit: Hæc est impietas, et projecit eam in
 medio amphoræ, et misit manum plumbeam in os
 ejus (Zach. v),* etc. Amphora quam alio nomine oculum
 appellavit, intentio illa est, de qua Dominus loquitur,
*Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum
 lucidum erit (Matth. vi).* Ergo oculus nequam
 intentio mala est quam habent mali principes, quia
 opprimunt justum, quia pauper est, et iniquum extollunt,
 quia dives est. Notandum autem, et sapienter
 considerandum, quod dicens, *hæc est amphora,
 a Jdidit, egrediens,* quia profecto illa iniquitatis
 amphora prius versatur intus, quando privatim
 subditiis opprimunt in conventiculis, et secretis
 consultationibus atterunt. Quando accepta damnandi
 fiducia, et accepta pecunia publice condemnant,
 amphora egreditur. Audiant quicumque prælati sunt
 hoc exemplum, timeant prius amphora esse latens
 in secreto, ne postea sit amphora egrediens in
 publico. Scriptum quippe est: *Si mordeat serpens
 in silentio, nihilominus habet qui occulte detrahit
 (Eccl. 1).* Et Psalmista: *Egrediebatur foras,
 et loquebatur in idipsum (Psal. xl).* Talentum
 autem plumbi pondus est judicii, vel damnationis,
 magnam utique et grave secundum magnitudinem
 atque gravitatem irremissibilis delicti, id est
 cordis impenitentis. Nam hujusmodi delictum
 impietas est, cujus perseverantiam, quam hodieque
 in multis videmus, sessio mulieris in medio
 amphoræ congrue significat. Sedent namque
 huc usque principes et reges mali in cathedra
 peccati, propter munera quæ excæcant etiam animi
 sapientium, damnantes justum, justificantesque
 impium. Miram vero valde quod et mulier, quæ
 est impietas, sedebat in medio amphoræ,
 et projecit eam in medio amphoræ, ut littera
 sonat, quomodo poterit projici in medio
 amphoræ, quæ sedebat in medio amphoræ?
 Sed profecto in amphora ista, quæ est peccatorum
 perseverantia, aliter est, quia videlicet peccato
 suo nemo traditur, nisi qui se tradiderit

troneus, juxta illud : *Et dimisi eos secundum ei desideria cordis eorum (Psal. lxxx)*; et : *Qui nocet, noceat adhuc (Apoc. xxii)*. Nam projicere impietatem, id est sapiam animam, hoc est, non convertere eam. Quod tunc fit, cum ad quartum scelus pervenerit, sicut in Amos Dominus dicit : *Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non evertam eum (Amos ii)*. Primum namque scelus est malam voluntatem habuisse, secundum malum quoque opus perpetrasse, tertium consuetudinem mali operis habere, quartum argenti legi sive justitiæ Dei repugnare, et verba proferre blasphemiarum. Qualis vel quanta quarto heic scelerum, poena debeatur, significat id quod dictum est, *et misit massam plumbeam in os ejus*. Massa namque plumbea sive talentum plumbi ponctus, ut jam dictum est, significat damnationis, vel jodicii Dei, quod videlicet impietas hujus amphoræ tremisibilis sit, testante ipso Domino : *Quia qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, id est qui scienter de bono dixerit malum, et desperando non penituerit, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro (Matth. xii)*. Quid tandem sunt duæ mulieres, quæ leva verunt amphoram inter cælum et terram? Duas in Proverbiis mulieres notas habemus, ubi sic scriptum est : *Sanguisuga duæ sunt filie dicentes : Affer, affer (Prov. xxx)*. Sanguis enim suga diabolus est habens duas filias, luxuriam et avaritiam, quæ assidue dicunt, *Affer, affer*, quia utraqque læsibile sunt et insatiabiles. Istæ habebant alas quasi milvi, id est superbiam quasi diaboli, quia videlicet, sicut in Psalmo scriptum est : *Tenuit eos superbia, operi sunt iniquitate et impietate sua (Psal. lxxii)*. Qui ergo regnare malos, bonos de se subducere, possem jure desperare, possem mala de Domino cogitare. Sed occurrens hic Ecclesiastes dicit, quæ sapiens debet dicere ad talia. Quicumque recalcet contra justitiam non impune feret, et laborans pro justitia justam accipiat mercedem. Judex justissimus orbis, omnia discutiendo in generali judicio dabit justis præmium, injustis vero talionem. Tunc fit tempus omnis rei, et sub justa lance bonos et malos liberabit.

VERS. 18-22. — *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, et ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis et jumentorum, et æqua utriusque conditio : sicut moritur homo, sic et illa moriantur, similiter spirant omnia, et nihil habet homo jumento amplius, cuncta subjacent vanitati, et omnia pergunt ad unum locum; de terra facta sunt, ut in terram pariter revertantur. Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, et si spiritus jumentorum descendat deorsum? Et deprehendi nihil esse melius quam lætari hominem in opere suo, et hanc esse partem illius.* **533** *Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat? Qui voluit esse Deus sciendo bonum et malum (Gen. iii), non moriturus si de ligno vitæ gustasset, cor-*

A rupta primæ conditionis naturæ perdidit omnem posteritatem hæredem peccati sui. Ejus vicem modo deslet Ecclesiastes : *Dixi, inquit, in corde meo de filiis hominum, quos genuerunt illi primi homines Adani et Eva, quod nihil reliquerunt nobis filiis suis illius æternæ et beatæ vitæ, sed culpæ hæredes, et hæredes pœnæ nos esse Deus voluit, ut probaret, et monstraret dominando quid essemus, quorum pater Adam transgressus Dei præceptum Deus esse voluit. Propterea omnes exsuperat querelas nostras, querela. Si patres nostri manducaverunt uvam acerbam, quare dentes nostri alieno cibo obstupescunt? Sævæ addictus morti semper succumbo labori, quid ergo nisi bestia sum? quid pluris ea possum? Ortus et occasus, usus vitæ, spiritus unus par nobis cum brutis animalibus, jure ergo locamur utrique sub æqua conditione. Sexta quippe dies hominem et jumenta vidit simul creari, et illa prima terræ, de qua quadrupedia creata sunt, me primum fecit, propterea nos et pecudes merito ad unum revocamur locum. De terra facti in terram sumus pariter redituri. Spiritus autem unde venit, aut quo vadit? Quis videre et judicare potuit naturam invisibilem? Dicunt tamen qui se jactant scire causas et occultas rationes rerum, quod spiritus filiorum Adam sursum ascendat, victurus ibidem semper; autem quoque quod spiritus jumentorum simul cum carne solvatur, aut in terram descendat periturus. Sed quis inde venit, ut me possit de non visis docere, quid mihi restat post mortem? Hæc et his similia sub ambiguo dum nutans cogito mecum, tandem deprehendi nihil esse melius*

Quam carpando operum fructum partemque laborum Ducere sollicitæ jucunda oblitvia vitæ

Dum licet, et tardis se mors procrastinat alis (15) :

quis enim adducet eum ad hoc, ut præsciat illa quæ sibi ventura sunt, et post mortem futura? Ista miserantis et infirmantis ab ore locutus, sic arguit Ecclesiastes sensus carnales. Tu, si vis spiritualem querere sensum, invenies aliquid quod te delectet quæsisse. Quantum enim ad spiritualem intelligentiam attinet, quoniam homines et jumenta salvos faciet Dominus (*Psal. xxxv*), et in alio loco : *Jumentum, inquit, ego sum apud te (Psal. lxxii)*, et in omnibus prophetis homines et pecora in Jerusalem salvanda dicuntur, et impleri terram repromissionis pecoribus et armentis, quis scit utrum sanctus, qui hominis appellatione dignus est, ascendat in cælum, et utrum peccator, qui jumentum vocatur, descendat in terram? Fieri enim potest pro incerto vitæ hujus et lubrico statu, ut justus concidat, et peccator exsurgat. Et nonnunquam evenit, ut rationabilior et eruditus Scripturis, id est homo, non circumspicte, et ut scientia sui dignum est, vivat, et deducatur ad inferos et simplicior quisque atque rusticior, qui jumentum hominis comparatione dicatur melius vivat et martyrio coronetur et para-

(15) Versus medius Horatii totus (*Sat. lib. ii, sat. 6, vers. 52*; reliqui duo partim Horatii (*ibid., vers. 57*), partim ante oris nostri.

disi sit colonus. Sciunt autem et gentiles ex parte, quod Ecclesiastes noverat. Mos enim fuit apud Romanos, in celebratione triumphi, inter aquilas victrices, et coronas lauri, inter multa insignia ventosæ pompæ, ante oculos triumphantis caudam præferre animalis fixam super hastam pro vexillo, et post tergum triumphantis sedebat lictor, impellens latus victoris, et dicens ad aurem illius: *Memento te animal esse, et hominem mortalem.* In his designabant qui hæc faciebant, quod cum jumentis sit nobis quædam comparatio. Quid est autem, cuncta subjacent vanitati? Si terra vanitas, nunquid et cæli, et angeli, throni, dominationes, potestates, cæteræque virtutes? Sed quæ per se bona sunt, ut a bono Creatore condita, ad comparisonem majorum vanitas appellatur, verbi gratia: Lucerna lampadis comparatione pro nihilo est, lampas stellæ collatione non lucet: Stellam lunæ confer, et casea est; lunam soli junge, non rutilat, solem Christo confer, et tenebræ sunt. *Ego sum, inquit, qui sum (Exod. III).* Omnem igitur creaturam si Deo contuleris, non subsistit. *Ne tradas, inquit Esther, sceptrum tuum his qui non sunt (Esth. XIV),* vel idolis scilicet, vel dæmonibus.

CAP. IV, VERS. 1, 3. — *Verti me ad alia, et vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, et lacrymas innocentium, et neminem consolatorem, nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos. Et laudavi magis mortuos, quam viventes, et feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.* Qui flebat fragilem naturæ nostræ conditionem, et dolebat pares nos esse jumentis, modo flet quod non simus parilis conditionis, non simus contenti fœdere æqualis vitæ. *Vidi, ait, calumnias quæ sub cælo geruntur, et lacrymas innocentium magis inde oriri, quod nullum meretur consolatorem, et non queat bona vita innocentis resistere peccatori, sed tota in lacrymis sit consolatio eorum qui soli relictæ sunt. Et laudavi magis mortuos quam viventes, et feliciorem utroque judicavi qui necdum natus est.* Ad comparisonem miseriarum, quæ in hoc sæculo mortales premunt, feliciores judicavi mortuos quam viventes, secundum illud Job de inferis disputantis: *Ibi requieverunt fessi robore, omnes qui vincti fuerant, jam securi, non audientes vocem exactoris (Job III).* Melior autem est utroque, vivente videlicet et defuncto, qui necdum natus est. Alius enim adhuc mala patitur, alius quasi de naufragio nudus evasit; porro qui necdum natus est, in eo felicior est, quod necdum mala mundi expertus est. Hoc autem dicit, non quod qui necdum natus est, ante sit quam nascatur, et in eo felicior sit, qui necdum corpore prægravatus est, sed, quod melius est omnino non esse, nec sensum habere substantiæ, etam infeliciter vel esse, vel vivere, quomodo et de Juda Dominus loquitur, futura ejus tormentata significans: *Melius erat non nasci homini illi (Marc. XIV),* quod melius ei fuerit omnino nil esse, quam æternos cruciatus perpeti. Alii alius

A hunc locum intelligunt, meliores eos esse dicentes qui mortui sunt, ab his qui vivunt, licet ante fuerint peccatores, viventes enim adhuc esse in prælio, et quasi clausos corporis ergastulo retentari; qui vero mortem obierint, jam esse securos, et peccare desiisse, sicut et Joannes, cui major non fuit in natis mulierum (*Matth. XI*), minor est eo quo minus est in regno cælorum, et corporis onere liberatus, nescit cum Apostolo dicere: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hæjus? (Rom. VII.)* Meliorem autem esse utroque eum qui necdum natus est, nec vidit mala quibus in mundo homines deprimuntur, animas vero nostras antequam ad corpora ista descendant versari apud superiores, et tandiu beatas esse, quandiu celestis Jerusalem a choro teneantur angelico.

VERS. 4. — *Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, et industrias animadverti patere invidia proximi: et in hoc ergo vanitas, et cura superflua est.* Quid amplius invidiæ vanitate regat in orbe? Invidia, quæ prima fuit mortis via, vix dignata parem, et nunquam dignata priorem, Satanam dejecit de cælo, et Adam de paradiso, ista primos fratres Caia et Abel commisit: primo Joseph, post ipsum Christum **534** vendidit. Ista Daibaa et Abiron contra Moysen et Aaron commovit, et viri descenderunt in infernum. Nihil gravius, nihil nequius, nihil justius illa est. Quid gravius, cum plerumque malum, quod nesciat alter, invidus ipsi prius patitur? Quid unquam nequius, quam ridere malis, mœrere alienis bonis? Si doleas, ridet, dolebit contrario, si riseris. Quis unquam felix effigere potuit dentem invidiæ? Et quid ea justius? Nihil illa impune operatur: vindicat enim in se quidquid in me peccaverit, roditur et rodit, quotiescunque nequitor invidus odit. *Et in hoc vanitas, et cura superflua est, ut invidet alter, si sibi bona comparat alter.*

VERS. 5, 6. — *Stultus complicat manus suas, et comedit carnes suas dicens: Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, et afflictione animi.* Nunc videas alium alii vano succumbere. Supra fuerat conquestus, quoniam plenus divitiarum invidiæ vicinorum esset subjectus: modo stulti pigritantis verba, et habitum reponit, qui stulte vitans unum vitium, cucurrit in contraria, invidiam fugienti occurrit egestas, causa et altrix famis, neque abest villis incuria. Iste est merito lapidandus de stercoribus boum, qui hyperbolice comedit carnes suas, nec operatur bonum, quod exigit usus corporis, neque instat bonis quæ postulat usus animæ. Iste in corde suo se consolatur dicens: *Dives vitis atque divitiis oneratus, pateat invidiæ, patiat multa pericula de suo labore; ego aliter sapio, meliuscule mihi procuro: Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, paupertate mea contentus sine cura vivam, ut possim longam et securam ducere vitam, absit a me labor, absit contritio cordis.*

Cantabit vacuus coram latrone viator.

(JUVEN. Sat. x, vers. 22.)

VERS. 7. — *Considerans reperi et aliam vanitatem sub sole: unus est, et secundum non habet, non filium non fratrem, et tamen laborare non cessat; necessitantur oculi ejus divitiis, nec recogitat, dicens: Cui laboro et fraudo animam meam bonis? In hoc quoque vanitas est, et afflictio pessima.* Qui curat et procurat eis quos nutrit domestica cura, fratribus, et uxori, et natis, et servis suis, illum excusare videtur pietas naturalis; sed tamen a vanitate, quoniam sunt omnia vanitas, non eum absolvit, quia præfert terrena cœlestibus. Cui vero natura, et Deus naturæ omnes affectus naturalis pietatis abscedit, ut fratres, natos, sponsam, et charos non habeat propinquos, quibus et pro quibus instanter laboret, si ille *thesaurizat et ignorat cui congregabit ea* (Psal. xxxviii), quid plus vanum, quid plus ineptum reputabitur? Unus est, non est dignus habere Deum in consortio suo. Non est illi frater, quo nullus amiciores est illi, frater, qui a fratre juvatur, inexpugnabilis est (Prov. xviii), cui non est frater, quis eum juvavit pro fratre? Non est ipsi filius, quibus ipse fuit Joco patris, exemplo vitæ nullum Christo genuit; subsidio rerum nullam sibi filium genuit. Iste bonis defraudat animam suam, vel cui laborat? Ipse, cum oculos divitiis tantummodo pascat, nullis divitiis illius saturatur anima, quia non videbit bona Domini in terra viventium (Psal. xxvi).

VERS. 9-12. — *Melius ergo est duos esse simul quam unum, habent enim emolumentum societatis suæ: si unus ceciderit, ab altero succiditur. Væ soli, quia cum ceciderit, non habebit sublevantem se. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo; unus quomodo calefiat? Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei. Funiculus triplex difficile rumpitur.* Uno abstracto, et unius labore notato et reprobo, transit Ecclesiastes ad bene concordantes, et se se mutuo diligentes. Quid melius, quid potest habere dulcius homo eo, cum quo quasi cum corde suo omnia secreta sua loquatur? Amor vincit omnia, quem nulla vincit amaritudo. Altior a terris duabus hic semper subvolat alis. Hic nunc discludit, modo dissuit, modo jungit omnes affectus, quos parere videtur usus naturæ. Fortis ut mors dilectio (Cant. viii), quæ vix fuit plena in quinque ætatibus sæculi, inter amicos quos numerare nihil mea interest. Quid enim ad nos, quod Phylade furis amicus Orestem occidit, quod Pyriothum devorasset tricerberus canis, nisi Theseus eripuisse eum ab ore trifurmi, quod Tydæus Polinice, quod Patroclus Achillem difexit, quod sic Damon Pithiam adamavit, ut ex eis unus Dionysius cuperet esse, qui nullius amicus, nec ei charus fuit ullus, ille miratus in his quod amor plus morte valeret:

Hunc in morte vadem, stupet hunc sub morte fidelem. Sed decantent sua gentiles, garriat sibi fabula, quod fratrem redemit Pollux alterna morte, significans quod geminæ stellæ sub eorum nomine alter-

A nis orientur, alternis occumbant. Nos divina revolvamus, nos ad nostra recurramus. *Væ soli.* A quo enim consolabitur solus? Abel solum frater iniquus percussit et occidit (Gen. iv). Solus Lot captivus fuit cum Sodomitis, quem Abraham patruus ejus, percussis hostibus, liberavit (Gen. xii-xiv). Fratrem Moesen adjuvit frater ejus Aaron, econtra in fabricatione vituli lapsus periisset Aaron, nisi surrexisset adjutus oratione Mosi fratris sui (Deut. ii). Dilexit Jonathas David, et David Jonathas singulari dilectione (I Reg. xviii). Quid multa? Cunctis profertur solus et unus Dominus Jesus Christus, quod cum dilexisset suos, in finem dilexit eos (Joan. xiii). Ipse etiam dixit: *Si duo ex vobis consenserint, ex omni re quamcumque petierint, fiet eis a Patre meo* (Matth. xviii). Et iterum dicit: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii). Quis melior mediator eo? Si tecum ille fuerit, si vos duo unum sitis, emolumenta felicis sodalis habebis: fulcit enim nutantem, subleat ille te cadentem, fortis armatus si prævaluerit tibi soli, fortior illi resiste, Christo tecum compugnante. Non est amor solus, nec erit ille minor duobus. Uno quidem raro, multi amore solidantur, unus si duo sint, est firmum amoris fœdus. Unus si in Christo sint duo, nil firmitus est isto nodo, nihil durtius robore isto. Et si credis in unum Deum sub tria nomine satis citius poteris triplicem funem dirumpere, quam possis dissolvere nodum talis nexu. Sed, o quanti, proh! dolor, nexu fidei triplicari, quamvis difficile, rumpuntur a pietate matris Ecclesiæ. Et in Juda enim apostolo iste fuit funiculus, sed quia post buccellam introivit in eum Sathanas (Joan. xiii), funiculus iste disruptus est. Ait ergo: *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Sapiens et prudens in verbis suis Ecclesiastes, quando hoc dicebat, nunquid funiculum triplicabat? Neque triplicem, neque funiculum sine causa dixit. Sed nea funem, sed funiculum posuit diminutivum ejus. In funiculo ergo longus sæculorum ordo ostenditur, protendens atque convolvens multo sinuamine seriem causarum, et volubilitatem rerum, quas agitamur ab ortu solis usque ad occasum. Si hoc totum labile tempus conferre velis perpetuo ævo, longior erit una dies in atriis Domini super milia (Psal. lxxxiii), longius est ævum tempore, quam sit longus funis funiculo breviori. Cum ergo certis numeris signentur profunda mysteria, estne numerus quod jure sit sacratiores tribus? Sine tribus nulla res, nulla ars, nulla causa notatur. Ubicumque mevertam, quocumque legendo recurram, video penes omnia ligari funiculo triplici. Omnia quippe triplicantur, principio, medio ac fine. Absque nexu trium, nullum omnino corpus solidatur. **535** est enim longum, latum atque profundum. Tres sunt mundi ætates, et in his tres leges: lex naturalis, lex Moysi, lex Evangelii. Multum difficile solvitur funiculus triplex, quem dialectica necit proponca-

do, assumendo, concludendo. Omnia Deus fecit ad A exemplar numerorum, et extremam manum imposuit super cuncta per tres. Unus enim duo, tres, si conjunxeris, sex faciunt, et eorum suis tribus partibus ostendit, quod ipse Deus tribus, numero impare gaudet. Per tria, scilicet mensuram, numerum et pondus, creata fecit Deus, et in tria distribuit, cœlum, mare, terram, præsens, præteritum triplicans tempusque futurum. Nunquid his abesse debet fides spes, charitas? Tamen omnia vincit, quod tribus diebus et tribus noctibus Filius hominis in corde terræ fuit, sicut Jonas in ventre ceti (*Matth. xii*; *Jon. ii*), et quod tertia die Dominus Jesus resurrexit a mortuis, imo vero, quod ipsa Dei sapientia omnibus hominibus incognita, tribus distincta personis, fidelibus suis secundum voluntatem suam revelatur. Talem itaque funiculum tibi triplicat Ecclesiastes, non tiliæ corticæ, neque lino tortum, aut canabe, sed triplicato rerum fœdere sibi connexum.

Vers. 13, 16.— *Melior est puer pauper et sapiens rege sene et stulto, qui nescit prævidere in posterum. Quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum, et alius natus in regno, inopia consunatur. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum, et qui postea futuri sunt, non lætabuntur in eo, sed et hoc vanitas et afflictio spiritus. Cautissimus nosse vices omnium rerum Ecclesiastes, docet qualis rota agat regnantem, et volvat sub orbem, quem modo subtolliit, modo dejecit alta vel ima, atollens de carcere ad regnum, claudens carcere a regno dejectum. Sic omnium rerum semper volvitur ordo. Qui delectantur simplici sensu verborum, his contenti sunt, studiosior et sapiens altiora requireret, quisnam sit rex, quis puer, quis adolescens, vel quis secundus. Ecce, homo, discere potes, quidnam sis; discere, inquam, potes, quis sis. Tu puer, tu senex, tu rex eris, aut exrex, stultus, vel sapiens, pauper, sive dives. Tu certe prior tibi sis adolescens, atque secundus. Omnia solus eris, es in omnibus omnis et unus, et varians personæ vicem sis, semper alter et idem. Est autem homo non simplex sed in uno corpore duplex, est homo carnalis, est et spiritualis, carnalis servit carni, spiritualis spiritui.*

... *Trahit sua quemque voluptas.*

(*Ving, Eclog. ii, v. 63.*)

Extra carnalis, intra viget spiritualis. Exterior annis, alter præponderat meritis. Quidquid extra habes, intra quoque retines. Et, sicut per ætatem carnalis proficit extra ita virtus hominis dat perfectum interiori. Hinc puer inde senex, hinc adolescens sive secundus, modo rex, modo sapiens, sic stultus es atque pauper. Rex puer exterior sine sapientia vivit, et quoniam lege caret vitiosa infantia, regnat tanquam puer impurus, nomine pueri indignus, non regit neque regitur, indignus nomine regis. Inde est illud : *Puer centum annorum maledictus erit (Isa. lxv)*. Rex vero puer interior, quia non est sine lege Dei, puer est, purus

est, dignus nomine pueri, ipse regit et regitur, et est dignus rex appellari. Post generalem autem sententiam quæ omnibus patet, quod melior sit adolescens pauper et sapiens, quam rex senex et insipiens, et quod frequenter eveniat, ut ille per sapientiam suam etiam de carcere regis egrediens, imperet pro dominatore perverso, et rex insipiens perdat imperium quod tenebat. Super Christo et diabolo hunc locum interpretari possumus, quod puerum pauperem et sapientem Christum accipiamus puerum, juxta illud : *Magnum tibi est vocari te puerum meum, pauperem vero, quia pauper factus est, cum dives esset (II Cor. viii)*, et sapientem, quia proficiebat ætate et sapientia apud Deum et homines (*Luc. ii*). Iste natus est in regno senis, et idcirco dicit : *Si esset de mundo hoc regnum meum, ministri utique mei decertarent pro me, ut non traderer Judæis, nunc autem non est de hoc mundo regnum meum (Joan. xviii)*. In illius itaque senis stulti regno, qui ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam ejus (*Matth. iv*), natus est optimus puer, et de domo vinculatorum, de quibus Jeremias in lamentationibus loquitur, dicens : *Ut humiliaret sub pedibus ejus omnes vincios terræ (Thren. iii)*, processit ad regnum, et abijt in regionem longinquam contra eos qui se regnare volebant et post aliquantulum temporis rex reversus est (*Luc. xix*). Præsago itaque spiritu vidit Ecclesiastes omnes viventes, qui possunt adolescentis participes esse dicentis : *Ego sum vita (Joan. xiv)*, et veteri stulto rege dimisso, Christum sequi. Simulque duo ex Israel populi significantur. Prior, qui ante adventum Domini fuit, et posterior, qui Antichristum pro Christo suscepturus est, quod prior non peditus sit abjectus, prima quippe Ecclesia ex Judæis et apostolis congregata est, et in fine Judæi, quia Antichristum pro Christo suscepturi sunt, non lætentur in Christo.

Vers. 17.— *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, et appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt, quid faciunt mali. Jubet Ecclesiastes tantummodo pedem custodire, quando ingreditur domum Dei, quasi de reliquis membris nulla custodia præcipiatur. Sed nomine pedis designatur intentio mentis, per quam recte dirigimur, per quam omnium rerum causa notatur. Recte dirigitur, qui recto pede graditur. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit (Matth. vi)*. Scias ergo esse bonum si templum Dei bene frequentas, credas esse bonum, si sancte sancta frequentas. Ingredieris autem digne domum Dei, si poscis a Domino, unde jure debeas exaudiri. Custodia pedem tuum, si ad bona opera libenter progredieris. Si indigna petis, vario pede non bene vadis. Stans autem procul a Domino, et ab illo longe remotus, illum non audis eo quod ei promptus non obaudis. Ille Deo assistit, et Dominum propinquus audit, qui facit præcepta quæ sancit lex et gratia. Talis ingredi domum Dei, facis enim utile votum, dum mittis ad aures Domini preces mundo corde, non si inactes mille

boves, cum numero grege, accedet gravior hostia, quæ peccatum mundet. Stultorum enim Judæorum victimæ destructæ sunt, et damnatæ cum suis dominis, sicut scriptum est in Zacharia : *Et levavi oculos meos, et vidi, et ecce volumen volans, et dixit : Quid tu vides ? et dixi : Ecce ego video volumen volans, longitudo ejus viginti cubitorum, et latitudo ejus decem cubitorum, et dixit ad me : Hæc est maledictio quæ egreditur supra faciem omnis terræ (Zach. v),* etc. Hoc futurum erat, quia Judæi non crederent in Christo, et prædicatores Evangelii persequerentur, et occiderent, atque proinde venirent super eos omnes maledictiones legis, quas Moses in Deuteronomio scripsit, quæ sunt hujusmodi : *Maledictus eris in civitate, maledictus in agro, maledictus horreum tuum (Deut. xxviii),* etc. Volatus ergo voluminis velocitatem advenientis significat maledictionis, quia videlicet, sicut Psalmista dixerat : *In generatione una deleatur nomen ejus (Psal. cviii),* ita futurum erat, et ita factum est, ut ultra quadraginta annos maledictio **536** et vindicta super populum Judæicum non differretur. Longitudo voluminis, id est maledictionis, æternitas est damnationis, et latitudo ejus, temporalitas tribulationis. Nam et in præsentem et in futuro sæculo, damnati sunt increduli Judæi, in vindictam sanguinis Domini Jesu, et prophetarum ejus. Et latitudo quidem maledictionis decem cubitorum est, quia videlicet temporalis tribulatio, quæ ceciderunt in ore gladii, et captivi ducti sunt in omnes gentes decalogi legis, quod prævaricati sunt, justa vindicta est. Porro longitudo ejusdem maledictionis viginti cubitorum, id est dupla est, quia nimirum æterna damnatio non solum corpus, ut præsens tribulatio continget, sed et animam et corpus gehennali igne punit. Hæc igitur est maledictio, inquit, quæ egreditur super faciem omnis terræ, et profecto primum terræ Judaicæ. *Ira enim et indignatio, et tribulatio et angustia, in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci (Rom. ii).* Et revera prophetiæ præsentis ordo, postulat, faciem omnis terræ hic intelligi universitatem terræ Judaicæ, quæ legem accepit, id est non solum civitatem Jerusalem, sed et omnes civitates Judææ, quia super omnem terram illam maledictio advolavit, et super omnem gentem illam effusa est. Unde adhuc subditur : *Quia omnis fur, ut ibi scriptum est, judicabitur, et omnis jurans ex hoc similiter judicabitur (Zach. v),* quomodo ibi scriptum est, scilicet in volumine maledictionis (*Deut. xxviii*). Præmisso, *maledictus eris in civitate, usque maledictus eris ingrediens, et maledictus egrediens,* quantæ, quam horribiles maledictionis sententiæ nominatim cursu continuo proferantur, volenti legere et numerare promptum est. Triginta namque sunt ejusmodi sententiæ, et pleræque ex ipsis declamatione imprecatoria depromptæ, quarum prima est : *Mittit Dominus super te famem et esuriam, tricesima : Ipse erit in caput et tu eris in caudam.* Nam verba sive sententiæ esse maledictionis ipse confirmat, ita concludens : *Et re-*

nient super te omnes maledictiones istæ, et persequentes apprehendent te, donec intereas. Post hæc et alia similiter ad maledictionem pertinentia declamat, non tamen imprecantis modo, sed annuntiantis, et loquentis more prophetico. Hæc idcirco dixerim, quod revera non nihil habet consideratione, et admiratione dignum tot præscriptas fuisse sententiæ maledictionis, quot argentei dati erant in pretium sanguinis Domini. In psalmo quoque centesimo octavo, si diligenter computes, maledictiones totidem invenies, quarum prima est : *Constituere super eum peccatorem, ultima, et induantur sicut diploide confusione sua.* Nonne propter hæc magis delectatus auiamus, numerum voluminis, qui est in longitudine, et in numero qui est in latitudine, recte conjungit et componit ut sint triginta cubiti magnitudinis voluminis, sicut sunt triginta sententiæ maledictionis, sic triginta argentei fuerunt, quos in pretium sanguinis Domini fur ille, id est Judæorum cœtus dederat. Denique sicut longitudo et latitudo unam magnitudinem faciunt, ita et decem qui sunt latitudinis, et viginti cubiti longitudinis, recte simul veniunt, et triginta sunt. Et quis nesciat, quis dubitet evenisse quod ait, *quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur, et omnis jurans ex hoc judicabitur. — Educam illud, et veniet ad domum furis, et ad domum jurantis in nomine meo menduciet, et commorabitur in medio domus ejus, et consumet eam, et ligna ejus, et lapides ejus (Zach. v.)* Quis nescit, quis non audivit, quia sic omnino factum est? Venit enim volumen illud maledictionis ad domum furis, ad domum illam, quæ cum debuisset esse domus orationis, facta erat spelunca latronum, et domus negotiationis (*Matth. xxi*), et ille fur qui hoc fecerat, ex latrocinia sua in domo illa perjurio cumulabat, imo et ipsum Dei Filium mendaciter et in dolo adjuraverat, proloquente quodam : *Adjuro te per Deum verum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei (Matth. xxvi).* Omnis ejusmodi fur, et ejusmodi jurans sive adjurans, id est, tam populus quam sacerdos judicatus est, sicut ibi scriptum est, omnino sicut scripsit Moses, et consumpsit eum, et ligna ejus, et lapides ejus ita ut flamma concremarentur ligna, et non remaneret lapis super lapidem de omni domo illa (*II Par. xxxvi; Matth. xxiv*).

CAPUT III.

Habemus, inquit apostolus Petrus, firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. i). Dulce est auditu, dulcius experimento, quod propheticus sermo lucerna ardens et lucens sit (*Psal. cxxxii*), quam utique Spiritus sanctus Christo suo paruit, unde videri possit, ille in hac nocte per speculum in ænigmate donec illucescat ille dies, in qua videndus est facie ad faciem (*I Cor. xiii*) æterna visione. Hæc intentio nostræ sit, ut in lumine hujus lucernæ, non ad horam, sed ad æternam ejusdem Christi gloriam exsultare (*Joan. v*) noimur,

ejus exultationis hoc initium est, prophetica testimonia meditantibus ex parte sciamus, et nos quoque ex parte prophetemus, donec veniat quod perfectum est, et quod ex parte est evacuetur (*I Cor. xiii*). Cum hac simplicitate oculi nunc usque progressi lucidum prosequamur ordinem nostri Ecclesiasticis, revera lucentis lucernæ, cujus in lumine corde et ore dignum sit exsultare omni animæ, quæ Christi claritatem non ficta diligit charitate, et spes nostra hæc sit quam sapientia promittit, quia de fructu oris sui homo satiabitur bonis. Magni ergo et pulcherrimi Ecclesiasticis pars aliquanta decursa est, nunc cætera, frater charissime Gregori, prosequamur.

CAP. V, VERS. 1, 2. — *Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cælo, et tu super terram, idcirco sint pauci sermones tui. Multas curas sequuntur somnia, et in multis sermonibus invenitur stultitia.* Ab omni vanitate volens hominem retrahere Ecclesiastes, sollicitè monet neque aliud sonet ab ore, ne aliquid susurret in corde ante Deum, qui videt cor et os gubernat. Cede et homo, cede Deo tuo, subterne te ei, quia te multo altior est. Ipse enim in cælo habitat, videt ab alto infima summus et excelsus. Si potes de terra cælum tangere manibus, poteris etiam humanis pertingere verbis, quænam sit natura Dei, quæ sit summa substantia. Inde si aliquid dices, si aliquid corde revolves, nil dicas temere, nihil corde temere revolves. Esto brevis in verbis, esto fidelis et corde docilis. Sicut multis curis multa sequuntur somnia, ita plurima vana multis sequuntur verbis. Raro loquaces fuerunt sine stultitiæ nota. Quis credat posse capi humanis sensibus eum qui est super omnes? Sed scriptum est: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)*. Tu ergo sanctorum scripta legas, et quod intelligere non potes de Deo, sapienter credas. Utiliter enim nescis, quod perniciosum est querere. Sed multi temere et velocius æquo coram Deo multa locuti, quando nolunt tenere utraque frena cordis et linguæ, intendere oculum in ipsos divinitatis radios, repercusso lumine vitiatæ mentis, **537** errant, et hominem exuti quasi pecudes fiunt et graves feritate, et loquaces garrulitate.

VERS. 3, 4. — *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere, displicet enim ei infidelis et stulta promissio; sed quodcumque voveris, redde, multoque melius est non votere, quam post votum promissa non reddere.* Jubet lex divina et humana, antiqua et nova, si quid Deo voveris reddere, ne sis reus voti tui. Quando unquam impunita fuit votorum violatio? Vilius fuit Jephthæ voto unica filia, in cujus occisione votum suum implevit (*Judic. xi*). Sed mala vota non sunt adimplenda. Populus Israel in monte Sinai in caligine nubis, auditis verbis Domini dantis sibi legem: *Omnia, inquit, quæcumque præcepit Dominus faciemus (Exod. xxiv)*, quos tamen et voto et culpæ reos ultio crebra premebat. Ista Dominus auctorizans dicebat: *Nemo mittens manum ad aratrum, et respi-*

ciens retro, aptus est regno Dei (Luc. ix). Addidit etiam exemplum non retro respiciendi: *Memora estote uxoris Lot (Luc. xvii)*. Illa Sodomam fugiens, sed ad illam mente recurrens, et respiciens retro, reflexo mento cum mente, est mutata in statuam salis (*Gen. xix*), dans utile omnibus sæculis exemplum, non esse votum temerandum. Stat enim sicut stabat; ut tunc, ita respicit modo, ostendens culpam quæ formam sibi transvertit. Potes videre singula membra, crura, pedes, suras, ventrem, inguen, pectus, et ulnas, os, nares, oculos, frontem atque capillos. De hoc marmoreo salis corpore quidam hemorliquitur, quem sine aliquo damno lingunt armenta et greges, et quo amplius lingunt, plus est quod possint lingere. Isto nos exemplo dulci atque sapore condit, et quasi piperatos nos facit ipse Deus. Exemplum quidem vivit, quamvis in imagine nihil vivat.

VERS. 5, 6. — *Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam, neque dicas coram angelo: Non est providentia, ne forte iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, et sermones innumerati, tu vero Deum time.* Spiritus et caro multa sibi colluctatione adversantur in nobis, et sua cuiusque voluntas est: *Spiritus est qui vivificat, caro autem non prodest quidquam (Joan. vi)*; *Spiritus promptus est, caro autem infirma (Math. xxvi)*. Ut ergo sis homo consultior, promptior et sapientior, monet te Ecclesiastes, ne laxes frena vagandi indomitæ carni, ne laxes frena loquendi indomitæ linguæ. **C** Ne dederis, ait, os ad contagia carnis. Non prohibet reserare quando vis, claudere quando vis. Resera bonis, ad mala clave serabis. Sed nimis carni indulget, male temperat ori, qui aperiens os suum vanitati, se verbis derogat istis: *Sum caro, sum substratus fragili conditioni, vita brevis superest, quid prodest vitam perdere pauculam, cum sim caro, cum sit caro morti obnoxia, vivam tamen convenienter naturæ carnali, quis mihi minitetur futurum esse judicium, quando mihi reddatur quodcumque vita mea meretur? quæ facio, ignorantia celabit sive oblivio, casus agit mundum,* quæ est dispensatio rerum? nulla omnino. Quicumque aperit os ut talia loquatur, iste datus est in reprobum sensum, ut faciat quæ non conveniunt (*Rom. i*). Sed quare dixit carnem, cum posset rationabilius dicere mentem? quis enim nisi per mentem faciat peccare carnem? Qui caro sunt peccant, non peccant qui caro non sunt, qui generantur Deo Patre mente magis quam carne. Errant ergo qui dicunt quoniam nulla sit dispensatio rerum in mundo, fortuna cuncta volvente. Nihil est enim non distinctum, nihil immoderatum. Deus tenet cælum, angeli æthera, nos terram inhabitamus. Angelicus ordo novenis distinguitur ordinibus, unusquisque suo signat nomine quis eum deceat ordo. Isti sibi præsumunt, aut concorditer vice subsistunt, alii Dominum laudant, alii mittuntur in ministerium salutis nostræ, populos vistando. et regna regendo, unicuique nostrum suus datur ange-

lus, ut nos ad bonum dirigat, mala tollat, et ad recta perducat. In puero itaque nobis puerilem, ostendens Dominus Jesus humilitatem: *Quicumque, ait, humiliaverit se sicut parvulus iste, hic magnus vocabitur in regno cœlorum (Matth. xiv)*. Angelus ergo tuus sit tibi custos tutus. Illo quoque præsente si aperias os tuum ut mala loquaris, ille tibi non custos, sed erit gravissimus ultor. Quæcunque facies, quæcunque loqueris, dum sordes crimine pro nihilo reputat, qui cordis secreta penetrat. Ægroti veteris somnia meditatur, qui innumeris innititur verbis. Qui scis quis et quid sit Deus, qui omnia gubernet, illum time amando, qui dominatur mundo.

VERS. 7, 8. — *Si videris calumnias egenorum, et violenta judicia, et subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio, quia excelso excelsior est altus, et super hos quoque eminentiores sunt alii, et insuper universæ terræ rex imperat servienti.* Qui non vult credere, quod mundus lege regatur, propterea quoniam impietas injustitiæ dominatur, ejus mentem et voluntatem præoccupat Ecclesiastes. Ne mireris, inquit, quod iniquus vexet egenos, aut quia jus summum sit sæpe malum tibi summum. Quicumque iniquus erit, non impune abibit, et injuste punitus non ibit inultus. Veniet debita poena malo, quamvis pede claudo. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc, et justus justificetur adhuc (Apoc. xii)*. Si aspicias conditionem nostræ naturæ, quibus est eadem sors eandem sortiuntur legem. Sed libertas arbitrii, quæ jam omnia vitavit, abstulit æqualem conditionem vivendi. Iste præest, ille subest, abundat tibi facultas, mihi deest et tenuis victus, alter regit, alter regitur, hic servit, hic dominatur, unus punit, alter punitur. Hoc autem libertate meremur. Virtus, vitium, vis, segnitias, dolus, ars et jus reddunt dissimiles quos Creator creavit similes. Tales fecit culpa, non tales fecit gratia. Quis ergo ista arrogabit Deo? Quis ei deroget quod mala patimur, quæ perpetienda lucramur? Non homines soli hac disparilitatis sorte monentur, nec solos egenos vexat inficta calumnia. Piscibus, feris, avibus, serpentibus atris, quos natura parens condidit, sorte dispares sunt. Unde dolus piscibus? unde fraus brutis animalibus? Decipit arte fera feram, piscis in aqua piscem. Est lupus in terris, est lupus in mari unius pene furoris ingluvia pleni. Raptorem alter devorat raptor, et alter eundem. Locusta devorans multa a seleuce devoratur. Quis dedit aquilæ regnare inter aves? Quis dedit leoni regnare super omne genus ferarum? Omnes rugitu terret, ipsum nullus. Ne autem de me mirer, sic me magistrat natura, sciens certo distinguere sine jus et legem, me tenet sub jure suo, et refrenat lege sua. Tenet natura jus quod Deus ei præfixit. Accepit et leges tanquam impositos sibi frenos, ne vagetur liberius justo. Omnes æquales creati sumus, sed prohibemur æquales esse præscripta lege, quod magis et minus suscipit usus naturæ. Viribus, ingeniis, usu artis inæquales sumus, capientes plus sive minus. Sunt etiam inæquales

A mundi honores, et distinctus est gradibus suis orbis dominatus. Cur ergo mirer si ego jure aut lege refrenar? Iste mihi præcellit, major illi supereminet. Sunt et alii qui istis altius præmineant, et gubernent, sicut rex præcellit, cui servit **538** machina mundi. Non aliud dixit Ecclesiastes, quam dicturus erat Petrus sive Paulus, et ipse Deus. Ait enim Paulus: *Non est potestas nisi a Deo (Rom. xiii)*. Item: *Omnis anima potestatibus subjecta sit (ibid.)*. Et Dominus: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo (Matth. xxii)*. Unus quæ præsit multis cognovit orbis subditum et alternam vicem miratur, ut unus et idem serviat et regnet, leo parvis, muscula magnis. Quem timent multi, multos et ipse formidat, et quem timent parvi, parvos ipse magnus timet. Quare elephas murem, quare leo gallum timet album? Scorpio fortissimum occidit pungendo leonem, atque draco tam grandem sternit fraudando elephantem. Accipe reges, qui aut præmineant principibus, quos verus rex hic exercet in umbra regnandi, aut quod verius est, cœli accipe primates, non quidem singillatim vel publica regentes regna. Ipsos etiam non merito, non ordine, sed nomine et acta pares esse cognoscas. Non est enim par aliqua potestas. In Deo autem solo par est et summa potestas.

VERS. 9-11. — *Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divitias, fructum non capiet ex eis, et hoc ergo vanitas. Ubi multe sunt opes, multi et qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit divitias oculis suis? Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat; saturitas autem divitiis non sinit cum dormire.* Vera est sententia, quia semper avarus eget, cujus cor neque ipse Deus implet. Sibilat illum populus, seipsum solus laudat avarus. Comparat idololatræ illum magnus S. Paulus vas electionis (Eph. v). Cum omnes execerantur avarum, Deus ipse illum suo magis damnat ore dicens: *Non potestis Deo servire et mammonæ (Matth. vi)*; Mammon autem deus est avarorum, deus cupidorum. Qui colit illum, non me colit, sed longe recedit a me. Et si camelus gibbosus poterit per subtile foramen acus, et dives avarus intrabit regnum cœlorum (Matth. xix). Sed ntrumque repugnat. Nec enim camelus intrat acum, nec cœlum intrabit avarus. Qui thesaurizas tibi, atque animam tanquam pictura pascis inani, audi quod diviti dicitur in Evangelio: *Animam tuam hac nocte tolletur a te, quæ autem parasti cujus erunt? (Luc. xii)*. Qui talis dormit, qui talis moritur, plenus divitiis, plenus vitiis, non est ei dulcis somnus in carcere mortis. Qui vero bona operati sunt, sive divites sive pauperes fuerint, dabitur eis dulcis somnus, et requies perennis.

VERS. 12-16. — *Est et alia infirmitas pessima quam vidi sub sole, divitiæ conservatæ in malum Domini sui. Pereunt enim in afflictione pessima, generavit filium, qui in summa egestate erit. Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, et nihil auferet secum de labore suo. Miserabilis prorsus in-*

firmitas, quomodo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei quod laboravit in ventum? Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris et in curis multis, et in ærumna atque tristitia. Tales divitias plurima mala Domino suo daturas congregat, qui Ecclesiam schismate perturbat, qui thesaurizat sibi iram et indignationem (Rom. 11). Filium quem generat, quoniam patre nequior efficitur, gravabit sensus paupertas et summa egestas. Ille indignus ornari prima fidei stola, audus, et pauper, atque miser in terram revertitur pœnis addictus sine fine. Tales divitias quærunt qui sapendo non sapiunt, et talem fructum accipient divitiarum, quos non ædificat sapientia, sed inflat. Discat ergo mens simplex quid dicat littera simplex. Exterret cupidos et avaros Ecclesiastes, ne aliquis pius justo mundi divitias amet, demonstrans quam sit hoc infirmum, vanum, et miserabile tantis insistere curis, ad quærendas opes, quas fortuna sub pedibus suis rotatas, modo ad istum, modo transolvat ad illum. Quicumque servat congregatas opes, non potest tenere ut proprias, sed reddit quasi mutuo acceptas; et qui quæsierat, magistra in lucrando formica, perditis omnibus per qualemcunque rapinam, fraudem, furta, sive ignes, pressus per omnia tristia curis et ærumnis, in tenebris comedens latet, et sicut rauca cicada deslet pauperiem, et lacrymis consolatur dolorem.

VERS. 17-19. — *Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, et bibat, et fruatur lætitia ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole, numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus, et hæc est pars illius. Et omni homini cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, et fruatur parte sua, et lætetur de labore suo, hoc est donum Dei. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eo quod Deus occupet deliciis cor ejus. Qui præmisit mala quæ vitare debemus, modo subjungit bona quæ facere debemus. Dixerat esse malum et vanitatem pessimam quærere et nimis amare fugitivas divitias. Et consulens semetipsum super hac relatione, quod rerum species, et dierum series fluitet, quæ fluendo nos atterit, et quæ fluendo peribit, animadvertit esse bonum ut capiat unusquisque fructus laborum suorum, ducens tempora jucundæ vitæ, nequaquam se fraudans de parte rerum sibi data. Si præsto est tibi potestas ex divitiis lætam degendi vitam, et rebus fruendi, quare recorderis prioris vitæ, quomodo præteritos peregeris annos? Quæ retro sunt oblitus, et in anteriora te exercens (Phil. 111) continuabis tibi gaudia felicitis cursus, quod Deus tua commoda augens gratuito dono, occupet cor tuum nectare deliciarum. Omnia quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt (Rom. xv), et dignum est ut pascamur istis deliciis. Ille fruatur bonis, ille jure lætificatur, qui rejecto pondere mundanarum rerum inde sibi aliquam accipit partem quam vita ejus requirit, secundum Apostolum, contentus victu et vestitu (1 Tim. vi), et non recordatus quos voluit vita dierum, ad bravium*

A vitæ currit (Philip. 111), dissolvi cupiens et cum Christo esse (Philip. 1). Iste accipiet quod oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascendit (1 Cor. 11). Ille ergo bonis fruatur, illius cor lætificatur; qui verba sanctæ Scripturæ studiose meditando inde cibatur, inde potatur, potatur et cibatur, et ita parte sibi data fruens, laborat sub sole, nunc ex parte videns, et ex parte prophetat, aperat quod totum videbit evacuata parte (1 Cor. 111). Hæc de dono Dei gratulans, lætatur in illo qui tantis cor ejus jam nunc occupat deliciis. Ille etiam bonis fruatur, et delectatur fruendo, quem panis Domini corporis satiet, et debriat calix ille sacri cruoris, quo qui dignus est, felicem se esse sentiat. Talibus deliciis omnes electos Deus glorificat.

B CAP. VI, VERS. 1, 2. — *Est et aliud malum, quod vidi sub sole, et quidem frequens apud homines: Vir, cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animæ ejus ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo, et homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas et miseria magna est. Si ista veritatem ad allegoriam, vir enim divitias sine deliciis, et honorem sine potestate utendi dedit Deus, Judæorum est populus. Dedit ei Deus divitias sacræ legis, quas veniente Domino nostro Jesu Christo perdidit. Populus enim gentium, illo non credente, vocatus est, et gloriam et divitias, quæ illis erant promissæ, accipere meruit. Unde in quodam propheta scriptum est: Et levavi oculos meos et vidi, et*
 C **539** *ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium, et montes, montes ærei. In quadriga prima equi rufi (Zach. vi), etc. Levemus cum propheta oculos nostros, quoniam nec ipse nisi levatis oculis vidit quadrigas, et equos istos. Levemus, inquam, mentis oculos, et prospectum extendamus per mundum universum, et ecce mundus plexus est, et ex quo B. apostoli de candelabro illo, quod vidit propheta, sunt illuminati, cœpit impleri quadrigis ferventibus, et equis currentibus, de quibus et Habacuc decantans Domino: Qui ascendes, ait, super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (Hab. 111). Quadriga prima, inquam, erant equi rufi: apostolorum est et martyr. Quadriga secunda, inquam, erant equi nigri: pœnitentium est, qui ab apostolorum temporibus incipientes, in his qui sanguinem Christi suderant vitam nobis cœnobiolem sanxerunt, unde usque hodie per orbem niger tam in professione quam habitu perseverat ordo monachorum. Quadriga tertia, inquam, erant equi albi: ordo est virginum utriusque sexus totum candore suo perornans equitatum Jesu Christi Domini exercituum. Unde illud notandum, quia cum dixisset: In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram Aquilonis, ait, et albi egrediebantur post eos. Illum namque vitæ ordinem, qui facinorosis erat necessarius, quemque priores illi susceperunt, ut fructus dignos pœnitentiæ facerent (Luc. 111), subsequuntur quamplurimi, neque homicidii neque adulterii, sive alterius cujlibet criminis rei, imo et plerique corpore incorru-*

pi atque integri, quos B. papa Gregorius, « Quid, inquit, nisi justos et pœnitentes dixerim? » Plane hoc ipsum est egredi ad terram Aquilonis, vitam austeriorem exsequi, quæ tantum differt a remissione multis utente deliciis, non tamen illicitis aut lege prohibitis, quantum rigor Aquilonis a suavitate differt Austri, sive Favonii, quantum hiemalis algor a vernis distat blanditiis. Unde notanda littera, quia sic dictum est: *In quo erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis, ut sit sensus: propter quod erant sibi peccatorum conscii, in propositum se dimiserunt vitæ arctioris.* Quadriga quarta in qua erant equi varii, foetes, pastorum atque doctorum est, et omnium, in quibus eminent illæ gratiarum divisiones, de quibus Apostolus, *alii, inquit, per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides, alii genera linguarum, alii gratia sanitarum* (1 Cor. xii), etc. Num parvum hoc est, aut indignum fuit inter illa magna quæ vetera erant, et de quibus jam dictum atque adhuc dicendum est, istos Ecclesiæ gentium ordines prophetica visione demonstrari? Imo quis prophetarum de hujusmodi tacuit, et gentes salvandas unde ordines istos Divinitas assumpsit non declamavit in gaudio Spiritus sancti? Qui porro sunt duo montes illi, quorum de medio quadrigæ istæ videntur egredi, qui videlicet montes, montes dicuntur ærei? Montes isti duo Testamenta sunt, lex et Evangelium, dicunturque montes, propter altitudinem sive dignitatem cœlestium sacramentorum quæ continent, quia videlicet altitudinem illud quoque significat, quod et lex et in monte data (Exod. xix), et evangelicum sermonem Dominus in monte sedens atque os suum aperiens exorsus est (Matth. v). Montes isti, montes ærei, videlicet propter sonoritatem atque diurnitatem tam legis quam Evangelii, quia non potest solvi.

Vers. 18. — Scriptura tam legalis quam evangelica, nam *iota unum sive apex unus*, ait Dominus, *non præteribit a lege donec omnia fiant, et cælum et terra transibunt, verba autem meum non transibunt* (Matth. v, xxiv). De medio montium istorum quatuor quadrigæ egressæ sunt, quia videlicet utrumque Testamentum quatuor jam dicti ordines Ecclesiæ recipiunt, et sicut in alia similitudine dictum est: *De medio petrarum dabunt voces* (Psal. ciii), ita hic recte dicas quia de medio montium duorum, montium æreorum, quadrigæ istæ procurrent. Idem de communi legis et Evangelii sensu sive consensu servabunt vitæ ordinem, scientiæ et doctrinæ puritatem. Quid tandem est quod percunctanti propheta: *Quid sunt isti, Domine mi? responderit angelus: Isti sunt, ait, quatuor venti cœli, qui egrediuntur ut stent coram dominatore universæ terræ.* Quid nisi quod Sapientia dicit, quia *multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum?* (Sap. vi). Ideo nimirum quatuor quadrigæ istæ quatuor venti cœli dicuntur esse, quia sicut venti perflando nebulas sive pruinæ evertunt, aeremque qui per quietem corruptior floret, inqueflando saniores efficiunt, sic ordines isti, quos dixi-

mus, singuli imo suis officiis stando, et cum tempus postulat discurrando atque festinando, suscitant homines ad cognoscendum Deum creatorem suum, qui nisi crebra commonitione solliciti redderentur, nec cogarent quidem, corrupti mente, restare quidquam post præsens sæculum, aut in fine distare quidpiam inter hominem et jumentum. Hinc est illud quod Joannes in Apocalypsi: *Vidi, ait, quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ tenentes quatuor ventos cœli, ne flarent super terram, neque super mare, neque super ullam arborem* (Apoc. vii). Quatuor namque angeli quatuor angulorum mali principes, id est, angelicæ fortitudines fuere quatuor regnorum principalium Babylonici, Persici, Macedonici, atque Romani, de quorum uno angelus bonus qui Danieli loquebatur, *Princeps, ait, Persarum restitit mihi viginti et uno diebus* (Dan. x). Regnis sive regnorum principibus illis hoc fuit tenere quatuor ventos cœli, colubere a cultu sive servitio Dei quadrigas istas, id est, coelentium Dei quos diximus, et servientium Creatori. Sed inelamavit et compevit illos alter angelus, qui ascendit ab ortu solis habens signum Dei vivi, qui non est alius nisi vir iste qui super equum rufum ascendit, et post eum equi rufi varii et albi, qui sunt sancti prioris populi Veteris Testamenti. Nam istæ quadrigæ, isti quatuor venti cœli, qui abeuntibus illis mulieribus cum amphora sua, egressi sunt de medio duorum montium ut assisterent Dominatori universæ terræ, sancti sunt junioris populi, qui, negante Christum Synagoga, ut dudum negaverat David, mulier altera, scilicet, decem tribuum scissura crediderunt in eum, et assistunt illi nunc usque sicut veraciter Dominatori terræ.

Vers. 3-6. — *Si genuerit quispiam centum liberos, et vixerit multos annos, et plures dies ætatis habuerit, et anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturaque careat, de hoc ego pronuntio quod melior illo sit abortivus. Frustra enim venit, et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen ejus. Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni et mali, etiamsi duobus millibus annis vixerit, et non fuerit perfructus bonis.* Qui centum liberos habuit Judæorum populus est, et genuit typice sanctos patriarchas, reges atque prophetas. Centenarius quippe numerus quadratus est, et tertia vanitas. Et quemadmodum decem drachmis et decem ovibus decies decuplatis angelicus significatur numerus et ordo supernus, ita modo per centum digne signantur illi qui sunt perfecti, et virtutibus pleni, et quadrati fide, faciunt bona quæ prædicant. Gens ergo Hebræorum, quamvis hyperbolice dictum sit quia nemo tantum vixerit, venit ipsa ad duo millia annorum, quos inveniemus a tempore Abraham, quando vocatus est, usque ad passionem Domini Salvatoris, qui de stirpe ejus natus 540 est. Abraham quod interpretatur *pater excelsus*, Hebræus erat ex Heber, cujus in domo et familia remanserat lingua primitiva, quæ ex tunc ab eodem dicitur Hebræa, natus

anno 191 a nativitate Phaleg, cujus in diebus terra A
divisa est, a diluvio autem 502, a Sem filio Noe decima generatione editus. Sem namque genuit Arphaxad, Arphaxad genuit Sale, Sale genuit Heber, Heber genuit Faleg, Faleg genuit Reu, Reu genuit Saruch, Saruch genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare genuit Abram. Cainan quippe qui apud Lucam evangelistam inter Arphaxad et Sale ponitur (*Luc. III*), in Hebraico non habetur. Porro causam cur tali viro terra sua, id est, terra Chaldæorum digna non fuerit, hanc Hebræi tradunt, et ecclesiastici illustres viri veram esse defendunt, scilicet quod Abram in ignem missus fuerit, eo quod ignem adorare noluerit quem Chaldæi colunt, et Dei auxilio liberatus de idololatriæ igne profugerit, et hoc esse quod dictum est: *Mortuus est Aran ante Thare patrem suum in terra nativitatibus suæ in Hur Chaldæorum (Gen. XI)*, quod videlicet ignem nolens adorare igne consumptus sit. Nam, Abram, inquit, eodem vallatus incendio Dei auxilio liberatus est. Unde et postmodum eidem Dominus: *Ego, inquit, Dominus, qui eduxi te de Hur Chaldæorum (Gen. XV)*. Alioquin indissolubilis, aiunt, erit quæstio in eo quod dictum est postmodum: *LXX annorum erat Abram cum egredieretur de Haran (Gen. XII)*. Si enim Thare pater Abram cum adhuc esset in regione Chaldæorum, LXX annorum genuit Abraham, et postea in iitaran CCV ætatis suæ anno mortuus est, quomodo post mortem ejus Abraham exiens de Haran LXX annorum fuisse memoratur, cum a nativitate Abram usque ad mortem patris ejus CXXXV anni fuisse doceantur? Ergo vera est illa Hebræorum traditio, quod egressus sit Thare cum filiis suis de igne Chaldæorum, et quod Abram Dei auxilio sit liberatus, et ex illo tempore ei dies vitæ, et tempus reputetur ætatis. Ab illo ergo die usque ad passionem Christi duo millia annorum computantur, quos in morte sua gens iniqua explevit, quæ non meruit habere sepulcrum, id est sanctæ contemplationis secretum.

Nonne ad unum locum pergunt omnia? Omnia, non omnia, inquit. Non hominem solum, sed quæcunque obnoxia morti signat, ut eorum verbis se monstret abusum, qui aiunt non esse vitam animæ post mortem carnis, sed hominem totum perire moriendo, et properare ad unum locum perditionis, et nos et pecudes morientes cum carne sua. Unde propriis verbis quasi contrarius Ecclesiastes, ait quod dicere solet qui nescit dicere verum. Quid differt, ait, si sit abortivus aut senex, castus an incestus, felix an infelix, si omnes simus venturi moriendo ad unum locum? Hoc quærens, non tamen affirmans, sic dicit, ut eum dicere credas: Licet sit unus ortus et occasus mortalibus, non unum tamen locum dabit actio diversa vitæ, quia illis Abraham sinus, istis paratur avernus.

Vers. 7-9. — Omnis labor hominis in ore ejus, sed anima ejus non implebitur. Quid habet amplius sapiens a stulto? et quid pauper, nisi ut pergat illuc

*ubi est vita? Melius est videre quod cupias, quam desiderare quod nescias, sed et hoc vanitas est, et afflictio [præsumptio] spiritus. Non deviat a causis naturæ Ecclesiastes, ut suggerat nobis communis usus vivendi, et quæ mala vitemus, et quæ bona faciamus. Additus est labor homini ut serviat ori, subserviat os ventri. Stant organa rationabiliter nostri corporis, sibi bene sustentet; futura ciborum stomachum. Quando autem homini satis est tali indulgere labori? Manducat et esurit, esuriens quæ manducare debeat requirit. Ne sitiatur, bibit, bibit amplius quam necesse sit ut iterum sitiatur. Paulus qui parvi pendebat maxima mundi, sciebat quid essent deliciae, quid opes, quid escæ (*I Cor. VI*), omnia quæ sunt in mundo quasi stercora reputans (*Philip. III*). O labor, o fructus inanis vitæ pro stercoribus reputandus. Absque gravi labore nulli datur sors vitæ, iste ut Christo placeat, livore atque labore laborat; ille ut mundo placeat, graviore labore laborat. Alter quod satis est sapiendo, alter minus sapiendo laborat. Et quid habet amplius sapiens a stulto? quid minus a docto qui laborat desipiendo? Est unius naturæ usus nobis mortalibus. Amplius habet iste illo si, directus recto acumine mentis, pergat ad vitam ubi nemo laborat; ille minus, qui non ambulat ubi est vita. Pauper pro Christo, et in Christo multa bona tenet semper bona sperando. Qui discendo et docendo, sed non agendo bonum, laborat, illius in ore labor est, sed anima illius non impletur: *Qui enim, ait Dominus, fecerit et docuerit, magnus vocabitur in regnum cælorum (Matth. V)*. Qui ergo desiderio discendi multa laborat, neque multum fructum potest capere laborum, ejus in ore stans labor non penetrat ad cor, nam solum os tangens, non sapit, non illuminat cor.*

*VERS. 10, 11. — Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, et scitur quod homo sit, et non possit contra sortiosem se in judicio contendere. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem. De Domino Jesu Christo clarissime pronuntiat Ecclesiastes, quod ad nos venturus, et assumpta carne homo futurus sit. Notus enim in Judæa Deus et in Israel magnum nomen ejus (*Psal. LXXV*). Parum dictum est, quia quidquid fruitur mentis ratione, venturum illum prædixit. Dominum Sabaoth cherubim et seraphim quotidie ipsum prædicabant (*Isa. VI*). Verum hominem salva deitate futurum jam tunc vidit eum Adam, quando ex costa illius condidit Evam (*Gen. II*). Christum illum propheta: (*Thren. IV; Psal. LXXXVIII*); Gabriel Jesum Salvatorem appellavit (*Luc. I; Matth. I*). Nomen ejus præsertim in primis elementis versuum suorum Græce ita scriptum, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΘΕΟΣ ΥΙΟΣ ΣΩΤΗΡ. Jure Christum vocat, id est unctum, quia unctus est præcipibus suis (*Hebr. I*). Jesum, id est Salvatorem (*Isa. XIX, XXVI, XLVI, LXIV; Zach. IX; Luc. II*), quia omnia salvat; ΥΙΟΣ, id est filius, quia Filius Dei est (*Rom. I*), ΘΕΟΣ, id est Deus quia omnia fecit (*Hebr. I*), ΣΩΤΗΡ, id est salutaris, quoniam venit salvare quod*

perierat (*Matth. xviii*). Gentiles etiam procul et a longe videntes hoc nomen Domini in carne futuri, ita in quibusdam templorum suorum sacellis scribebant: ΚΥΡΙΟΣ, ΚΥΡΙΟΣ. Et quamvis dubii essent, nec satis intelligerent nomen Domini, tamen illud venerabantur omnino quasi numen venturum. Paulus etiam scriptum invenit: *Ignoto Deo* (*Act. xvii*). Neque solum in Jerusalem, neque solum in Bethlehem, stella duce, adoratus fuit Deus, et cognitus Deus (*Matth. ii*), sed etiam ipsa Roma caput et decus omnium regnorum cognovit, quando Deus processit de Virginis utero *tanquam sponsus de thalamo suo* (*Psal. xviii*). Jam enim rem per tot sæcula cognoverat præfixo sibi signo. Nam cum Romani muris et mœnibus ita munissent urbem, ut esset inexpugnabilis, struxerant etiam turrim altiorem cæteris, in cujus cacumine hunc etiam titulum scripserunt: « Cadet ista turris, cum Virgo filium sine viro generabit. » Peractis multis sæculorum ætatibus, cum jam nisi per titulum nulla esset cognitio rerum, sanctissima nocte, qua Virgo filium genuit, repente turris prædicta cecidit, demonstrans omnibus Salvatore[m] venisse orbis terrarum. *Ægyptus* quoque multa de Christo cognoverat (*Isa. xix*), quæ in delubris suis ita scripta legebat: « Vita est ventura. » Hermopolis 541 civitas *Ægyptiorum*, ubi fugit Dominus a facie Herodis, multa de Domino vidit, quia illo veniente omnia simulacra ejus ceciderunt. Verba sunt plurima, multamque in disceptando habentia vanitatem. Nam quam multis verbis, quam vanis, quam mælesanis inde disputavit stulta mundi sapientia, quæ dum garrula multis insuit verbis, multis errorum involvit vanitatibus!

CAP. VII, VERS. 1.— *Quid necesse est homini majora se quærere, cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua numero dierum peregrinationis sæe, et tempore, quod velut umbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit?* Quia in pluribus verbis plurimæ sunt vanitates, et in pluribus vanitatibus non est spes certa salutis, hoc aliquis metuens, et metuendo non sibi bene fidens ambigit et quærit, et ait quod Ecclesiastes dicit: *Quid necesse est homini majora se quærere cum ignoret quid conducatur sibi in vita sua?* Hic peregrinatur, quoniam nascitur ut moriatur. *Fugit velut umbra* (*Job xiv*) cum temporis horis. Quis ei poterit indicare quid post eum futurum sit? Vita brevis, via peregrinandi, umbra temporis, incerta spes rei nec scia futuri, approbat non esse necesse majora se quærere. Quod quærit Salomon, ostendit tibi plus quam Salomon (*Luc. xi*): *Fulgubunt justi sicut sol in regno patris eorum* (*Matth. xiii*). Justus erit qui bene se majora requirit, damnabitur qui male se majora requirit. Hic est enim vita brevis, permanet tibi vita perennis. Hic est tempus umbratile, tibi tempus sine tempore. Hic tervis mundi peregrinus et advena (*Hebr. xi*), ibi incolæ cœli. Hæc æterna, hæc jucunda scias conducere vitæ tuæ. Verumtamen quis hæc habeat, nisi se majora requirat? Necesse est ergo ut quæ-

ras quod conducibile est. Quod non esse potest non esse procul dubio necesse est, et quod impossibile est non esse, hoc esse necesse est. Qui ergo scit quid prodest et quid obest, scit quale necesse est. Ergo si prodest quærere, si necesse est invenisse, dic affirmando, dic persuadendo, dic admonendo: Quid cessas, o homo, quid pigritaris, quid moraris? Necesse est tibi etiam certando et laborando te majora quærere. Pertransire foramen acus gibbosum idque onustum tot peccatorum sarcinis, majus viribus est, sed tamen pertransire necesse est. Ut regnum cœlorum alieni et violenti sibi diripiant (*Matth. xi*) majus viribus est, sed etiam hoc audere necesse est. Qui vicerunt mundum fide (*Hebr. xi*) et martyrio coronati sunt, nisi quæsissent se majora, non obtinuissent palmam justitiæ. Sed licet meritis dat pugna coronam. Si autem quod quæris obest, et non est necesse quærere, dic percunctando, dic dissuadendo, dic prohibendo: O homo, quid necesse est tibi majora te quærere? Illis quid necesse fuit majora se quæsisse, qui multis et vanis ausi contendere verbis, pestiferas hæreses per orbem sparserunt prava docendo, et qui fovescentes fomite sua aspidis ova, quibus ruptis fecerunt erumpere basiliscum dantem discrimina mortis solo flatu oris? Quod non sit necesse majora se quærere, expertus est primus homo Adam, qui captus fraude per Evam (*Gen. iii*), factus est minor se, quia concupivit majora se. Per turrim Babel, qui volebant ad cœlos ire, ut contra Dominum facerent sibi nomen (*Gen. xi*), non necesse fuisset eis majora se quæsisse, neque conduxit eis struxisse altissimam turrim, quorum victa est superbia confusis linguis.

VERS. 2, 3.— *Melius est nomen bonum, quam unguenta pretiosa, et dies mortis die natiuitatis. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii, in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, et vivens cogitat quid futurum sit.* Qui seipsum vincit, ut per virtutem brevitatem vitæ elonget, multa facit, et se majora requirit, quatenus faciens sibi nomen in æternum possit vivere. Bonum enim nomen redolet tanquam pretiosum unguentum, imo unguentis pretiosis est pretiosius. Maria Magdalene quando unxit caput et pedes Domini Jesu, meruit nomen melius unguento pretioso. Tunc repleta est tota domus ex odore unguenti, et adhuc replet universum mundum redolentia nominis hujus (*Matth. xxvi*). Latio Judas taxavit hoc unguentum trecentis denariis (*Joan. xii*); Deus ipse bonum nomen mulieris taxavit dicens: *Bonum opus operata est in me* (*Matth. xxvi*). Felix unguentum tam præclarum, tam pretiosum, felix quæ meruit nomen habere bonum pretiosis melius unguentis. Quibus est nomen melius unguentis pretiosis, illecebræ designantur et cura deliciosæ, quibus non alliciunt tanquam unguentis præclaris. Multi ergo bellando, multi philosophando, viribus, ingenis, et utriusque hominis bonis, quærebant nomen quod ubique fragraret sicut unguentum. Qui quærit magnum sibi nomen faciendo do-

num, quod gignit bonitas, et nutrit sancta voluptas, A
 frute tenet nomen fragrantius suavi unguento. Qui
 vero faciendo malum quærit sibi nomen magnum,
 quod ambitio parit, quod iniqua cupido nutrit, hu-
 jus nomen turpiter fetet, non redolet. Quare autem
 putamus dixisse Ecclesiasten, meliorem esse diem
 mortis quam natalis? Ideo plane, quod super his
 homo sapiens sapienter philosophatur. Interrogatus
 enim Plato philosophus, quid esset philosophia?
 Meditatio mortis, inquit. Nascendi ergo species, natu-
 ræ est species, homo vitæ. Cum cadit in terram
 pronus infans, sic nascitur: semper enim in terra
 recipitur, non in auro, neque argento, sive in se-
 rico, monstrat aperte quod factus de terra, iterum
 ex terra futurus. Ipse natus ad ærumnas et suspi-
 ria multa, prævenit illa lacrymando. Primam voca-
 lem per primam disce vocem nascentis pueri cujus
 vix patenti ore littera prima sonat, ita ingeminans:
 Ha ha, ve ve. Præsignat quippe nascentis mala, quæ
 vivendo videbit. Omnibus rebus natura ministrans,
 esse meliorem diem mortis quam natalis monstrat
 per cygnum, qui cum scit se esse moriturum, solet
 sibi celebrare funereos ludos, et per dulces modos
 exsequiales threnas canit. Quædam gentes barbaricæ,
 docente ratione, se credentes moriendo redire
 ad vitam, threnas cantabant, et celebrabant gau-
 dendo exsequias funeris, dantes odas pro fletibus.
 Qui metuit mortem, quæ sunt bona vitæ. Mortem
 morte fugit, post vitam autem vita recurrit. Mors
 ad requiem trahit, dolorem ferre ortus facit. Nascen-
 tem excipit incertissima sors vitæ, nihil certius
 est sorte mortis. Si tu subis jura mortis, redolen-
 s pretioso unguento nominis, ad vitam æternam
 transibis. Cum autem peccator moritur, sentit sibi
 tandem imponi peccati modum, ne crescat summa
 malorum. Quemdam philosophum Silenum nomine
 rex Mida captum hoc absolvit pretio, quia didicisset
 ab illo non nasci esse bonum, et melius mori
 cito natum.

Vers. 4, 5.— *Melior est ira risu, quia per tristitia-
 m vultus, corrigitur animus delinquentis. Cor sapientium
 ubi tristitia est, et cor stultorum ubi lætitia. Qui irascitur,
 ait Dominus, fratri suo, reus erit iudicio (Matth. v). Et
 David: Irascimini et nolite peccare (Psal. iv). Iste monet
 irasci, Dominus autem prohibet irasci. Væ vobis qui ridetis
 nunc, quia plorabitis, et flebitis vos (Luc. vi). Dicit et Job:
 Os veracis, risu Deus implet (Job viii). Job ergo laudat
 risum, Dominus ipse damnat risum: Salomon autem dicit
 esse iram meliorem risu. Putas ergo dissentire tam varias
 sibi voces. Sed non ita est. Sicut consonat sibi harmonica
 vox variis chordis, ita consonat hic concors sententiam
 variis verbis. Populus Israel reus in vitulo quem fecerat
 Aaron, quando sedebat ludens et comedens et luxurians,
 multo melior tali risu fuit ira Mosi, cujus tristitia
 vultus, et ira pectoris, cor populi 542 delinquentis
 flexit correptio, ut flens pro peccato suo liberaretur
 ab ira atque furore Domini (Exod. xxxii). Mul-*

tum fuit iratus homo *mitissimus super omnes qui
 morabantur in terra (Num. xii)*, quando fregit ta-
 bulas digito Dei conscriptas, et quædam perimendo
 charissimos amicos et propinquos, cor atque manus
 suas consecravit in mortibus peccatorum. Sanctus
 Phinees ira, abstulit in Belphegor iram Domini (*Num.
 xxv*). Talis etiam in Joab ira fuit David, quando oc-
 cidi jussus est a Salomone (*III Reg. ii*). Similis fuit
 Helix (*III Reg. xviii*), similis fuit ira Matathie, qui
 zelati sunt pro Domino gladiis atque ira (*I Machab.
 ii*). Talis ira Petri (*Act. ii*), talis fuit ira Pauli
 (*I Cor. iv*): Petrus enim verbo, Paulus virga feri-
 endo contristari faciebant illos qui peccabant. No-
 luit irasci peccantibus filiis Heli (*I Reg. iii*), atque
 perierunt una nati et pater ruina. Si rides peccans,
 tu tibi irascere tristans. Si peccat frater tuus, ir-
 ascere fratri peccanti. Si bene tristatur, si pœnitet,
 si reveretur, accedens ad eum gere compatiendi
 morem. Si ita contristaris ut fratrem tuum contri-
 stando lucreris, pro mercede debita nomen patien-
 tis habebis. Hic sibi contristandum cor existimat
 sapientis, ut sit ei spes certissima futura lætitiæ.
 Hic e contrario sibi lætandum cor credit insipientium,
 qui dicunt in trivitiis quotidie clamantes: *Manduce-
 mus et bibamus, cras enim morimur (I Cor. xv)*. Tales
 tam stulti quæcunque sperant, desiderant carnaliter fieri.

Vers. 6, 7.— *Melius est a sapiente corripri, quam
 stultorum adulatione decipi, quia sicut sonitus spinarum
 ardentium sub olla, sic risus stulti, sed et hæc
 vanitas. Quod Salomon dicit, pater Salomonis dicit
 in psalmo: Corripiet me justus in misericordia et
 increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet
 caput meum (Psal. cxl). Oleum peccatoris, laudes
 peccatorum designat, laus ergo caput impinguit,
 laus cor fallendo saginat, sed quod impinguitur,
 nescit rerum subtilia. Ad mortem ergo peccator, qui
 peccatorum mala prædicat. Quot modis ergo pec-
 cando morimur, tot pene modis vivificamur. Est
 cuique morti sua justificatio. Mors erit mortalis,
 cui spes bona deerit. Occulte ergo moritur, qui cogit
 scelus in corde suscitatur illum Deus in filia
 Jairi duodenne (*Marc. v; Luc. viii*). Mortuus effertur,
 qui fortior, et majora delicta fecerat, reddit et
 illum Dominus redivivum ad portam in juvene suscitato
 (*Luc. vii*). *Quatriduanus fetet (Joan. xi)*,
 quicumque sordet in veteri crimine. Quatuor autem
 dies, quatuor præsignant mortes, quoniam quidem
 moriuntur per Adam, per legem naturæ, per legem
 Mosi, per legem Evangelii. Ita Deus nos suscitatur in
 Lazaro quatriduano. *Peccator in desideriis animæ
 suæ quando laudatur (Psal. x)*, et stultorum adula-
 tione decipitur, et in peccato suo moritur, a Domino
 nunquam merebitur suscitari. Discipulus ad sepul-
 turam patris ire desiderans, Salvatoris prohibetur
 imperio (*Matth. viii*). Quanti monachorum dum pa-
 tris matrisque miserentur, suas animas perdiderunt.
 Super patre et matre pollui nobis non licet (*Levit.
 xxi*), quanto magis super matre, sororibus, conso-*

brinis, familia, servulis? Genus regale et sacerdotale sumus (*I Petr.* 11). Illum attendamus patrem, qui nunquam moritur, aut qui pro nobis moritur, et qui ideo vivens mortuus est, ut nos mortuos vivificaret. Si quid habemus de Ægyptio, quod princeps mundi sum possit agnoscere, tenenti Ægyptiæ cum pallio relinquamus (*Gen.* xxxix). Reddamus parentibus, quæ parentam sunt, si tamen vivunt, si Domino filios suos præferri sibi gloriantur. Pro otioso quoque verbo rationem reddituri sumus (*Matth.* xii), et omne quod non ædificat audientes, in periculum loquentium vertitur. Quid ergo ad mortis causam colubro est nequius unquam? Ita adulatoris lingua nihil nequius. Sicut varius coluber linguam trisulcam ore movet, ita adulator linguam habet trisulcam. Si detester bona, et ipse detestatur; si collaudem mala, nihilominus et ipse collaudat. Quæ dixi si forte dedixero, dedicet et ipse petulanter. Tam varios colores pardus minime habet. Cameleon non tot accipit species atque colores, qui variatur in species quasunque videt, præter speciem albi et rubei coloris; omnibus ergo adulator arridet, et si condolet tunc etiam ridet. Stultus et iniquus adulator qui taliter ridet, dat sonitum sicut spinarum ardentium. Hoc vitium adulationis ita hoc tempore inolevit, et usquequaque concrevit, ut qui adulari nescit aut non vult, invidus sive malitiosus ab omnibus judicetur.

VERS. 8. — *Calumnia conturbat sapientem, et perdet robur cordis illius.* Quis est isto sapiens quem conturbat calumnia et non leviter turbat, sed tanto turbine pulsat, ut robur cordis illius perdat, et toties fatiscat? Vera est illa philosophorum sententia, quod sapientis animum minime perturbent illæ quatuor passiones, quæ fere omnes involvunt, de quibus ita legitur:

Mortales metuunt cupiunt, gaudentque dolentque.
(VIRG. *Æneid.* vi.)

Quatuor illa omnes perturbant præter sapientem. Nos parvi penderemus arguta mundi sophismata, nisi ipse Dominus videretur illa approbare, dum ait: *Qui credit in me, et præcepta mea facit, similis est homini qui ædificat domum suam supra petram. Venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et non cecidit quia fundata erat supra firmam petram* (*Matth.* vii; *Luc.* vi). Justus et sapiens tenax propositi sui fortiter se affectum senserat, qui dicebat: Si coelum terræ adhæreat, Ysidorus non formidat. Qui autem non est sapiens, sed sapiens esse videtur, iste ædificavit sibi domum super instabilem arenam, quam si propellant vel leviter ventus et pluvia, statim dabit horrorem, et magnum cadendo fragorem. Talis est sapiens, quem Ecclesiastes pronuntiat, qui projectis armis perdidit robur animi, et loco cessit si aliquando calumnia pressit.

VERS. 9. — *Melior est finis orationis, quam principium.* Multi in principio sapientes sunt, sed in fine desipiunt, et a bono recedunt, et multi qui in principio stulti sunt, sed in fine assumunt sibi habitum

A recte sapiendi, et moras principii redimendo per horas finis compensant honesto studio, quod perdididerant pigritando. Multo majoris et multo sunt melioris studii qui, spretis nugis, assumunt sibi habitum sapientis, quam illi qui in principio sapientes esse videntur, et postea desipiunt. Maximus Plato et magnum decus suo tempore, fecit esse meliorem finem orandi. Qui prius athleta, prius vires in certamine expendens, prius omnes vincens robore, quando cor ad studium philosophandi transtulit, vicit sapientia omnes qui corpore vicerat omnes. Quemadmodum prius luctando, ita postea victor philosophando. Porro noster Plato, et melior atque major Platone, Paulus primo *blasphemus et contumeliosus* (*I Tim.* 1), athleta legis, atque Evangelii gravis hostis, edocuit finem meliorem esse principio, quando repromissam gloriæ accepit coronam (*II Tim.* iv). Fine in principio prætulit latro in cruce, principium enim mortem, finis dedit illi paradisum. Principio finem sibi met fecerunt meliorem dives Zachæus, et Matthæus telonarius (*Luc.* xix; *Matth.* ix). Quicunque aberrantes revocantur ad ovile et se, sciunt finem meliorem esse principio. Multo pejoris sunt et multo minoris illi, qui laudatis principii postea desipuerunt, et conversi abierunt retro (*Joan.* vi) post Satanam. Talis fuit Judas Scarioth qui Dominum tradidit, talis Nicolaus hæresiarches. Tales fuerunt discipuli illi qui cum reliquerunt, quia verba vitæ æternæ cum B. Petro et cæteris apostolis intelligere noluerunt. Qui Balaam sapiendo vocans et videndo cadens? (*Num.* xxiv.) Qui primo dignus fuit verbis Domini, illum malus finis dignum verbis fecit asininis (*Num.* xxii); terrent asinæ verba, quem non terret ipse Dominus. Sed quare tam longe exempla petuntur? Ecce quam habemus in manibus certis adest idoneis Ecclesiastes, qui dicit finem meliorem esse principio. Quis enim sic insignitus fuit honesto principio? Cui tantos thesauros sapientiæ Deus ostendit? (*III Reg.* iii.) Sed habuit deteriorem finem principio, qui desipiens in fine senectutis suæ idola gentium adoravit (*Ecll.* xlvi; *III Reg.* xi).

Melior est patiens arrogante. Quidquid habemus bonitatis aut virtutis, ab illo habemus qui natura Deus est, quidquid autem habemus vitiorum extrinsecus, ab illo habemus qui est auctor peccati, qui vitia vitavit suam peccando naturam, et nostram infecit, quando nos delinquere fecit. Qui mendax est, et pater mendacii (*Joan.* viii), quis ergo mendacior illo? quis sibi arrogat plus eo? Ille sibi arrogat quod sit princeps hujus mundi. Est profecto Deus patiens melior illo, qui patitur illum injuste regnare in hoc mundo, atque differt illi tartareas infligere pœnas, ut tempore judicii crucietur in igne, qui *paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth.* xxv). Est patiens melior illo qui nos miserando dissimulans patitur mala quæ peccando meremur. Quanta ipse tulit homo factus et mortuus pro nobis, tanta nos pati exhortatur, dicens: *In patientia vestra possidebitis animas*

vestras (Luc. XXI). Sancti quanta tulerunt spe vitæ æternæ? Philosophos autem quis non miretur, quod tanta potuerunt pati spe tantummodo laudis inani? Multi namque nullos ad suum discipulatum admit- tendos censebant, nisi patienter omnibus opprobriis se subjicerent tolerandis. Dicam aliquid quod mire- ris. Si nullus vellet eis dare colaphos vel plagas, et nullis opprobriis cruciaret pretia multa dabant mer- cenariis, qui colaphos, alapas, atque duras darent illis plagas, ut sic diu experti digni essent philoso- phari. Omnibus igitur plagis et gravibus, quidam affectus contumeliosis, censori suo gloriabundus ait : Sum ego modo dignus nomine philosophi? Ita, in- quit, ille, si tacuisses. Sic jure perdit laudem, qui- cunque sibi frustra arrogat artem. Quicumque ergo recte vivendi dederunt præcepta, hunc damnant, qui plus viribus suis sibi arrogat, illosque attollunt, quem patientiæ toraca castigat. Multa enim Jacob, Moses atque David tulerunt patiendo. Job speculum morum patientiæ, multo melior fuit Eliu tam magna minante. Job melior vixit, quoniam patienter omnia auala sibi illata vicit. Ille quippe primum Eliu, postea Balaam vocatus, dum plus æquo sibi arrogat, in Job tanta jactans, et in Israel tam mala tractans, occisus est gladio cum Madianitis.

VERS. 10.— *Ne sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.* Oculatus ante et retro Ecclesiastes, sic medium primo, atque sic ultimum copulat medio, ut stent quæ prius dixit, neque distent quæ modo dicit. Qui enim dixerat meliorem iram esse risu, ne forte aliquis eum frenos iræ putaret laxasse, præcepit iram sapienter esse refran- dam. Et ne quis sit velox ad irascendum, causam subinfert, ira in corde viri requiescit. Hinc Jacobus ait : *Sit omnis homo tardus ad iram* (Jac. I), et doctor gentium apostolus Paulus : *Sol non occidat sa- per iracundiam vestram* (Ephes. IV). Sicut enim flatus oris unius multa foramina implet, ut harmonicas voces fistula moduletur, ita gratia spiritualis pluri- bus aspirat, ut plures unum atque idipsum loquan- tur multi. Nec ergo cito, aut temere subdas mentem tuam iræ. Qui enim differt iram, minuit flammam de pectore. Cætera ergo nos delectant crimina? Quid autem lætum ira tenet, quid delectabile spondet? Corpus perturbat atque mentis vexat præcordia. Ira graves et magnos domat, domat ira pusillos. In sanctis etiam atque magnis pudet nimis iram valuisse. Et quid dulcius melle? quid amarius ira? Ira exstinguit apem, nec iram melle eluit apes. De septem vitis est ira, quæ parit regina superbia mortis.

VERS. 11.— *Ne dicas : Quid putas causæ est quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt? Stulta enim est hujusmodi interrogatio.* Quod Salomon di- cit, Dominus noster, qui est plus quam Salomon, qui dixit discipulis suis quærentibus de temporibus : *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pa- ter ponit in sua potestate* (Act. I). Tempora priora quod non sint meliora futuris, sed parili ductu omnia concurrant demonstrat, qui sibi tria tempora

A componens mundi, naturæ, veteris legis, et novæ gratiæ, talia dicit de supremo tempore mundi, quale tempus in diebus Noe et in diebus Loth quando sibi vivebant, comedebant et bibebant, nubebant, plan- tabant et ædificabant, vendebant et aliena licenter emebant, donec sunt absorpti subito cataclismo (Luc. XVII), tale tempus erit quando mundus celesti igne peribit. Quoniam ergo tempora temporibus præ- ferre prohiberis, res pro temporibus, pro rebus cer- tis tempora si velis conferre nihil causæ videbis esse ut dicas melius tempus tempore concurrere. Qui summe bonus est, omnia tempora fecit bona, unicuique suum usum dispensans pro vice rerum. Si vero ratum usum pervertit eventus rerum sub dubia vice fluitantium rerum, tempus illo melius non fiet, neque pecus. Si mors, bella atque fames, tempestas, tabida clades alquando aere corrupto ingruerint, non est in culpa tempus. Malum enim eventum malus usus temporis exquirat. Nos quippe cum peccando bonum usum vitæ invertimus, orbis terrarum contra iusensatos pugnat pro factore suo, invertens temperiem et positum usum temporis. Nam indignatur subijci ad nostros usus, quos videt abuti donis Creatoris.

VERS. 12, 13.— *Utilior est sapientia cum divitiis, et magis prodest videntibus solem. Sicut enim protegit sa- pientia, sic protegit pecunia, hoc autem plus habet erudi- tio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo.* Multum variat verba sua in modum rhetoris Ecclesi- astes, et qui pluribus loquitur, plurimorum voces im- tur. Dixerat ille suis loquens verbis, quod pretiosior esset sapientia cunctis opibus. Modo vero loquens ver- bis non recte sapientis, confert illam opibus, et quo- dammodo opes præferre videtur. *Utilior est, inquit, sapientia, cum divitiis; sicut protegit sapientia, sic protegit pecunia.* Quasi diceret : Protegit et prodest sapientia, protegit et prodest pecunia. Non plena est per se, nec totum habet res in se, cui supplementum dat divitiarum copia. Ista locutus ex verbis non perfecte sapientis, cui est sapientia vilis sine divitiis, dicit modo quæ sit vera sapientia. Hoc habet plus eruditio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo. Hoc non possunt divitiæ conferre nec habere. Hic bene consonat Ecclesiasti, vox Evangelii. Nam cum juvenis dives, qui non potuit per opera legit- perfectus esse, audivit a Domino : *Unum tibi deest : Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni, sequere me* (Matth. XIX), con- sideremus quam sapienter sapientia sit locuta : *Vende quæ habes, ait; non partem bonorum tuorum vende, sed omnia, cumque vendideris, quid sequi- tur? et da pauperibus, non divitiis, non propriis, quia, non ad luxuriam, sed ad necessitatem.* Sicut sacerdos ille, sive agnatus sit et affinis, nihil in se consideres, nisi paupertatem. Laudent te esurien- tium viscera, non ructuantium opulenta convivia. Igitur quod dicit Ecclesiastes : *Hoc habet plus erudi- tio et sapientia, quod vitam tribuunt possessori suo, id est quod Dominus ait : Si vis perfectus esse, vade,*

omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere A me, et habebis thesaurum in celo. Quid contineat commoditatis sapientia cum divitiis testantur sequaces Christi, qui divites facti sunt per spiritalem paupertatem (Jac. 11). Hinc testes sunt etiam mundi gymnosophistæ qui ostendunt 544 nudi quod possit sapientia nuda. Qualis fuit Socrates, qui pro desiderio sapientiæ, omnia quæ habebat vendidit, et pretium eorum in mare jactavit dicens: Ego vos mergam, ne mergar a vobis. Quid loquar de te, qui pro voto sapientiæ, ne aliquid videres quod concupiscere posses, oculos tuos stolide sapiendo effodisti? Est ergo sine divitiis sapientia vilis quampluribus, ignaris quo fine sapientia tenenda sit, quam multam sapientia distat a sua umbra.

VERS. 14. — *Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.* Si totum transcurramus Ecclesiasten, hic tantummodo persuaderi nos videbimus, quanta Deus fecit et faciet, hoc præ magnis maximum est; quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Cain quando peccavit, et fratrem suum occidit, Dominus benigne revocavit; sed ille de medici medicina, et Dei misericordia desperans: *Major est, ait, iniquitas mea, quam ut veniam merear* (Gen. 1v). Pharaonem regem Ægypti frequentibus Dominus prodigiis ad misericordiam provocavit, sed quia duri cordis ille fuit, emolliri minime potuit (Exod. 1x). Nabuchodonosor Daniel sanctus admonebat ut peccata sua elemosynis redimeret (Dan. 1v); sed quoniam non flexit increpatio sana superbum, ita eum despexit Deus, ita reprobovit, ut per septem annos projectus ab hominibus fœcum ut bos comederet. Veniens in mundum Filius Dei Dominus Jesus Christus, omnes corripuit, sed non omnes tamen correxit. Sicut sol oriens super bonos et malos, tanquam molle lutum indurabat corda malorum, quos nulla admonitio trahebat ad credendum, cum sicut ceram bonorum corda molliret, quos ad credendum sana correctio attrahebat. Quare nemo possit corrigere, quos ille despexerit, ille symmysta Dei Joannes considerat, scribens quod didicit quando recubuit super pectus Jesu (Joan. 21). Ideo, inquit, credere non poterant qui miracula Domini videbant, quia dixit Isaias propheta: *Indura cor populi hujus et aures ejus agpara, ne forte videant et intelligant, et sanem eos* (Isa. vi). Omnipotens Dominus, qui vult omnes homines salvos facere (1 Tim. 1, 11; Luc. 19, 1x; Matth. xviii; Joan. 111), non hominis cor, non oculos, non aggravat aures, sed quoniam data est hominibus libertas arbitrii, talis est Deus hominibus, quales se efficiunt homines Deo, unde Psalmista dicit: *Cum sancto sanctus eris, et cum perverso ererteris* (Psal. xvii), non cessando a natura bonitatis suæ, sed negando tibi pravo atque perverso ona suæ bonitatis.

VERS. 15. — *In die bona frueri bonis, et diem mala præcave; sicut enim hanc, sic et illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas queri-*

monias. Nulla dies per se bona vel mala est, sed bonus aut malus eventus, bonus vel malus ordo causarum, aut rerum dabit unicuique dierum, ut bona vel mala sit. Hoc extrinsecus aderit illi; aderit enim dies causæ, et causa diei: dies enim subjectum est, quale extra accidit. Est bona dies, cui rerum copia dives accidit, et totus temporis usus concordat; econtrario mala dies est, cui deest copia rerum, cui totus temporis usus discordat. Quando jucunda dies res omnes tibi prosperat, utere rationabiliter acquisitis, et ita omnia mala sapienter præcavebis. Ille ergo bene fruitur acquisitis, qui peccare metuit, et ne dies judicii mala sibi superveniat veretur. Qui enim dedit nobis tempus bene agendi, ille tempus faciet malum luendi peccata, sic quippe dicitur est bonis: *Venite, benedicti Patris mei; percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Matth. xxv); et e converso iniquis: *Ite, maledicti, in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus* (ibid.). Et quid in Creatorem nostrum justas volumus jactare querelas, quod nimium fragilis nos fecerit conditionis, ut possimus peccare, mori atque ad æterna tormenta perducere? Sed frustra causamur; nihil est quod juste conqueri possimus de Domine nostro, qui tales creavit nos, uti nosmetipsos tueri queamus atque nobis dominari, si bene et sapienter vivendo mala destruxerimus cavendo. Per bona et per mala quæ sibi contraria sunt, sicut tibi subjectus stat mundus per contraria, in quo quidem compugnant, sed non repugnant sine pace, frigida cum calidis, concertant lumentia siccis, atque bonis mala, et lux tenebris, mollia duris. Ea vis est cordis, ut hæc contraria jungat, quis modus vel ordo sit eorum aut causa videndo. Si prævaleant bona, tibi dat scutum moderatio, ut agas prudenter, ne te vincat jactantia. Si vero mala prævaleant tibi, dat scutum patientia, ut agas constanter, ne fatiscas desperando. Sicut miles in castris, ita homo vivens in membris, ut præcaveas mala, inter bona ne unquam de te securus vivas. Imitare hirundinis industriam, quæ a natura accepit ut de se sollicita sit, si domus ejus male firma nutat minitendo ruinam, fugit inde, et ultra in illa non nidificat. Quando unquam satis sibi confidit hirundo? Nunquam comedit stando, sed volitando per aera prandet, timet enim sibi jugiter, atque præcavens mala vix credit sibi, certe quem timeat, aut quare timeat nescit, non illam auceps, non avis dura impetit, tuta undique tamen pavet, et cavet, ut paveas et caveas tu. Quis magis docet te ut caveas mala fruendo sorte bonorum? Salomon verbis suis, an hirundo rebus a natura acceptis? Nos alio quoque instruit exemplo nostra hospes hirundo, docta medicari pullos suos, qui cæci nascuntur, succo chelidoniæ, visum quem negat natura præstat medicamine. Sic oculos mentis tuæ disce medicari, o homo, ut præcaveas mala, sicut docet Ecclesiastes.

VERS. 16. — *Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ. Justus perit in justitia sua, et impius multo ri-*

rit tempore in malitia sua. Hic illud vanum præcipue notatum esse reor, quod qui in justitia sua moritur, putatur periisse, et qui perit vivendo putatur diu vixisse. Justus enim cito moritur, ne malitia mutet intellectum illius (Sap. iv), impius autem ut in æternum pereat senescit in sæpe peccati. Primus Adam qui coepit vanam agere vitam, vidit justum periisse in justitia sua, quando Cain fratrem suum justum Abel occidit, et in malo suo Cain impius diu vixisse visus est, quia septima tandem generatione defunctus est (Gen. iv). Josias in justitia sua videtur periisse, quia vita brevi et regno usus breviori, quam cito periit ab iniquo occisus Nechaone (IV Reg. xxiii). Quanta tædia dedit vita longævi Manasse, qui in regno plus quam quinquaginta explens annos, Jerusalem de sanguine sanctorum quos occidit replevit usque ad os (IV Reg. xxi). Isaias pro justitia serratus est ab illo. Sed non periit ne sit; periit tamen ut melius sit. Ezechiel gladio, Amos decapitatus vecte, Jeremias post vincula, ferunt, et eorum lapidatus in justitia Domini perierunt, sed non perierunt. Quot sub veteri lege, quot tempore novæ gratiæ in justitia Domini pereuntes non perierunt, et quanti in malo suo diu inveterati vixerunt? Justus ergo delinquens in justitia perit ipsa, neque peccando perit, quia castigat illum Dominus, dicens: *Ego quos amo arguo et castigo* (Apoc. iii); item: *Septies cadit justus et resurget* (Prov. xxiv). Justus ergo ne forte pereat perit retractus a peccato, et quasi tener vitulus stat ad aram factus victima. Impius autem et in malo vivens, peribit vivendo, qui dimissus sibi sicut onager, et male liber, nunquam corripitur, nunquam retractus a peccato, ut sine fine pereat diu viveado promeretur.

VERS. 17. — *Noli esse justus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas.* Sicut perpendiculum opus metitur faciendum, ita virtus justitiæ **545** reliquarum virtutum est perpendiculum, et directa linea morum. Justitiæ linea, minus sive plus nescit habere. Justitiæ linea virtutes illas dirigit stantes in medio vitiorum reduces utrinque, ut nihil illis desit, nihil inde supersit. Si prudens et fortis, si velis modestus esse; sine ista neque prudens neque fortis aut moderatus eris. Omne quod est nimium vertitur in vitium. Lex ergo mundi, lex naturalis, lex religionis ita in justitia jacto recti fundamento, justus plus quam necesse sit, atque sapiens nimium esse vetaris. Nimium justus est, vindex culpæ immoderatus. Nimium justus est, non volens ignoscere peccatis. Nimia justitia tibi justitiæ tollit præmia, verrucas fratrum, sed non sua damnans tubera. Sic justum prohibet nimis, qui ait: *Estote misericordes* (Luc. vi), ut idem ipsi consequamini: *Dimittite, et dimittentini* (ibid.). Monet Ecclesiastes ne plus quam necesse est sapias, quod et Paulus apostolus confirmat, dicens: *Noli alta sapere, sed sapere usque ad sobrietatem* (Rom. xii). Dicit et Socrates: « Quæ supra nos, nihil ad nos. Tres unum dicunt, sed inspirat Deus unum tribus. » Paulus quod prohibuit vi-

A tans, quod docuit hoc fecit, neque nimium justus fuit, omnibus omnia factus ut omnes lucrifaceret (I Cor. ix). Ne plus quam necesse est saperet, arcana verba quæ audivit nulli locutus est (II Cor. xii). Saul plus quam necesse fuit justus, contra præcepta, parcens Agag Amalechitæ obstupuit, quia traditus est spiritui immundo et male vexabatur (I Reg. xv). Cui dimittuntur decies milena talenta, non volens conservo suo parvam summam dimittere nimium obstupuit datus a Domino iniquis tortoribus (Math. xviii). Justus nimis erat et nimium sapuit Novatianus qui pœnitentibus veniam auferre conatus est. Justus nimis erat Pelagianus, dicens hominem non egere auxilio Dei ut bona posset operari. Ipsi etiam non desunt Ecclesiasti gentiles, quod multum nocet nimis esse justum, et nimis sapientem. Plurimos philosophos multum reddidit obstupefactos sapientia mundi, potatos et imbutos de sæpe sua. Democritus, Chrysippus, Zeno, Cleanthos plus justo justus, atque plus se sapuisse volentes injecerunt sibi manus, ferendo morte sua stuporem. Obstupuit nimium Empedocles, nimium justus sibi, qui volens esse Deus, in ignes Æthnæ se projecit.

VERS. 18. — *Ne impie agas multum, et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Qui supra justum certo cohibebat limite ne esset justus multum, neque plus saperet quam necesse sit, modo dare vult modum etiam nostræ impietati. Quoniam enim liberum habemus arbitrium ut peccemus; quia humanum est peccare, diabolicum perseverare, modus mala nostra sæpiuscule alleviabit. Impius est sed non multum, qui quando peccaverit erubescit, et festinat ad pœnitentiam. Impius multum est, qui sine pœnitentiæ remedio semper vult peccare. Mustela feniculo vincere scit serpentinum venenum medicando, et cervus aquarum fluente. Caprea extrahit a se ferrum gustu dictamni, ursus comedendo formicas, atque leo similam manducando sanatur. Sanguis capræ sanat leopardum. Si aliqua fera infirmatur, sanabitur hausto canis sanguine. O quam stultus, quam stolidus homo est, qui ignorat quod bestia non ignorat! Quare stultus et nimium impius esse prohiberi hæc est causa, ne moriaris tempore non tuo. Core, Dathan et Abiron propter impietatem nimiam in tempore non suo mortui sunt, quia *non descenderunt in infernum* (Num. xvi). Videtur ergo Ecclesiasti contrarius esse Job qui ait: *Constituisti terminos ejus qui præteriri non potuerunt* (Job xvii) quomodo terminos sibi constitutos non præterit, quod propter iniquitatem suam non suo moritur tempore. Sed habet natura tempus quod præteriri non potest stultus autem suum se credit habere tempus, quod neque natura dat, neque gratia præstat, sed quod fingit sola præsumptio vanæ spei. Ita verax est Job verax est Ecclesiastes. Job naturæ tempus quod præteriri non potest affirmat; Ecclesiastes vero non suum tempus in potest stulto, et suum tempus esse nequaquomodo moriatur, quoniam quidem impie et stultus vivens perdit vivendi tempora. Tempus suum

agendo perdiderant, quos ad bona revocat opera Paulus apostolus, dicens : *Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.* Ecce patet ex verbis Apostoli et Ecclesiastis, quod perdat tempus suum qui nimis eordet peccatis. Quem enim Deus creavit ut vivat bene sapiendo, si desipiendo non suo tempore moriatur, iste neque suo tempore vivet, neque morietur. Qui enim vivens moritur morienti iteratur mors, cum bene deberet vivere ne stultus moriatur.

VERS. 19. — *Bonum est te sustentare justum, sed et ab illo ne subtrahas manum tuam; quia qui timet Deum nihil negligit.* Vide quid in verbis Ecclesiastis subluceat, notantis perpauca utramque legem. Lex Evangelii jacit umbram legis de se. Vetus lex est, ut ames amicum et odio habeas inimicum tuam (*Matth. v*). Qui male agit, timeat mala, qui vero bonus est speret bona. Sed quoniam nihil ad perfectum adducit lex (*Hebr. vii*), lex evangelica non volens hoc claudi limite, transcendit præceptum legis, amans inimicos, et bene faciens his qui oderunt se (*Matth. v*). Vides ergo quod breviter utrumque Ecclesiastes adnotavit. Cum dicit esse bonum sustentari justum, consentit legi quia bona est, donans bona justo. Lex quæ odit inimicum suum, nescit utique parcere peccanti. Hoc est quod et Paulus apostolus ad Timotheum confirmat, dicens, *quod bona sit lex qui ea legitime utitur* (*I Tim. iii*). Lex non est imposita justo, sed iniquo. Justus ergo libenter et spontanee operatur, quod iniquum cogit sua lex. Quod autem sequitur : *Ne retrahas manum tuam a justo, hoc perfectio est evangelicæ gratiæ.* Lex Evangelii millies ignoscit peccanti, et centies millies, atque sicut bonis vel malis datur communiter usus salis, aeris, ignis, aquæ, terræ et pluvix, ita omnibus porrigit manum pietatis. Si justus peccando exorbitaverit ad tempus, non retrahas manum misericordiæ ab illo : *Dominus enim erigit elisos, Dominus diligit justos* (*Psal. cxlv*). Ut ergo justum revoces errantem, imitare elephantem, qui si aliquando viderit hominem errantem, miseretur, atque præcedens sequentem ad viam revocat.

VERS. 20, 21. — *Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis. Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet.* Supradixerat, et domesticis et alienis bene esse faciendum. Poterat ergo aliquis respondere. Si omnibus bene facere voluero, non habeo unde faciam, nec potest justus tantas habere divitias, quæ solent magis peccatoribus abundare. Propterea nunc ait : Quos non potes rebus, consilio adjuva, solatio fove. Plus enim potest in angustia constituto præstare sapientia, quam quælibet maximæ potestates. Et hoc ipsum cum prudentia facito. Grandis quippe libra justitiæ est, et cui, et quantum, et quandiu, et quale, vel in re, vel in consilio tribuere. Decem igitur principibus bene regimen urbis convenit, hoc est Ecclesiæ, quoniam decem gradus in Ecclesia confortant sapientem. Est enim ibi ostiarius, lector, exorcista, acolythus, subdiaconus, diaconus, presby-

ter, episcopus, archiepiscopus, **546** et papa apostolicus. Isti quamvis juste vivant, et juste magistrum teneant, non tamen ad perfectum confortare possunt sapientem. Non enim est homo justus in terra, qui faciat bonum, et non peccet. Sed si sapientia cordi aspiraverit sapientis, ut bona faciat quæ didicit, confortabit eum plus quam decem prædictam regentes Ecclesiam. Aliter. Decem principes qui potestatem habent et in urbe consistunt angeli sunt, qui ad perfectum numerum pervenere denarium, et auxiliantur humano generi. Sed si quis consideret omnia auxilia, majus est auxilium sapientiæ, id est Domini nostri Jesu Christi. Postquam enim dixerunt angeli : *Curavimus Babylonem et non est curata, relinquamus eam et abeat unusquisque in terram suam* (*Jer. li*); tunc magister medicorum ipse descendit, et respersos nos sanguine, et peccatorum madentes cruore, qui omnem substantiam expenderamus in medicos, tactu fimbriæ suæ sanavit (*Luc. viii*). Sanavit autem in civitate, hoc est in mundo isto, et confortavit sapientem. *Omni enim qui habet dabitur, et adjicietur ei* (*Luc. xix*). Quia autem indignus homo positus in peccatis et infixus in limo profundi (*Psal. lxxviii*) majori auxilio, idcirco venit ipsa Sapientia. Sed quid nobis de celestibus ista rimari? Descendamus ad terram, redeamus ad nos. In cælo quid querit homo quod in se continet? Physici enim principes urbis, et urbem sic accipiunt. Homo minor mundus ex quatuor constans elementis, civitas est, et ipse de se principes dabit decem civitati. Decem quippe membra nostrum corpus in altum sustollunt, duo videlicet articuli, pes, crus, coxa, pudenda, venter, pectus, faux, caput, quod eminet in arce civitatis. Ista pro principibus dat cuique suæ Deus civitatis. Pedumque digiti decem, et totidem manuum, quale decus et quantum præstant munimen et usum, principibusque civitatis per naturam triplicatis, tutior ibit homo, atque tanquam potentissimus David habebit triginta fortes contra omnes animi hostes (*II Reg. xxiii*). Super istos principes, super istos in corpore proceres sola sapientia sapientem confortat, ne desperet, eo quod non sit in terra homo justus qui faciat bonum, et non peccet. Sed qui per sapientiam confortatus erit, sensus et corporis artus principum nomine, quos hic Ecclesiastes nominavit, ita regat, ut regnet sapientia in civitate cordis. Isti principes in corporis urbe potentes, si volunt contra mentem nimis esse potentes, contra illos sapientia confortat sapientem, ut reprimat membra regnantia potentis, et cogat subacta servire Spiritui sancto.

VERS. 22, 23. — *Sed et cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accomodes cor tuum, ne forte audias servum tuum maledicentem tibi; scit enim conscientia tua, quia et tu crebro maledixisti aliis.* Plus vanis sermonibus quam ventis aer tunditur, et tot procellosos non sentit terra tumultus concusso aere multo ventorum turbine, quot motus homo patitur jactatus in alto cordis naufragio, cum auris ad omnia prurit.

Ut ergo veteris pruritu cordis et auris, non aures cordis et corporis flectas ad auras rumoris. Si levis aura exsufflaverit ab austro favoris, non te flectat a justitia gratia falsa. Si durus boreas irruat procellas intentando, neque sic a recto tramite violens te turbo repellat. Est alia vanitas, quid fama vanius est? Fama suas aures cunctis accommodat sermonibus. Audit fama tuum servum maledicentem tibi. Qui nimium fama credit, quid illo vanius? Si tibi fortassis erit fama nuntia veri, quod tibi forte tuus maledixerit servus, est ipse tibi iudex, ne sis vindex, te iudice, damnando servum, ne te et ille condemnet, qui alium maledixeris.

CAPUT IV.

Vidit Jacob scalam, de terra usque ad cælum, et ascendentes per eam angelos et descendentes, et desuper innitentem Dominum (Gen. xxviii), ut lassissimum porrigeret, ut ascendentes suo ad laborem provocaret exemplo, unde et vocatur locus ille Bethel, id est domus Dei, in qua quotidie ascenditur et descenditur. Etenim sancti corrumpunt si fuerint negligentes, et peccatores pristinum recipiunt gradum si fuerint conversi, et sordes stilibus laverint. Hoc ideo dico, non ut deterream descendentes, sed ut provocem ascendentes. Nunquam jure a malis exemplum sumitur, etiam in sæculi rebus semper a meliori parte incitamenta virtutum sunt. Oblitus propositi, et epistolaris brevitatatis, plura dicere ad te cupiebam, frater charissime Gregori. Ad materiam quippe dignitatem, et ad meritum personæ tuæ parum est omne quod dicitur. Sed redeamus nunc ad Ecclesiasten nostrum.

Vers. 24, 25. — *Cuncta tentavi in sapientia. Dixi: Sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me. Multo magis quam erat, et alta profunditas, quis investigabit [inveniet] eam? Quam bene homo tentat, quidquid in sapientia tentat? Quasi lux est homini sapientia, atque dux viandi. Qui in luce ambulat, ait Dominus, non offendit (Joan. xi). Qui omnia tentat in sapientia, quid amplius optat quam fieri sapiens, ut omnia tentet sapienter? Hic labor est. Ideo orabat amator sapientiæ, dicens: Da mihi, Domine, sedium tuarum assistricem sapientiam (Sap. ix), ut mecum sit, ut mecum laboret. Igitur nullus homo sapiens esse potest absque labore. Si dixerō: Sapiens efficiar, ipsa longius recedet a me, infra se cohibens nostras sapientia vires. Qui enim multa sapit, minus sibi scire videtur, et quicumque scit quod nesciat, ille sibi sciolus esse videtur. Inde est quod qui vult sapiens fieri, Ecclesiastes, attonitus atque victus gravi labore sapiendi, alta, inquit, profunditas, quis investigabit eam? Paulus apostolus et ipse cupiens insistere iter sapiendi, et recedentem a se sapientiam mente sequens, et apprehendere non valens, clamabat altissima voce, dicens: O profundum divitiarum sapientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi). Quam multis locis notat Scriptura hoc altum atque profundum, quo latet sapientia Dei longe a nobis recedens? Altus erat puteus, quem mulier Samaritana bibebat (Joan. iv); sed veniens Jesus fon-*

A tem illi vivum demonstravit. Altus erat puteus, de quo Moses in deserto canebat: Ascendat puteus concinnebant (Num. xxi), et cætera. Istum puteum altum et profundum sapientiæ Dei effodiunt, quicumque cupiunt fieri sapientes, atque stupentes super tam alto et profundo exclamant, quis investigabit tantam altitudinem sapientiæ et scientiæ Dei? Tres putei Abrahæ sunt tres putei sapientiæ. Tres putei sunt tres artes quas habet sapientia, moralis, naturalis, rationalis. Hoc altum atque profundum ipsos etiam philosophos deterruit, et usquequaque represit. Socrates enim deterritus a philosophando, vœlicet quod lateat sapientia tanto tecta profundo, et quasi projectis armis sine gloria nihil se scire, inquit, nisi quod se nescire sciebat.

B VERS. 26, 27. — *Lustravi universa animo meo, ut scirem, et considerarem, et quærerem sapientiam, et rationem, et ut cognoscerem impietatem stulti 547 et errorem imprudentium, et inveni amariorum morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, et sagena cor ejus, vincula sunt manus illius; qui placet Deo, effugiet illam; qui autem peccator est, capiatur ab illa. Curru intelligentiæ suæ mentis pedibus, omnia quæ sunt perlustrans, et requirens Ecclesiastes, scit, considerat, inquirit sensu, arte, sive labore quid sit sapientia, de qua omnia fluunt quæ ab initio facta sunt, et quid sit hominis ratio fluens de fonte sapientiæ. Scit etiam quanta sit impietas hominis si stultus et insipiens efficiatur, passus in se torpescere ingenium naturæ, et quantum sit error imprudenter sapientium, si scintillam sapientiæ ab igne micantem extinguunt in se insipienter vivendo. Ecce quot mala humanam circumveniunt vitam. Qui impius est, aut qui errat imprudenter illius vita mors esse amara putatur. In omnibus rebus nihil est gravius morte. Et tamen morte est gravior amaritudo mulieris. Inde venatores laqueos texunt et retia; illi, inquam, animarum nostrarum ventilatores, qui circumveniunt nos, qui nos indagine cingunt, et capiunt laqueis, et vinculis retentant. Talis fuit robustus venator coram Domino Nemroth (Gen. x), qui primus Babyloniam construxit. Non est vinculum vel gluten ullum tenacius quam amor mulieris, quo non est amaritudo major. Ecce quis amaritudinem non gustavit mulieris? Evam diabolus seduxit in paradiso, atque per eam protoplastus expulsus est (Gen. iii), per eam mors introivit in mundum (Sap. ii). Quis sapiens, quis fortis, quis sanctus laqueos mulieris evasit? Sapiens fuit Salomon, fortissimus Samson, neque tamen retia mulieris evaserunt. Et David qui fuit secundum cor Dei laqueo muliebri captus est. Sed liberatus canit: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, et nos liberati sumus (Psal. cxxii). Samson quem laqueo Dalila constrinxit et vinculis, sero probavit quod mulier amarior esset morte (Judic. xvi). Ipse Salomon captus laqueo mulierum adorans deos alienos ostendit quod amarior est mulier mala morte (III Reg. xi). Nullus tamen existimare debet repro-*

hari naturam mulieris ab Ecclesiaste. Non reprobatur illam Paulus apostolus qui ait: *Caput mulieris vir, caput viri Deus (I Cor. xi)*. Paulus naturam commendat; Ecclesiastes vero naturam non damnans, damnare videtur vitia quæ accidunt naturæ vitiatæ, personæ mala accusat, naturæ bona collaudat. Mulier quæ victo sexu sit virago, qualem Petrus commendat in ornatu et cultu virtutum, atque mundo pudoris amictu, quis credat quod amarior morte inveniatur? (*I Petr. iii.*) Quæ autem mollitie sexus muliebris abusa in nos laqueos, rete et vincula necit, quis nesciat quod amarior morte sit? Femina mala vivit amarior Sardoniis herbis, comedens Sardoniis herbas moritur ridens, quis ridendo emoritur, nisi qui amat, sive amatur? Sardonia herba occidit solum corpus comedentis; mulier amara corpus et animam venenat amantis. Si autem vertamus causam mulieris ad allegoriam, tanta figurat notanda quanta mulier facit. Designatur et ipse diabolus in femina, quod Domini nostri virtus vires ejus effeminet. Peccatum vero carnis notat nomen mulieris, quia sicut est mollis mulier, ita mollescit caro peccati. Quos hæreses, notant, filios notat etiam nomen mulieris. Sicut stulta mulier stultos homines ad se trahit, ut furtivo pane et aqua furtiva satientur, ita hæretici ad se vocant insipientes, ut furtiva baptismatis abluat unda, et pane, non vino, scilicet furtivo illos cibet. Convenit etiam idololatris mulieris nomen, sicut enim menstruus sanguis gravat omne mulieris genus, ita gravat idololatræ sanguis ad aras sacrificatus.

VERS. 28-30. — *Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum et alterum, ut invenirem rationem, quam adhuc querit anima mea, et non inveni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni. Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum, et ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est, et quis novit solutionem verbi? Hoc, inquit, reperi, universa diligenter eventitans, quod peccando paulatim, et ad unum delictum aliud apponendo grande numerum nobis effecimus peccatorum. Requisivit anima mea an recta mulier inveniatur, et cum vix paucos de viris bonos invenierim, ita ut de mille unus potuerit inveniri, mulierem bonam omnino invenire non potui. Omnes enim me non ad virtutem, sed ad luxuriam deduxerunt. Et quia appositum est cor hominis diligenter ad matritiam ab infantia, et quia pene omnes offenderunt Deum, in hac ruina generis humani facilius ad casum mulier est. De qua et poeta gentilis: Varium et mutabile semper femina. Et Apostolus: Semper, ait, *discentes, et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes (II Tim. iii)*. Et ne videretur communem hominum damnare naturam, et Deum auctorem facere mali, dum talium conditor est qui malum vitare non possint, argute præcavit, et ait bonos nos a Deo creatos, sed quia libero sumus arbitrio derelicti, vitio nostro ad pejora labi, dum majora querimus, et ultra vires nostras varia cogitamus. Ali-*

ter. Quotidie mecum uniuscujusque rei rationem ponens, nullum invenire potui cogitatum, qui non cogitatione perversa extrinsecus turbaretur. In mille autem viris inveni verum hominem, qui juxta imaginem Creatoris est creatus, et in mille non quibuslibet, sed in mille viris, quorum numerum mulier explere non potest, in mille qui non appropinquaverunt ad mulierem, et propterea purissimi permanserunt. Hæc autem omnia tropice accipienda. In multis quippe studiosis, et quotidiana meditatione sudantibus, vix invenitur cogitatus purus, et viri dignus vocabulo. Possumus et cogitatus pro viris accipere, mulieres pro operibus accipere, et dicere, quod difficile cogitatio alicujus pura inveniri queat, opera, quia per corpus administrantur, aliquo semper errore commista sint

CAP. VIII, VERS. 1. — *Sapientia hominis lucet in vultu ejus, et potentissimus faciem illius commutabit.* Supra docuerat, difficile bonum hominem reperiri, et venientem contra eliserat quæstionem, a Deo bonos homines conditos, sed sponte sua ad peccata delapsos, nunc quid boni homini dederit Deus quasi gloriabundus enumerat, sapientiam scilicet atque rationem, providentiam occulta Dei nosse mysteria, in arcana ejus sensu cordis intrare. Oblique autem de se loquitur, quod nemo ita fuerit sapiens ut ipse, et nullus sic scierit problematum solutiones, et sapientia ejus a cuncto laudata sit populo, quæ non intrinsecus latuerit, sed et in superficie corporis, et speculo vultus eluxerit, ultraque omnes homines prudentiam mentis in facie sua pinxerit. Et revera cum multi sint qui sapientiam repromittant, difficile invenitur qui discernere queat virum sapientem ab his qui videntur esse sapientes. Et cum sint pluri qui Scripturarum occulta dicant posse se solvere, rarus est qui veram inveniat solutionem. Quod autem sequitur, sapientia hominis lucet in vultu ejus, ita possumus explanare, ut Pauli verba ponamus: *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes (II Cor. iii)*, et 548 Psalmistæ canentis: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. iv)*. Sapientiam autem hic hominis non aliam dicit absque sapientia Dei, quæ cum sapientia Dei sit, juxta possibilitatem capacitatis hominis, esse ejus incipit qui se habere meruerit. Omnis hæreticus et falsum dogma defendens, impudenti vultu est. Denique Marcion et Valentius, melioris se dicunt naturæ esse quam Conditor est. Et hoc posset aliqua ex parte fieri, si spem se hujus rei habere contenderent, et non jam possiderent naturam. Neque super hoc verbo mundana tacuit sapientia, quod sapientia hominis luceat in vultu ejus, quia philosophi hoc in ipsa vultus viderunt figuram. Ex illis enim Plato ubi disputat ore Timæi de anima mundi quam fabricata est sapientia, ostendit formam capitis terebrem et globosam ad mundi exemplar in arce corporis a Deo factam, ut corpus subsit capiti tanquam servus, et partes capitis anteriores præponens postremis, oculisque et sensibus perornans, ancillas

mentis, et vultum atque faciem appellavit. Hæc utique verba Platonis veris ut reor proxima sunt. Mens enim sedet in solio capitis, et quasi dominatur in arce, regens quinque sensus et præbens unicuique debita stipendia. Sed quare dicit Plato formam capitis teretem esse et globosam? Certe quod dixit Moses: Formavit Deus hominem ad imaginem suam (*Gen. 1*) hoc dicit Ecclesiastes: *Sapientia hominis lucet in vultu ejus*. Quod ergo sensit Moses, quod sensit Ecclesiastes, forte sensit et Plato, qui philosophando pinxit formam capitis esse teretem et globosam. Quod philosophi corpus divinum esse putabant, dicebant illud esse teres et globosum. Sicut rotunda sine principio sunt et sine, ita Deus principium non habet aut finem, quemadmodum ipse dicit: Ego α et ω ; principium et finis (*Apoc. 1*). Est autem intus solidum, quod globosum esse dicitur. Tale caput est Deus, in se teres et rotundus, circumdans omnia, virtute solida globosus. Forma vero humani capitis teres et globosa, quod imago Dei sit, teres et globosa in conum defluit. Quid est conus? Conus res teres atque in longum deflexa vocatur linea ut a puncto, dias elongatur ab uno. Quid significet teres capitis in conumque figura reflexa, credo antiquos patres voluisse, non tam litteris quam signis prodere nobis. Nam pictura format humanam formam, videmus quomodo a tereti in conum deflexa figura pictura circumdet caput ad mentum usque reflexa. Picturæ litteræ sunt simplicium. Pictura demonstrat indocto, quod littera docto, quod sit teres forma apta Deo, et reflexa homini. A tereti deflexa figura in conum significat quod de tereti mente Dei ratio fluit ad nos, et nos Deo similes, non æquales facit. Inde fluens sapientia in vultu hominis lucet, ut cognoscat homo quod ad imaginem Dei factus sit. Si autem non luceat sapientia in vultu ejus ut stet homo justus et rectus, facies ejus immutabitur, non mutato vultu naturæ, sed honore. Mutata quippe facie, quid est homo nisi nomen inane?

VERS. 2-4. — *Ego os regis observo, et præcepta juramenti Dei. Ne festines recedere a facie ejus, neque permaneat in opere malo, quia omne quod voluerit, faciet, et sermo illius potestate plenus est, nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis? Videtur quidem præcipere, regibus et potestatibus juxta Apostolum obsequendum (*Rom. XIII*). Sed ego puto de illo rege nunc dici, de quo David ait: *Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (*Psal. LXXI*)*, et in alio loco: *Domine, in virtute tua lætabitur rex (*Psal. XX*)*. Non enim judicat quemquam Pater, sed omne judicium dedit filio (*Joan. V*), qui rex Filius Dei Patris regis est filius. Hujus itaque custodienda præcepta sunt, hujus voluntas patranda. Et hoc est quod in Tobix libro scribitur: *Mysterium regis abscondere bonum est (*Tob. XII*)*. Et præcipue monet, ne retractemus quare Deus unumquodque præceperit, sed quodcumque viderit esse mandatum, hoc pia mens hominis implere festinet, et sic in lege Domini erit voluntas ejus (*Psal. 1*). Igitur juramenti præcepta Dei*

sapientia servat. Cum verus Deus, et verax, atque verum sit ipsum, nihil dicens nisi verum, nihil faciens nisi fixum, quid est jurare nisi verum dicere? Quod juramentum Dei, sit verum dicere, affirmat Dominus Jesus loquens in Joanne: *Amen, Amen dico vobis (*Joan. VIII*)*. Amen, id est verum, verbum Evangelii confirmat. Quicumque jurat, causam confirmat nomine majoris. Sed per quem majorem se juraret super omnia magnus et summus? Ergo Deus per seipsum jurat, jurando per Amen, Amen. Hoc ipsum jurare servat sapientia Dei, ut quod dicit verum atque fixum permaneat in ordine rerum.

VERS. 5-7. — *Qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali. Tempus et responsionem cor sapientis intelligit. Omni negotio tempus est, et opportunitas, et multa hominis afflictio, quia ignorat præterita, et futura nullo scire potest nuntio. Naturalis legis, veteris et novæ plurima sunt præcepta, quibus nos usque mancipat. Istis quod præceptum Ecclesiastes perpenderat, quod qui custodierit nihil mali experietur? Multa sunt præcepta Dei, sed omnia unum sunt. Omnia ab uno oriuntur præcepto, quemadmodum plures rami ex una nascuntur arbore. Hoc est præceptum quod legis noster, legis supremus discipulis suis ait: *Hoc est præceptum meum ut diligatis invicem (*Joan. XV*)*. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth. XI*). Joannes apostolus usque ad decrepitam ætatem hoc vetus, hoc novum præceptum semper in ore habuit: *Charissimi fratres, amate vos invicem. Cumque a fratribus interrogaretur quare hoc tam frequenter iteraret, respondere, quia hoc unum præceptum si fiat, cætera complebuntur. Naturæ etiam lex in hoc præcepto pendet, ut quod sibi non vult aliquis fieri, alteri ne fecerit (*Tob. VI*; *Luc. VI*; *Matth. VII*)*. Hujus præcepti vim perpenderit Ecclesiastes, et omnia concludens sub uno præcepto præceptum dedit generale: *Qui custodit, inquit, præceptum non experietur quidquam mali*. Servantes præceptum Domini multa mala passi sunt, quos induit armis fidei amor virtutis. Vidit hoc, et caute consideravit, atque cautissime ait: *Non experietur quidquam mali*. Non dixit, non patietur, sed non experietur. Quicumque servando præceptum mala passi sunt, satis et beneexpertus sunt quod non sunt mala passi, quando meruerunt accipere vitæ æternæ coronam. Unde et gentium apostolus Paulus gloriatur, dicens: *Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in sanctis (*Rom. VIII*)*. Quos non adornat vera fides et sapientia Dei, illos perturbat temporis et rerum ignorantia, qui de præteritis atque de futuris incerti præsentia tantummodo concupiscunt, qui de temporibus et rerum ordine causantur, quasi mala sunt tempora, nec certus ordo rerum. Quos autem vera fides et sapientia Dei adornat, non causantur de temporibus atque rerum ordine sciunt momenta rerum et temporum vices. Cor enim sapientis intelligit, qua ratione responderi possit dubitanti de rerum causis. Scit quoniam mente Dei*

moderante negotiis mundi, nihil fiet in mundo nisi a opportuno tempore. A minimis rebus 549 cor sapientis didicit argumentari, quia omnia mundi negotia tractentur ordine et ratione. Scit quoniam mens hominis nescia venturæ sortis atque præteritæ super præsentibus semper aperitur.

VERS. 8. — *Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.* Omne nomen quod apud Aristotelem æquivocum est, res multas significat sub uno nomine. Sed si vera definitio facta fuerit, aut species aut proprio singula res differet a se. Cum ergo spiritus æquivoco nomine multa significet, quo proprio hic segregat a se res æquivocas? Certe spiritus est hominis qui regit artus spirantes. Veniente die mortis quis eum prohibere potest, quin se dissolvat pondere carnalis molis? Solus enim potuit sua prohibere ditione qui ait: *Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam* (Joan. x). Die mortis imminente quid predest homini præsumpta potestas? Quid potest moriens operari? Potentes qui superexcesserunt vires hominis, quid sit aut quid possit homo moriendo probaverunt. Quænam requies hominem morientem cessare facit? Bellum viventi, bellum utique ingruit et morienti. Vivo cum vitiiis bellare necesse est, pro vitiiis carnis patiatnr necesse est moriens mala mortis. Impius assidue si in impietate vivit, non eum salvabit a laqueo mortis libertas impietatis. Quanta est mortis victoria? Allegoria etiam suum vult sensum hic ponere. Spiritus est Deus, Spiritus est Dominus. Sicut in Evangelio scriptum est: *Spiritus ubi vult spirat et vocem ejus audis, sed nescis unde veniat aut quo vadat* (Joan. iii). Quis eum potest prohibere qui, ubi vult spirat: Spiritus in nobis vivit, quoties et quandiu illi bene vivendo vivimus. Si morimur illi, non ille morietur qualem, nos vero morimur qui non vivendo in eo, meremur ne nos possit vivificare qui omnia potest. Ideo in die mortis nostræ nihil posse potest. Unde et Paulus ait: *Spiritum nolite extinguere* (I Thess.) v. Exstincti vitiiis Spiritum sanctum exstinguimus in nos.

VERS. 9. — *Omnia hæc consideravi, et dedi cor meum in cunctis operibus quæ sunt sub sole. Interdum domiatur homo homini in malum suum.* Quam magno studio fertur multum sapienti, qui quidquid Deus et quod homo inspiciendo facit intelligit in operibus vanitatis nihil esse vanius, quam quod homo homini dominans causa malorum illi est. Quomodo ergo causa mali præsumptio dominandi sit, ipsa docet sapientia, qui dominantibus. Vos, ait, optimates qui regna et urbes tenetis, horrendo atque duro cruciabo judicio, tormentabo potenter vos dominando potentes, et vobis fortibus durior instat cruciatus (Sap. vi). Duo enim modi sunt, qui jus dominandi vitiant. Causa est mali Domino, censura æquo remissior, et causa est mali Domino censura æquo severior. In dominando remissius Heli sibi vult (I Reg. ii). Rex Adonibereh in dominando

æquo severior: *Sicut, inquit* (Judic. i), *feci, Domino reddente recepi.* Qui supremis digitis manuum et pedum præcisit, septuaginta reges pascebam sub mensa mea, heu supremis digitis manuum atque pedum recidor.

VERS. 10. — *Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, et laudabantur in civitate quasi justorum operum, sed et hoc vanitas est.* Non est opus exemplificari verbis alienis quod Dominus proprio ore explanat. Prave viventes et ambitiose tumulatos quos vidit Salomon, melius vidit Salomone, qui major est Salomone. Hic foris vidit, videt intus Dominus Jesus. Nam Scribis et Phariseis ore hominis loquens, ut Deus considerat interiora cordis. *Væ vobis, ait* (Matth. xxiii), *Scribæ et Pharisei hypocritæ, similes estis sepulcris dealbatis, quæ plena sunt ossibus mortuorum, quæ laudant homines stupentes super arte operis, non enim ossa vident quæ in pulchro putent marmore, ita vos foris justi apparetis, verumtamen intus putretis, carni quamvis vivi jam peccando sepulti.* Esse in locum quos Ecclesiastes arguit sancto, arguit et Dominus in loco etiam sancto dicens: *Supra vathedram Moyses sederunt Scribæ et Pharisei.* Docendo bona probant, reproband non faciendo ea. Clavim doctrinæ putantur tenere, sed non sunt bona opera eorum, quia portam cæli non reserant sibi, neque volentes intrare permittunt (ibid.). Esse in loco sancto virtus est magna, sed si stes pede recto et immaculato. Stare autem etiam in loco sancto temerarium est et supervacuum, si torto pede atque polluto ambulaveris. Sicut Salomon impios laudari vidit in civitate, ita Dominus impios laudari vidit in civitate: *Væ vobis, inquit, Pharisei, qui rutam, mentham, et anethum decimando non estis justis, quod in hoc constare putatis justitiæ summam, et laudari vultis in civitate* (ibid. et Luc. xi). Quod dicit Dominus, hoc dicunt et sapientes mundi: Qui laudari vult, nulla virtute beatus erit. Socrates requirenti cuidam quæ esset via virtutis: *Ostendam, ait, tibi brevem, sed perfectam viam: ita vive, et talis, qualis vis ipse videri.* Plurimque viros virtutis honore carere sepulcri, infames autem homines cum fama et laude sepultos, multi viderunt cum Salomone et admirati sunt. Vidit et gentilis ille stupens non absque dolore, qui carmen tumulo iniqui Carbonis inscripsit:

Marmoreo Carbo tegitur tumulo, Cato nullo,

Pompeius parvo, credimus esse deos?

VERS. 11, 12, 13. — *Sed et hoc vanitas est. Etenim quia non cito profertur contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, et per patientiam sustentatur, ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini. Est Deo naturaliter innata pietas, est innata et potestas. Nutrit nos pietas, regit et exercet potestas. Aliquando potestatem pietatis vincit gratia, et sic po-*

testatis ense diu pendente, spem atque veniam reis A offert mortis dilatio. Est hic gladius bis acutus qui procedit ab ore Domini, sicut in Apocalypsi Joannis legitur (Apoc. 1), quia hinc percussit ut moriaris. Qualiter istud fiat, modo disputat Ecclesiastes. Quod sententia Domini non cito punit iniquos, propterea pietate Dei abusi liberius peccant, quos minime cohibet timor ullus, neque credunt curare Deum mortalia nostra, ut saltem videat mala, aut si viderit, ista putant dissimulasse, quia non statim iniquos punit. Dedit impunita licentia iniquos. Quando impunita licentia fecit aliquid impune? Quid ait Dominus per prophetam suum Isaiam? *Væ Assur, virga furoris mei et baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea (Isa. x)*. Pro gradibus ergo meriti datur hic locus nocendi. Scopæ quæ pavimenta verrunt B terendo teruntur. Ita impunita impietas est suprema malorum. Pietas quæ indulta malis sit malorum causa, hæc pietas indulta bonis sit honorum causa. Res enim et causas discernens Ecclesiastes, argumentatur super hac Domini pietate, cujus sententia tandiu dilata pendet. Si mala peccatoris centies iugeminantis ultro differtur, ut ei detur spes veniæ, ex hoc cognovi, quod veniæ spem mereatur qui Dominum timendo 550 ejus faciem reveretur, vel non peccando, vel redimendo peccatum. Sit bona spes bonis, offertur spes et malis. Justos sustentat ferens patiendo et iniquos. Verumtamen est aliquis jactantior et veluti fortis, nihil patiendo ferens, sed carpens sinistro ore, quæ occulto judicio Deus patitur, atque quem Deus patitur non passus ei maledicit, istius ore loquens verba nunc alterat Ecclesiastes: Impiissime, non tibi sint bona, qui semper amasti mala, brevis tibi vita sit, quoniam tædet plerosque quia vivis: sicut umbra prætereant, quicumque Creatorem suum minime reverentur.

VERS. 14. — *Est et alia vanitas, quæ fit super terram: sunt justi, quibus multa proveniunt, quasi opera egerint impiorum; et sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant; sed et hoc vanissimum judico.* Quod multis variat verbis, unit sensu Ecclesiastes. Superius personis, et causis personarum notatis, affectus multorum unus expresserat, conquestus erat quoniam tarda veniret vindicta malorum, spe jam cognoverat, bona esse dando timoratis, et iniquum maledictis vexaverat. Ecce aliam vanitatem de semine istius vani videt fieri in terra, inde stupens ita secum loquitur. Mene veraciter putabunt agnovisse boni, quod speranda sint bona timentibus Deum, cum videant plerosque sanctos atque justos tanta pati injuste mala, quæ soli perversi juste sustinere debuissent? Nam licet homo maledicat impatienter iniquo, tempore longævo vivit securus impius Deo sustentante, et nullo maledicto læsus, quanta vanitas est quod mala justis proveniant, injustis bona? Quanta vana homo existimat, quæ Deus vana esse negat. Quod non sit vanitas, sed certa dispensatio, quod plurima bona malo, et plurima eveniant mala justo, in Evangelio pater Abra-

ham confirmat, qui refovens in gremio suo animam Lazari, divitem sepultum in inferno liberare non potuit. Et dixit quare: *Recordare, inquit, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur. tu vero cruciaris (Luc. xvi)*. Quod non sit vanitas, sed dispensatio, quia aliquando proveniunt mala justis, ostendit adhuc Dominus Jesus, in cujus ore non est inventum mendacium, ut audivit, quoniam Pilatus libra et sanguinem miscuit in templo quorundam sacrificantium; aiebat turbis, Galilæos male cæcos ter sex, quos turris Siloc lapsos occidit, vos præ omnibus peccasse putatis. Minime hoc dico, sed vos nisi videro pœnituisse, quemadmodum illi perierunt peribitis et vos (Luc. xiii). Quam bene discernit, qui solus novit corda, quia judicio justis et mali probentur.

VERS. 15. — *Laudavi igitur lætitiã, quod non esset homini bonum sub sole, nisi quod comederet, et biberet, atque gauderet, et hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitæ suæ, quos dedit illi Deus sub sole.* Quid, quæso, dicere possum? Credamne quod vano pectore vanam lætitiã toties laudaverit Ecclesiastes? Hocne bono tantum nos credit beatificandi si tantummodo delicientur corporeis epulis? Sed Dominus Jesus veracior Ecclesiaste, illos regnuros, illos prædicat esse beatos, quos hic dicitaverit spiritualis pauperies, qui sicut, esuriunt, et plurima mala patiuntur (Matth. v). Certe quod dixit Veritas, necesse est ut verum sit. Sunt igitur gavisuri, et vere beati, lugentes, pauperes spiritu, sitientes, esurientes. Quæ verum probat assumptam vera conclusio, esse negat gavisuros, negat esse beatos, qui tantum delicientur corporeis oculis. Non ergo contrarius Salomon plus quam Salomoni, verum sæpe affectus pro personæ vice mutans, non ait hoc a se, sed ait ex verbis Epicureorum, quibus tantquam suprema boni placet voluptas illecebrosa, aut si a se dixit, illas laudat epulas, quas præparat et suo sapientiã sale condit.

VERS. 16, 17. — *Et apposui cor meum ut scirem sapientiã, et intelligerem distentionem, quæ vertatur in terra; est homo, qui diebus et noctibus somnum non capit oculis. Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole, et quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.* Gravissima mentis distentio homines plerosque vexat, ad quam cognoscendam apponit cor Ecclesiastes. Quanto enim aliquid apparet difficile, necessarium est, ut est, ut cor ad investigandum apponatur. Versari in terra ista distentio dicitur, non vexat hæc distentio terram quam terimus. Qui de terra est, de terra loquitur (Joan. iii) designantur nomine terræ qui terrena sapiunt (Philipp. iii). Cor autem ad philosophos mundi applicat Ecclesiastes, qui usquequaque distenduntur ut terrena loquantur. Quod tantis et talibus libris convolvunt philosophi, pene tribus verbis Salomon explicat. Duas vero esse sectas plu-

losophorum novimus, diversis inter se partibus beligerantium. Antiqui philosophi nomen sapientiæ habentes, instabant quotidie naturæ causis discutiendis. Qui volentes invenire usque ad unguem omnia opera Dei, semper quærebant, semperque notabant quærenda, et quod quærebant ex aliqua parte inveniebant, quod autem invenire minime poterant, se nescire sciebant. Tales distendebantur studio sapientiæ. Distentus autem Socrates sapiendi studio: Qui, inquit, vivendi mihi finis erit, erit et docendi. Multum distentus et ille fuit studio sapiendi, qui moriens cum esset pene centum annorum cum moreretur lacrymasse perhibetur, dicens: Heu mihi quia modo morior, quando sapere incipiebam! Tales designat homo noctibus atque diebus vigilando, ita instans causis naturæ discutiendis, ut mirerentur omnes, et præ cæteris Ecclesiastes. Ecce novis et magis assultibus incessando novi philosophi urgent veteranos philosophos, et invertunt nova doctrina philosophiam, cum de naturæ causis atque rerum tenore quæque dixerunt dedit, et illos refellunt, dicentes sciri nihil posse et nihil reperiri, quod fugit ab illis quasi scientia veri. His intendentes vanitatis notat Ecclesiastes, dicens eorum verbis nullam esse rerum notitiam, sciri nihil posse et nihil reperiri. Istos philosophos pondere rerum tremefactos vulpibus esse similes putamus, quæ ita tremefunt audito cæli tonitru atque mundi fragore, ut latebram sibi quærant fugiendo subtus terram. Istis antiquior et sapientior Ecclesiastes, istos notat et illos notat, hos docet et docet istos. Notat enim veteres, sciri omnia posse contentes, notat et novos, sciri nihil posse putantes. Ostendit quid sapiant, ut si bene sapiunt quærant, vult ut sapiant veteres, sciri res posse, sed non omnes. Quod faciat Deus et solus omnia regat, certissime scimus, qualiter et quare velit Deus illa variare, cur ægrotet bonus, malus fortis sit, hic dominatur, ille serviat, quid istum ditet, illum pauperet, et multa alia cur fiant, sciri nullo modo possunt a nobis, quia illa scire soli Deo convenit. Qui vero nihil sciri, et nihil putant posse reperiri, quidnam scire putant, qui suum scire sibi tollunt? Nihil sciri quis unquam hominum dicit nisi multa sciendo? Utique multum scit, qui scit quare nesciat ista vel illa. Permultum scit, qui tollit suum scire scienti. Unicuique animali natura suum scire dedit. Se nihil scire putans, se subjecit pecori. Est ingenium pecori, sed non æquale nostro, quo ratio 551 pecori nos præponit omni. Si dicat sapiens se nosse, contra ait Ecclesiastes, non poterit reperire. Quis hoc verum neget esse? Plurima Dei secreta nescit mundi sapientia. Iste sapiens quem discrete notat Ecclesiastes, forte Socrates fuit, qui quam putavit sapuisse, quando primus dixit, nihil sciri, nihil reperiri: aut fuit Archisilas, qui Socratis scire secutus, de nihil scire suam fecit sibi philosophiam

CAP. IX, VERS. 1-4. — *Omnia hæc tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem: Sunt justi atque*

sapientes, et opera eorum in manu Dei: et tamen homo nescit utrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas, et sacrificia contemnenti, sicut bonus, sic et peccator: ut perjurus, ita et ille qui verum dejerat. Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub cælo fiunt, quia eadem cunctis eventunt. Unde et corda filiorum hominum implentur malitia, et contemtu in vita sua, et post hæc ad inferos deducuntur. Nemo est qui semper rival, et qui hujus rei habeat fiduciam. Sicut unda super undam venit in mari magno et conturbato, ita cura super curam cor torquet Ecclesiastis vanitatem recensentis. Quæ gravior vanitatis species, quæ cura sciendi vanior esse potest? Ecce ex persona alicujus intenti vanitati tractat scire quis Domini dignus, quis indignus amore. Quod nullus invenire potest, quidnam prodest quærerere? Et quis homo intelligere potest mentem Domini? Sunt justi et sapientes, sunt et eorum opera in manu Dei, qui velle gubernat, et posse, ne plus velint scire quam necesse est. Et quis homo intelligere non potest, amore Dei illos esse dignos, qui juste vivunt et sapienter operantur? Veritatem confundit gravis hæc rerum confusio, quod perveniunt eadem justis et injustis, et bonos mundus neque amore colit neque honore. Sicut bona fama bonos, ita fama bona collaudat malos. Talibus distractus homo, ut nihil certum sciat esse, nescit utrum Deus suo illos dignetur amore. Ea igitur quæ per se nec bona nec mala sunt, sed a sapientibus sæculi media nuncupantur, quia æqualiter et justis eveniunt et injustis, simplices quosque conturbant cur ita eveniant, et propterea non putant esse iudicium, cum omnium rerum in futuro discrimen sit, et hic confusa sint omnia. Nos autem aliter longe sapimus, et hæc omnia non casu, sed dispensante Deo fieri credimus. Quemadmodum enim mixtim terit area grana cum paleis, ita modo terit area mundi justos cum injustis. Sicut absque palea non possunt grana crescere, ita debent crescere mali cum bonis. Veluti sunt grano paleæ pro tegumento, sic mali sunt bonis pro experimento. Istos et illos probat Deus, istos et illos discernit. Quando bona donat malis, probat illos, hic tribuendo bona, ut in æternum nulla spes sit bonorum. Quando mala dat bonis, probat eos hic mala donando, ut in perpetuum non sit formido pœnarum. Ad deteriora malum trahit hic data rerum copia: nam ingratus, abusus rebus gratis acceptis, et contemnens Deum, non illum putat esse colendum, quod non donet semper justis bona et pravus mala. Inde probata vita mali nescit se moneri, ne speret veniam, quia non cessat peccare. Ad meliora vero bonum trahit hic data rerum copia, bene viventem rebus quæ donat gratia. Inde probata vita boni credit se moneri, uti speret veniam, quia jam peccare cessat, atque ita placat quem peccando despiciebat. Omnia tamen iudicio futuro hæc incerta servantur, donec separet a paleis

ausa grana iudex orbis Deus per ventilabrum. Nemo est qui semper vivat. Quis est qui semper vivit, nisi Deus qui omnia fecit?

VERS. 5, 6. — *Melior est canis vivus leone mortuo. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui vero nihil noverunt amplius, nec habebunt ultra mercedem, quia oblivioni tradita est memoria eorum. Amor quoque et odium et invidia simul pereunt, nec habent partem in hoc sæculo, et in opere quod sub sole geritur. Quid sibi vult collata natura canis atque leonis? In genere quidem uniti sunt, sed specie canis et leo distant. Littera primo nobis insinuet naturam canis et leonis, spiritus dabit postea allegoriam, qui nos per sensum spiritualem vivificat, ne forte nos occidat littera per sensum carnis. Leo nulli conveniens vivit more tyranni, atque tuendo se naturali libertate nullum dignatur, tanquam jure feris omnibus dominatur. Quis rex ita homines terret, ut leo feras? Sæpe exanimantur feræ leonino rugitu. Quamvis ille prædas quærat, quamvis sanguine vivat, verumtamen in comedendo modus est, modus in bibendo: interpositis enim diebus manducat et bibit, ubicunque vadit, cauda vestigia abolens tollit venatoribus signa sequendi. Apertis dormit oculis leo, scit peregrino parcere, prostratoque homini. Hæc est leonis vita. Canina vita leoninæ contraria est vitæ. Gaudet dominari sibi hominem canis, et obsequitur tam prompte uti commereatur. Servit amore gulæ sine amore libertatis, non enim in edendo modus est illi: solet usque ad vomitum gravari, solet ingluviem vomitu relevare: rursus vomitu suo solet esuriam relevare. Ita natura canis atque leonis distinguuntur. Est tamen ubi conveniunt leo et canis. Quando dormit captus leo vult semper secum habere catellum, cujus blanditiis imminuat feritatis vim. Ut ergo timeat leo timendus naturæ feritate, ceditur qui non peccavit catellus, territus inde leo pavet et oblitus leonem vincula gerit collo, et pavet magistro subesse. Ecce potes cognoscere quod vidit Ecclesiastes, quid significet vel vita leonis vel vita canis. Sed nos ad majora tendamus, et Chananzam illam, cui dictum est: *Fides tua te salvam fecit* (Matth. xv), canem secundum Evangelium esse dicamus: leonem vero mortuum circumcisionis populum, sicut Balaam propheta dicit: *Ecce populus ut catulus leonis consurget, et ut leo exsultans* (Num. xxiii, xxiv). Canis vero vivus nos sumus ex nationibus. Leo autem mortuus Judæorum populus, a Domino derelictus. Et melior est apud Deum iste canis vivens, quam ille leo mortuus. Nos enim viventes cognoscimus Patrem et Filium et Spiritum sanctum; illi vero mortui nihil sciunt, neque expectant aliquam repromissionem atque mercedem, sed completa est eorum memoria. Neque ipsi meminerunt quæ scire debuerant, neque illorum jam Dominus recordatur. Dilectio quoque qua aliquando Deum diligebant periit: et odium, de quo audacter David loquebatur: *Nonne odientes te, Domine, ode- ram et super inimicos tuos tacescebam?* (Psal. cxxxvi)*

A nec non et zelus eorum, juxta quem Phinees zelatus est (Num. xxv), et Mathathie intremuerunt poplites (I Mach. ii). Perspicuum autem, quod pars eorum non est in sæculo, non enim possunt dicere: *Pars mea Dominus* (Psal. lxxii). Præterea quis canis aut leo sit, quis vivat aut quis moriatur, invenies causam variando alia figura. Canis impium significat, leo autem justum. Qui bene vivit confidetur tanquam leo vivens, nullius terretur occursum, nullius tumultu. Conjunctus Christo, non conjungit mundo. Libertate qua servit Domino sese tuendo, nullum dignatur nisi Deo mente tota famulatur. Justus feros corde et brutos terret. Sicut clamante leone feræ avidæ **552** examinantur; ita Dei clamante præcone, homines bruti et peccales deficiunt a ritu consuetæ feritatis. Quomodo leo prædatur, ita prædatur et justus. Feras ille, homines justus: fovet iste, necat ille. Nulli amplius modus est justo in comedendo, justo sobrietas est quasi deliciosa voluptas. Quemadmodum leo oculis dormit apertis, ita justus quasi dormiendo vigilat, sicut in Canticis canticorum legitur: *Ego dormio et cor meum vigilat* (Cant. v). Justus prostrato parcat atque peregrino. Sicut leo exterretur patienter catali flagello; ita plerumque a culpa retrahunt aliena flagella. Sic enim dicitur in Proverbiis: *Pestilens flagellato sapiens sapientior erit* (Prov. xix, xxi). Ille enim peccare timet admonitus alienis plagis. Quotiescunque ita vivit leo, melius vivit vivo cane. Justus dum vivit ut leo, vivit melior cane vivo. Verum si pereat virtus mortua leonis in homine justo peccante, pejor cane vivo erit justus. Canis prius immundus et gulosus cum lingendo lingua sua vulva curat, melior efficitur justo qui moriendo degenerat a virtute leonina et vita beata. Quod etiam Dominus insinuare videtur cum dicit: *Gaudium est angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta justis qui non indigent penitentia* (Luc. xv).

VERS. 7, 8. — *Vade ergo et comede in lætitia panem tuum, et bibe cum gawato vinum tuum: quia Deo placent opera tua. Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat. Quia in superioribus fuerat prælocutus, quod postquam mortui fuerint homines oblivioni tradita est memoria eorum secundum illud poetæ:*

Nullum cum victis certamen, et æthera cassis,
et quia sub sole nihil ultra post nunc quasi errorem humanum et consuetudinem, qua se ad fruenda hujus sæculi bona invicem hortantur, inducit et facit more poetarum et rhetorum, dicens: O homo quia ergo post mortem nihil est, et mors ipsa nihil est, audi consilium meum et dum vivis in hac brevi vita frui voluptate, utere dapibus, vino curas opprime, et intellige quoniam a Deo tibi donata sunt ad utendum, candidis vestibus ornatus incede, unguentis spiret caput tuum: quæcunque tibi placuerit feminarum, ejus gaude complexu, et vanam hanc et breven vitam, vana et brevi voluptate percurrere: nihil

enim extra hæc habebis amplius quo fruaris, quodcumque te delectare potest festinus cape, ne pereat: neque enim frivola debes formidare commenta, quod singulorum operum vel honorum vel malorum apud inferos tibi reddenda sit ratio. Non est enim aliqua in morte sapientia, nullus post dissolutionem vitæ hujus sensus.

Et hæc, inquit, aliquis loquatur Epicurus et Aristippus, et Tyreneici, et cæteræ pæcudes philosophorum. Ego autem mecum diligenter retractans, invenio non ut quidam male æstimant omnia fortuito geri, et variam in rebus humanis fortunam ludere; sed cuncta judicio Dei fieri. Neque enim velox pedibus debet suum cursum putare si currat, nec fortis in suo confidat robore, nec sapiens divitias et opes æstimet prudentia congregari, nec eloquens et doctus per eloquentiam et doctrinam apud populum invenire posse gratiam, sed omnia Deo fieri disponente: et nisi ille cuncta suo arbitrio rexerit, et edificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam, nisi ille custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam (Psal. cxxvi). Non est itaque ut illi putant unus eventus, et incertus vitæ hujus status, quia quando non æstimant, repentina morte subducti ad judicium venient: et quomodo pisces hamo capiuntur et retibus, et aves per aerem libere volitantes dum nesciunt laqueo alligantur; sic homines pro merito suo ad æterna supplicia deducuntur, cum repente mors venerit, et judicium in eos, qui putant incerto statu omnia volvi.

Hæc juxta eum sensum, quo breviter volumus universa comprehendere; nunc, quasi non ex alterius, sed ex sua persona loquatur interpretanda singula. *Vade et comede in lætitia panem tuum, et bibe cum gaudio vinum tuum.* Quia didicisti quod morte omnia finiuntur, et in inferno non sit pœnitentia, nec aliquis ad virtutes recursus: dum in isto sæculo es, festina, concede, age pœnitentiam, dum habes tempus, labora: libenter enim Deus suscipit pœnitentiam. Alter et simpliciter intellectum prodest, juxta illud: *Sive manducatis sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in nomine Domini facite (I Cor. x).* Et in alio loco: *Cum consilio vinum bibe (I Tim. v).* Non enim habet veram lætitiã et cor bonum, qui creaturis super modum abutitur. Melius autem est sic sentire. Cujus complacuerunt opera coram Deo, nequaquam poterit indigere vero pane, et vino quod calcatum est de vinea Soreth. Dato nobis itaque præcepto quo dicit: *Desiderasti sapientiam, serva mandata, et Dominus ministrabit eam tibi, servemus mandata, et panem et vinum et spirituale invenire poterimus.* Qui autem mandata non servat, et in panis et vini abundantia gloriatur, dicitur ei per Isaiam: *Ne dicas: Ecce cognosco eam: neque cognovisti, neque scis, nec a principio aperui tibi aures. Scio enim quia contemnens contemnisti (Isa. xlviii).* Quod autem dicitur: *Vade et comede in lætitia panem tuum,* ejus Ecclesiastis vox est, qui in Evangelio loquitur: *Qui sitit, veniat ad me et bibat (Joan. vii).*

A Et in Proverbiis: *Venite, comedite panem meum, et bibite vinum meum (Prov. ix).*

Omni tempore sint vestimenta tua candida, et oleum de capite tuo non deficiat. Habeto, inquit, corpus mundum, et esto misericors, vel ita: Non sit tempus in quo candida vestimenta non habeas, cave ne quando pollutis vestibus induaris. Populus quippe peccator in vestibus fuscis luxuriæ describitur. Tu autem induere lucem et non maledictionem quæ supra Judam scripta est: *Induat maledictionem sicut vestimentum (Psal. cviii).* Induere viscera misericordiae, benignitatis, humilitatis, mansuetudinis, patientiæ (Coloss. iii). Et cum despoliatus fueris veterem hominem cum actibus suis, induere novum qui renovatur de die in diem (Ephes. iv; Coloss. iii).

B Quod autem ait, *et oleum de capite tuo non deficiat,* sciendum naturam hanc esse olei, ut et lumen alat, et fessorum solvat laborem. Est oleum spirituale, oleum exultationis, de quo scribitur: *Propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ principibus tuis (Psal. xlii; Hebr. i).* Hoc oleo vultus noster hilarandus est: hoc jejunantis ungendum caput, quod peccatores habere non possunt quibus dicitur: *Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligatoras (Isa. i).* Habent enim oleum contrarium, quod vir justus detestatur, dicens: *Oleum peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxl).* Hoc oleum hæretici habent, et eo cupiunt deceptorum capita perfundere.

Vers. 9, 10. — *Perfruere vita cum amore quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, et in labore tuo, quo laboras sub sole. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas.* Plerumque excedit homo naturæ jus violando, quod natura lex, **553** quod amor et gratia sancit, quando sponsus sponsam, atque sponsa molestat sponsum. Idcirco ne jus et fas velimus violare, et quos amor jungit, ne aliqua amaritudo dissociet, ad pacis, ad fidei mores nos ordinat Ecclesiastes. Sponsus, inquit, vita, et sponsa perfruat dilecta, sponsa nihilominus vita et sponso fruatur adamato, omnibus diebus quos dat hic vita instabilis. Vita perfruitur, qui sine quærela agit vitam. Quis unquam irata sponsa bene vita fruitur? Quænam sponso irato sibi bene vita fruitur? Quomodo instabilis donatur his tibi vita diebus? Primo infans, deinde puer es, hinc adolescens, postea juvenis es, deinde senex, tandem decrepitis. Nunquam stabilliri potes, quia ita mutaris omnibus horis variabilis, tam affectibus cordis, quam motibus carnis. Qui super instabili vita causando doles, o homo, pars tibi proficui laboris datur sub sole, ut quodcumque potest manus tua facere instanter operares. Modo tibi, qui præstas ratione, scientia rerum additur, et sapientia confirmabit eor tuam. Hic opus facias, unde in futuro detur tibi æterna merces. Cum enim te mors ad infernum coget properata,

non ibi facies opus unde sperare possis paucillum A
boni

Dicit siquidem David, exterritus ab umbra mortis : *Non est in morte qui memor sit tui : in inferno autem quis confitebitur tibi ? (Psal. vi.)* Huic quid simile et a Salvatore præcipitur : *Operamini dum dies est, venit nox quando nemo potest operari (Joan. ix.)*. Quod autem ait, *in inferno*, quo tu properas, nota ut Samuelem quoque vero in inferno credas fuisse, ante adventum Christi quamvis sanctos omnes et in inferni lege detentos. Porro quod sancti post resurrectionem Domini nequaquam teneantur in inferno, testatur Apostolus dicens : *Melius est dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. i.)*, qui autem cum Christo est, utique non tenetur in inferno. Qui vult instabilis dies operando stabilire, debet cum dilecta sibi muliere operari. Illi certe dilectam dabit allegoria sponsam. Quæ oro conjunctior et amicior est sponsa; quam sapientia, quæ vita quoque dulcior? Illam amet, illam sibi desponset, quicumque bene vivere cupit. Omne quippe boni lucrum affert secum sapientia, sine qua quicumque animus neque speciem habebit amoris. Sicut arbor arida eris, nisi virescas sapiendo sapienter. Natura igitur exemplum mirabile super confert : Vipera superatur amore marinæ murænæ, et ad coitum ejus properans evomit omne venenum, ad littus ergo maris [per sibila blandæ vocis vocat incestam incestus, amator amicum, neque muræna exhorret virus quo vipera livet. Quidnam evites homo, quid agas te docet serpentis figura. Adulterium evitet sponsus ne fiat vipera; uti placeat sponsæ, omne virus evomat : sponsa patienter ferat venenosam viri sui iram, si evomat ille, et illa ferat sapienter venenum, vivendo stabilitur eorum vita instabilis.

VERS. 11. — *Verti me ad aliud, et vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam : sed tempus, casumque in omnibus.* Qui vincit est compedibus ferreis, et gravibus plumbi nexibus prægravatus (iniquitas enim sedet super talentum plumbi; et in Psalmo loquitur : *Sicut onus grave gravatæ sunt super me [Psal. xxxvii]*), non est aptus ad cursum illum de quo dicitur : *Cursum consummavi, fidem servavi (II Tim. iv.)*. Qui autem levis est et anima illius non gravatur, nihilominus et ipse absque adjutore Deo nisi calcem non potest pervenire. Sed et cum prælium fuerit adversus contrarias potestates, de quo scriptum est : *Sanctificate bellum (Jer. vi)*, licet robustus, propriis tamen viribus vincere non valebit. Perfectus quoque in filiis hominum et sapiens, viventem panem atque cælestem habere non poterit, nisi per sapientiam cohortantem : *Venite, comedite panes meos (Prov. ix)*. Et quoniam sunt divitiæ, de quibus Apostolus ait : *Divites fieri in operibus bonis (I Tim. vi)*; et alibi : *Divites facti estis in omni sermone et in omni scientia (I Cor. i)*, secundum prudentem virum has non posse divitiis congregare, nisi eas a Deo acceperit, cujus ipsæ divitiæ

essunt. Gratia quoque nisi scientiam comitata fuerit et concessa a Deo, quamvis eruditus vir, eam non poterit invenire.

Quod et Paulus sciens : *Plus, inquit, omnibus laboravi, non autem ego, sed gratia Dei mecum (I Cor. xv)*. Et iterum : *Gratia ejus in me vacua non fuit (ibid.)*. Et ad extremum nescitur ab homine quando tempus adveniat, in quo varius eventus et finis omnium subsequitur. Hæc secundum anagogen. Cæterum, ut simplicius disseramus, Epistola ad Romanos huic loco congruit, quia *non volentis neque currentis, sed miserentis Dei sit (Rom. ix)*. Quid autem ait : *Nec sapientium panem*, multorum quotidie probatur exemplo, qui cum sapientissimi sint, necessariis indigent. *Nec artificum gratia*. Videas enim B in Ecclesia imperitissimos quosque florere, et quia nutrierunt frontis audaciam, et volubilitatem linguæ consecuti sunt, dum non recogitant quid loquantur, prudentes se et eruditos arbitrantur, maxime si favorem vulgi habuerint, qui magis dictis levioribus commoventur, et econtrario eruditum virum latere in obscuro, persecutiones pati, et non solum in populo gratiam non habere, sed inopia et egestate tabescere. Hæc omnia sunt, quia incerto statu feruntur omnia, et non est in præsentī retributio meritorum, sed in futuro.

VERS. 12. — *Nescit homo finem suum : sed sicut pisces capiuntur hamo, sicut aves laqueo comprehenduntur ; sic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.* Jam et supra diximus, quod C dum nesciunt homines ita eis aut angustia veniant, aut interitus.

Porro secundum allegoriam sciendum : *Regnum calorum simile esse sagenæ missæ in mare (Math. xii)*; et econtrario habere sagenam hæreticos, per quam pisces capiuntur ad interitum. Sagena eorum est, sermo affabilis, blandum eloquium, simulata aut coacta jejunia, vestis humilis, virtutum imitatio. Quod si cœperint et de superioribus disputare, et in sublime levare os suum, et Dei altitudines querere, laqueum ponunt in excelsis.

Quomodo igitur pisces et volucres capiuntur a tali sagena, et ab istiusmodi laqueo, sic cum multiplicata fuerit iniquitas, et refrixerit caritas multorum, et signa facta fuerint atque portenta; ita ut seducantur, si fieri potest, etiam electi (Math. xxiv), sciendum est ecclesiasticos quoque viros, qui filii hominis appellantur, et sunt modicæ fidei, cito posse corruere. Notandum etiam, quod per totum librum, ubicunque dicitur filii hominum in Hebræo habet filii hominis, hoc est filii Adam. Et omnis pene Scriptura hoc idiomate plena est, univrsum genus humanum filios Adam vocans.

VERS. 13, 14, 15, 16. — *Hanc quoque vidi sub sole sapientiam maximam : Civitas parva, et pauci in ea viri : venit contra eam rex magnus, et vallavit eam, extruxitque munitiones perlygrym, et perfecta est obsidio. Inventusque est in ea vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam, et nullus deinceps*

recordatus est hominis illius pauperis. Et diceam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine : quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, et verba ejus non sunt audita? Aliis omnia incerta **554** ducentibus, et justum ab injusto amplius nihil habere, ego sapientiam in hoc maximam comprobavi, quod crebro evenit, ut parva sit civitas, et habitatores in ea pauci, et innumerabilium hostium cingitur exercitu, et obsidione et fame populus intus necetur, et repente contra omnium suspicionem inveniri virum humilem et pauperem, qui quia habet sapientiam, cunctis divitibus, magnis, potentibus et superbis in periculo positus, et ad obsidionem paventibus, cogitat, inquit, et invenit quomodo de malis eruat civitatem. Et o integra hominum oblivio! postquam fuerint liberati, et soluta captivitas et reddita patriæ libertas, nemo meminit sapientis illius pauperis, nemo refert gratias pro salute, sed omnes honorant divites qui in periculo nihil subvenire potuerunt.

Aliter : Civitas parva homo est, qui etiam apud philosophos minor mundus vocatur, et viri in ea pauci, membra de quibus homo ipse contextitur? Cum autem venerit adversus eam rex magnus diabolus, et quæsierit locum per quem possit irrumpere, invenitur in ea humilis et sapiens et pia cogitatio interioris hominis, et servat urbem quæ ab hostibus cingeretur. Cumque homo de periculo sive persecutionis, sive angustiarum, aive cujusunque rei adversæ atque peccati fuerit erutus, homo ille exterior qui inimicus est illius pauperis hominis sapientis, non recordatur interioris hominis, nec subdit se consiliis ejus, sed rursus sua fruitur libertate.

Aliter : Parva civitas, et viri in ea pauci, ad comparisonem totius mundi, Ecclesia est, adversus quam sæpe consurgit rex magnus diabolus : non quod magnus sit, sed quod magnum esse se jactet; et circumdat eam obsidione, sive persecutionis, sive alio angustiarum genere : Invenit in ea virum pauperem, et sapientem Dominum nostrum Jesum Christum qui pro nobis pauper factus est, et ipse sapientia; et ille vir pauper liberat urbem in sapientia sua. Quoties vidimus sedentem leonem in insidiis cum divitibus, hoc est cum senatoribus et principibus hujus sæculi, et adversus Ecclesiam molientem pauperis istius sapientiam corruisse. Cumque pauper hic vicerit, et urbi pax fuerit restituta, vix aliquis ejus meminit, vix illius mandata considerat, sed totos se luxuriæ et voluptati concedentes, auferunt divitias quæ in necessitate non liberant.

VERS. 17. — *Verba sapientium audiuntur in silentio plus quam clamor principis inter stultos.* Alter homo distans moribus alterius hominis vivit. Plerumque unos specie non facit unos distantia. Specialis hominis species est rationalis, a specie distans quæcunque ratione carent. Sed non est omnibus dividenda eadem gratia, ut omnis rationalis ratione fruatur. Sapiens est enim quicumque sapienter ra-

tuone fruitur : ideo vix inter rationales ullus computatur. Istorum distinguens mores Ecclesiastes ait : *Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quam clamor principis inter stultos.* Non enim clamat sapiens, sed quid, cui, quare, quomodo, quando loquatur sapienter et opportune discernit. Iste color, ista pulchritudo decet sapientem. Sapiens omnia discernit, ut ad omnia possit. Dat pondus verbis sapientium rerum gravitas.

Dicit Amos : *Leo rugiet, quis non timebit?* (Amos III.) Qui sunt quorum verba audiuntur in silentio? Est sapiens Deus, et rugit tanquam leo. Ut timeamus nos terret, intentando gehennam peccatoribus. Qui timet audit sapientium verba in silentio. Et qui in silentio et timore Dei audit, libenter obedit verbis sapientis. In Deo sapiente sunt servi ejus sapientes. Unde idem Amos : *Dominus, inquit, locutus est, quis non prophetabit?* (Ibid.) Quisquis Deo inspirante prophetat, verba loquitur quæ possis audire in silentio. Agunt se sapienter, qui bona quæ dicunt prius exsequuntur. Ideo vivant verba eorum in silentio. Qui autem de se confidens princeps sibi esse videtur, si loquens clamando male vult uti ratione, nescit compescere clamorem per rationem, sed tantummodo per clamorem confundit rationem. Quamvis sit iste princeps confidens plus justo in se, non bene auditur si clamando loquatur confusis verbis magis quam articulatis. Talis sæpe in Ecclesia videtur docere, qui vociferando lenocinio verborum, ad gestus rhetoris frangit se toto corpore. Stulti sunt auditores ejus : stultus ipse magis, ille se vendens, et emens illos applausibus. Talis non rugit, sed rudit.

VERS. 18. — *Melior est sapientia, quam arma bellicæ ; et qui in uno peccaverit, multa bona perdet.* Revera melior est sapientia viribus, a qua principium et finem omnia bona accipiunt. Quis amabit Deum tota anima, tota virtute, totis viribus, nisi sapiendo quid Deus est? Hæc est præcepti finis (I Tim. I), fons credendi, sicut ait Paulus apostolus, quæ pro rerum variamine, modo dilectio, modo sapientia vult appellari. Igitur ita sentiendum est, quod propter unum peccatum multæ justitiæ retro pereant, et invicem se virtutes sequi, et qui unam habuerit, habere omnes, et qui in uno peccaverit, eum omnibus vitiis subjacere (Jac. II). Istis concordat etiam sententia philosophorum. Si aliquis vult omnes simul virtutes habere, una dabit cunctas, aut cunctas tollet una. Prudens certe justus erit, constans et modestus erit. Justus erit prudens et constans atque modestus. Prudens constans quicumque justus erit et modestus. Omni ergo virtute caret, qui peccat in una. Si deest tribus quarta, tres adesse dedignantur.

CAPUT V.

Loquitur Scriptura divina : *Musica in luctu, in tempestiva narratio* (Eccli. XXII). Unde et nos, frater charissime Gregori, leporem artis rhetoricæ contemnentem, et puerilis atque plausibilis eloquit venustatem, ad sanctarum Scripturarum gravitatem

confugimus, ubi vulnerum vera medicina est, ubi dolorum certa remedia, ubi recipit unicum filium mater in feretro (*Luc. vii.*); ubi turbæ dicitur circumstanti: *Non est mortua puella, sed vivit* (*Luc. viii.*); ubi quadriduanus mortuus ad vocem in-clamantis Domini ligatus egreditur (*Joan. xi.*). Et nos habemus mutæ obicem charitatis. Diligamur spiritu, stringamur affectu, et fortitudinem mentis imitemur in sanctis viris, quos Christus Dominus in gloria sua recepit. Illos nostra pagella decantet, illos cunctæ litteræ sonent. Quos corpore non valemus, recordatione teneamus. Et cum quibus loqui non possumus, de eis loqui nunquam desinamus. Ad nostrum ergo Ecclesiasten redeamus.

CAP. X, VERS. 1.—*Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia et gloria, parva et ad tempus stultitia.* Animadvertite, o homo, quam parvuli existimentur ab Ecclesiaste, quos muscis morientibus voluit assimilare, quæ perdunt suavem odorem unguenti redolentis! Quale hoc sit unguentum, David nobilis citharædus decantat, dicens: *Ecce quam bonum, et quam jucundum habitare fratres in anum: sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron* (*Psal. cxxxii.*), et cætera. Hoc caput Christus est, barba homo corde virilis, Ecclesia vestis est, ora hujus vestimenti sumus nos. In caput, et in barbam Christi, et in oram vestimenti hoc unguentum descendit, quando eum **555** Deus præ consortibus ejus unxit (*Psal. xlv.*). Nos vero participes illius, sicut oram vestimenti per-unxit stilla unguenti ex illo manantis. Sion Ecclesiam: mons Hermon significat Synagogam. Sive Sion bonos, Hermon peccatores intellige. Ita in Sion unguentum, sicut ros descendit in Hermon. Quid est ergo unguentum suave, nisi gratia spiritualis? In caput nostrum descendit cœlitus hoc unguentum, quando nos baptizatos Spiritus sanctus unxit, in barbam nostram descendit hoc unguentum, cum hos viventes facit opera viriles, de cœlo descendit hoc unguentum in ora vestimenti, cum sacro unguento in fine vivendi sacramur. Est unguentum quoque quod sapientia præstat, compositum de multiplici odore virtutis. O quoties perdunt unguentum muscæ morientes unguenti ipsius mistæ mistis speciebus? Sicut vident unguento mistas sapientia muscas: vides in Ecclesia mistos bonos et malos. Musca sæpe se ingerit sapientiæ, quando perdunt verba mala bonos mores sapientis, cum calliditas stulti sapientia vult appellari, seque suo nomine prætexit faciens mala caute, quando se prudentem mentitur dolosus. Quid replicabo omnes virtutum species? Mala nostra voluntas invertit genus virtutum. Virtus genus est virtutum individuarum, quæ honeste compositæ sicut pretiosum redolet unguentum. Qui genus suum perdit, quid in ejus detinet speciebus? Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Modo in se, modo in fratribus perdunt unguentum quando peccant, in seipsis perdunt; in fratribus vero, illos a recto tramite retrahendo. Quod ergo

A peccatores significant muscæ morientes, et Scriptura sacra, et muscarum natura probabit. Nam muscæ, quæ juxta Isaiam principantur parti fluminis Ægypti (*Isa. vii.*), perdunt olei suavitatem in unoquoque credentium, relinquentes immunditiæ suæ odorem atque vestigia. Ab his muscis etiam princeps appellatus dæmoniorum Beelzebub, qui interpretatur aut *idolum muscarum*, aut *vir muscarum*, aut *habens muscas*. Quod Scriptura demonstrat, hoc et natura muscarum. Si mordet aliquam aranea ore venenoso, ex hoc aiunt qui de naturis tractant quod potest sanari desuper attrita musca; ita tu, o homo, humilitatis virtute vince venenum malitiæ et nequitiae. Cassibus suis inclusas sugit muscas aranea; sic peccatorem vanâ sapientia sugit. B Veluti muscam suxit vana sapientia quemdam, qui dum fastidiret muscas moriens tanquam musca, negavit omne animal Deum fecisse. Muscæ si necitæ fuerint in aquis, post horas aliquas reviviscantur. Nihil frustra fieri, nihil credamus frustra dici. Non semper omnino, sed sæpiuscule reviviscit be-cata musca. Quando baptizamus, omnes in lavacro sepelimur. Qui bene vivit, surgens de fonte revixit. Qui vero prave vixerit, non revixit de justo fonte. Quicumque quasi musca vagans atque importane pererrans peccat contra Dominum stulte sapiendo, si postea factus sapiens pro Christo stultus efficiatur, hujus stultitia pretiosior est alicujus gloria, quam ei tribuit vana sapientia. David ad tempus stultitia C protexit ab hoste, quem virtus, quem sapientia, quem gloria belli non protexisset (*I Reg. xxi.*). Pretiosior fuit hæc ejus stulta insania quam virtus et gloria bellorum. Nam et quidam ait: Stultitiam simulare loco, sapientia summa est. Sicut fortis exarmare solet hostem suis armis, ita Deus diabolum fortem exuit suis armis, illius enim stultitia bene usus secundum tempus Deus, quemadmodum David Goliath gladio ejus occidit (*I Reg. xvii.*), ita regem muscarum diabolum gladio ipsius peremit. Hoc et apostolus Paulus ait: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam* (*I Cor. i.*).

VERS. 2, 3. — *Cor sapientis in dextera ejus, et cor stulti in sinistra illius. Sed et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.* Ecclesiastes semper cum natura concordans, contra naturam modo ponere videtur cor sapientis in dextera, cor stulti in sinistra. Nam physici tradunt, quia cor viris in sinistra parte sit, feminis in dextera. Si ita est, quomodo verum esse potest, quod ait iste: *Cor sapientis in dextera, cor stulti in sinistra?* Doctus et indoctus, bonus et malus, æquus et iniquus, si distant quanto et quali, patiendi et agendo, non tamen distant natura aut positione membrorum. Non igitur est alias cor sapientis, alias stulti. Plurima de dextera atque sinistra tractaverunt philosophi fingendo, et poætæ philosophando. Littera Pythagoræ, quæ est humanæ vitæ formula, nonne bonis monstrat dexteram, et malis sinistram?

Virgilius compar philosophis et major poetis, hoc A illo pugnat, quia nos ille potest mortificare et vivificare. Iste duos habet funiculos et legiones duas vitæ et mortis instar fortissimi David. Iste rex vivificat quos ille spiritus trucidat. Quos iste subruit, erigit ille. Hic levat in cælum pulsos de paradiso; iste armilla sua maxillam Leviathan perforat (*Job xl*), ut retrahat peccatores ex ore potentis. Præsciens Salomon istius potentis bella, monet nos præmuniri armis libertatis, ne forte fugiendo cogamur cedere de nostro loco. Quicumque his libertatis armis se protegit, non ascendit super eum spiritus ille potentis. Si quis vero forte loco fidei cessit fugiendo, si resumat libertatem et virtutis arma, Spiritus ille potens descendet de illo et recedet. Tanti pretii est libertas, quam laus adornat virtutis.

*Dextera quæ magis Ditis sub mœnia ducit,
Hac iter Elysium nobis, at læva malorum
Exercet pœnas et ad impia tartara ducit :*

Et in Evangelio præcipitur : *Nesciat sinistra quid faciat dextera* (*Matth. vi*) sapientis. Et quando percutimur in maxillam dexteram, non jubemur sinistram genam percipienti præbere, sed alteram (*Matth. v*). Justus enim sinistram non habet, sed totum in eo dexterum est. Et cum ad judicandum Salvator venerit, agni stabunt a dextris, et hædi a sinistris (*Matth. xxv*). Et in Proverbiis scribitur : *Dexteræ vias novit Dominus, quæ autem perversæ sunt a sinistro sunt* (*Prov. iv*). Qui ergo sapiens est, semper de futuro sæculo cogitat quod ducit ad vitam, hoc est ad dexteram. Sed ne putemus huic sententiæ illud esse contrarium quod dicitur : *Ne declines in dexteram neque in sinistram* (*Deut. v*). Illic enim dextera pars pro bono accipitur, ibi vero non tam dextera quam declinatio dexteræ accusatur, ne plus sapiamus quam sapere nos necesse est; quia virtutes in medio sunt, et nimietas omnis in vitio est. Sequentibus autem versiculis : *Et in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat*, hic sensus est : Stultus ut ipse peccat, sperat omnes peccare similiter, atque ex suo ingenio universos judicat.

Vers. 4. — *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris : quia curatio facit cessare peccata maxima*. Quis iste potens sit, quis spiritus iste potentis, o utinam nesciremus, utinam vel oblivisci possemus! Sæpenumero super nos aut iste potens aut spiritus ejus, multum nos premit, et locum nostrum dimittere cogit. Vera fides locus noster est, quia in illa stamus. Iste autem potens ille est, de quo Dominus loquitur : *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem* (*Luc. x*). Iste potens tot iniquis spiritibus dominatur, quot vitiiis succumbit homo ab illo deceptus. Iste spiritus potens locutus per serpentem ad mulierem, postquam illam seduxit, super Adam quoque ascendit tanquam victor, et dejecit eum de loco suo, et de paradiso (*Gen. ii*). Super David etiam spiritus iste ascendit, atque illum confixit telis amoris et ambitionis (*II Reg. xi*; *I Par. xxi*). Concussit Petrum per ostiariam, ut Dominum negaret majestatis (*Joan. xviii*). Neque Mariam pertransibo Magdalenam, super quam spiritus potenter ascendens cum septem demoniis regnabat in illa (*Marc. xvi*). Quis possit dinumerare super quot spiritus iste ascendit, et fidei suæ locum dimittere cogit? Spiritus iste potens, iste princeps fortis, quamvis veniat ad nos cum decem millibus, noster tamen princeps occurret ei cum duplicato exercitu, viginti scilicet millibus (*Luc. xiv*). Quidnam sibi vult simplex exercitus, aut quid duplicatus? **556** Spiritus iste pugnat cum simplici exercitu, qui nos occidere potest et non vivificare. Rex noster cum milite duplo fortior

PATROL. CLXVIII.

B tis.

Vers. 5-7. — *Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis : positum stultum in dignitate sublimi, et divites sedere deorsum. Vidi servos in eouis ; et principes ambulantes super terram quasi servos*. Et hanc ergo iniquitatem in sæculo perspexisse commemorat, quod videat injustum Dei esse judicium, et sive per ignorantiam, sive absque ejus fieri voluntate, ut vel in mundi potestatibus, vel in Ecclesiæ principatu, sæpe hi qui divites in sermone sunt atque sapientia, divites etiam in operibus bonis ignobiles sequeant, et imprudens quisque in Ecclesia teneat principatum.

Hoc autem fieri a vultu ejus qui in sæculo habeat potestatem, dum potentes quosque et doctos viros premat, nec eos in populis apparere permittat; illos vero quos scit esse imprudentes, in Ecclesiis faciat esse majores, ubi cæci a cæcis ducantur in foveam (*Matth. xv*). In hunc sensum facit et illud quod sequitur. *Vidi servos in equis, et principes ambulantes super terram quasi servos* : quod hi qui servi sunt vitiorum atque peccati, sive tam humiles ut servi ab omnibus computentur, subita a diabolo dignitate perflati vias inanes terant, et nobilis quisque vel prudens paupertate oppressus gradiatur itinere officioque servorum. Alii potentem et principem, a cujus facie ignoratio videtur egredi, Deum exponunt, quod putent homines in hac inæquitate rerum illum non juste, et non quod æquum est judicare.

D Porro quidam cum superioribus æstimant esse jungendum, ut ipse sit potens, de quo ante hos versus dicitur : *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum non dimiseris* (vers. 4). Non simus itaque tristes si in hoc sæculo humiles esse videamur, scientes a facie diaboli et stultos sublevari et divites dejici, servos insignia habere dominorum, et principes servorum ingredi vilitate. Notandum autem quod et hic equus in bonam partem accipitur, ut ibi, et equatio tua salus (*Habac. iii, 8*). Sic etiam servos natura in equis facit ambulare. Pythagoras vulgo celebratus philosophando, servus erat, quia hoc a natura acceperat; verum de scintilla naturalis rationis rapiens quasi de fomite flammam, ignem clarum accendit : unde philosophando

41

reluxit, servilem conditionem philosophia celante. Et quis oro equo ita currit, sicut ille philosophando cucurrit? Abstulit Platoni capto a piratis mala fortuna libertatem, quam dederat natura; sed quod eripuit fortuna, ut dicitur, natura recepit. Quod enim casu perdidit, sapiendo redemit. Quam multos tales servos natura in equis ire facit? quot dominos opibus dites et honore potentes, ire super terram sinit, et deorsum sedere, quod non alta petant terræ, pigritando resident? Ita sapientia mundi consonat Ecclesiasti.

VERS. 8. — *Qui fodit foveam, incidet in eam, et qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.* Ex parte simplex, ex parte mysticus intellectus est. Siquidem et alibi ipse Salomon ait: *Qui statuit laqueum capietur in eo (Eccli. xxvii);* et in psalmo: *Lacum aperuit et effodit eum, et incidit in foveam quam fecit (Psal. vii).* Sepis autem macerixque convulsio, ecclesiastica dogmata sunt, et institutio ab apostolis prophetisque fundata. Quæ qui dissolverit, et voluerit præterire, in eo ipso quod negligit a serpente percutitur. De quo serpente et in Amos scriptum est: *Si descenderit in infernum, mandabo serpenti et mordebit eum (Amos ix).* Qualis sit naturæ coluber, Moses sanctus demonstrat: *Erat, inquit, serpens callidior cunctis animantibus (Gen. iii).* *Serpens callidior;* sed homo sapientior. Calliditas ergo vitiat, vitium sapientia sapienter evitat. Age, homo, age sapiendo quod coluber facit calliditate. Quando pervenit ad bibendum evomit omne venenum, ne forte sit ei causa mortis vis veneni aqua mista. Ita cum tu, Christiane, ad fidei lavacrum atque vitæ portum pergis, totum peccati venenum evome prius de corde tuo, ne sit tibi morti vis veneni mista vitæ. Nudum hominem timet, persequitur vestitum. Nudos forsitan timebat Adam et Evam, et ne tam timeret, decipit quos timebat. Insequitur adhuc nos vestitos peccatis, confidens quos vicit quod adhuc possit vincere. Novit coluber servare caput si aliquando percutitur, ostendens sedem vitæ esse caput; ita homo servet caput suum Christum, si forte feritur. Cui Christus caput est, in Christo vita sita est. Quando sentit se coluber senescere, jejunit quadraginta diebus, donec deponat senectam cum pelle quam exiit. Vivere quadraginta diebus jejunando cui magis expediat quam nobis inveteratis in peccatis, si volumus juvenescere, deposito senio pro Christo?

VERS. 9, 10. — *Qui transfert lapides, affligetur in eis: et qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. Si retusum fuerit ferrum, et hoc non ut prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, et post industriam sequetur sapientia.* Volvuntur et in Isaia sancti lapides super terram. Non enim firma in ea statione consistunt, sed prætereunt, et semper ad altiora nitentes hinc abire festinant. De his vivis lapidibus et in Apocalypsi urbs Salvatoris extruitur (Apoc. xxi), et Ecclesiam ædificari Apostolus non tacet. Si quis igitur hæretica arte perversus de

A Ecclesiæ ædificio istos lapides abstulerit, postea tormenta patietur. Quia vero absolute Scriptura ait: *Qui transfert lapides, et non adiecit bonos sive malos, propterea et e contrario intelligendum, quod ecclesiasticus vir, episcopus videlicet et presbyter, si juxta mandatum Levitici de leprosa domo lapidem abstulerit, in pulverem et cinerem conterendum (Levit. xiv), dolebit in eo ipso quod de Ecclesia Christi lapidem auferre conatur, dicens secundum Apostolum: Flere cum stentibus, lugere cum lugentibus (Rom. xii); et: Quis infirmatur et ego non infirmor, quis scandalizatur et ego non uror? (II Cor. xi.) Et qui ligna scindit, vulnerabitur ab eis.* Hæretici ligna infructuosa sunt, et saltus absque utilitate pomorum. Unde et in templo Dei prohibetur plantari (Deut. xvi), et vana folio, id est verborum tantum sonantium spernuntur umbracula. Quamvis igitur sit prudens et doctus vir qui gladio sermonis sui hæc ligna concidat, periclitabitur in eis, nisi diligenter attenderit, maxime, si ei hoc quod sequitur acciderit: *Si retusum fuerit ferrum et faciem ejus turbaverit, id est si disputatio ejus infirmior fuerit inventa, nec acumen habuerit quo contraria quæque secet, sed principale cordis ejus beletetur, in partem transibit adversum, et confirmabit eum fortitudo perversa. Incipiet tunc fortitudinem, 557 incipiet habere sapientiam quæ superflua est, et non adjuvat possidentem. Si retusum fuerit ferrum et hoc non ut prius, conturbatum erit, virtutibus corroborabitur, et reliquum fortitudinis sapientia est.* Si se, inquit, aliquis viderit per negligentiam amisisse scientiam Scripturarum, et acumen ingenii ejus fuerit obtusum, et turbatus nequam manserit qualis esse jam coeperat, evenit quippe interdum, et cum mollicum scientiæ quis haberit, elatus in superbiam, discere desistat et legere, et paulatim ex eo quod ei nihil additur subtrahatur, et vacuum disciplinæ pectus permaneat, ferrumque quod acutum fuerat hebetetur; otium enim et desidia quasi quedam rubigo sapientiæ est. Si igitur quis hoc passus fuerit, non desperet remedium sanitatis, sed vadat ad magistrum et rursus instruat ab eo, et post laborem et industriam sudoremque nimium, valebit sapientiam recuperare quam amisit. Et hoc est, quod dicitur, *fortitudinibus corroborabitur*, id est labore et sudore et industria et quotidiana lectione sapientiam consequetur, et fortitudo ipsius habebit hunc finem ut accipiat sapientiam.

VERS. 11. — *Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit.* Simplex hic sensus est. Serpens et detractor æquales sunt. Quomodo enim ille occulte mordens venenum insent, sic iste clam detrahens virus pectoris sui effundit in fratrem, et nihil habet amplius a serpente. Cum enim lingua hominis ad benedicendum et ad ædificationem proximi sit creata, ille eam serpenti æqualem facit, dum virtutibus ejus in perversum abutitur. Aliter. Si quem serpens diabolus occulte mo-

morierit, et nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit qui percussus est, et non egerit ille pœnitentiam, nec vulnus suum fratri et magistro voluerit confiteri, magister et frater qui linguam habent ad curandum facile ei prodesse non poterunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat, medicina non curat. Spice [dispice] ergo, homo, naturam serpentis, et linguam detractoris, et causam videbis quare detractor sit quasi serpens. Moritur serpens si semel percussus, reviviscit si iterum feriatur. Quidquid per terram trahitur serpendo, serpens nuncupatur. Propterea per serpentem peccator intelligitur, quia terrena quærit, non cœlestia. Sicut serpens moritur si semel feriatur, ita homo moritur peccato si primo ictu feriatur. Dat primum peccanti ictum prima carnis tentatio. Cum enim caro peccat, legis ense nos occidit. Si mens a Deo inspirata secundum ictum donet peccanti, sicut serpentem facit nos reviviscere destructio peccati. Bene enim moritur qui feritur tacente corde. Nam clamando Deum si ad auxiliandum imploret, et confitendo peccata sua Deo grave vulnus monstret, detrahet ei bonus doctor ore suo quidquid contraxit ex amore terræ peccator. Et sugens quasi ipsius virus serpentinum, percussum faciet rursus bene vivere, qui peccando mortuus erat.

VERS. 12, 13. — *Verba oris sapientis gratia, et labia insipientis præcipitabunt eum; initium verborum ejus stultitia, et novissimum oris illius error pessimus.* Quam multum differat sapiens ab insipiente docet Ecclesiastes, causas, et vices illorum discernendo. *Verba, inquit, oris sapientis gratia, et labia insipientis præcipitabunt eum.* Quando sapiens loquitur, non solum grata existimantur ejus verba, sed ipsa tibi videtur gratia loqui. Gratia grata facit quodcumque sapientia dicit, Quod si stultitia certo limite claudere possit: sua simplicitas, nihil esset in omnibus rebus, quas bene sapientia gratiaque sapienter disponunt, quod nos posset offendere. Verum quidquid sapientia, quidquid gratia dicit, multo stultorum milite impugnat stultitia. Tales, ut ait Salomon, sua labia præcipitabunt. Pondus est in his paucissimis verbis Ecclesiasticis. Non ait, præcipitabunt stultum sua verba, sed præcipitabunt stultum labia sua. Quando loquitur stultus stulto, non præferre verba, sed videtur confuso corde vel ore sonare. Quomodo in dorsum resupina cicouia jactans labia, colliso rostro aera diverberat, ita stulti labia collisa sonant per inane, neque possunt suavem verborum reddere vocem. Potest hoc et de hæreticis accipi, qui prudentium virorum dicta non capiunt, sed se ad disputationes contrarias præparantes, et initium et finem loquendi vanitate tumultuosa et impudenti errore convolvunt, et cum nihil sciant, loquuntur plura quam norunt.

VERS. 14, 15. — *Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante se fuerit: et quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare? Labor stultorum affi-*

get eos qui nesciunt in urbem pergere. Aut generaliter de omnibus stultis qui ignorent Deum, aut specialiter de hæreticis disputat. Lege Platonem, Aristotelis evolve versutias, Zenonem et Carneadem diligentius intueri, et probabis verum esse quod dicitur: *Labor stultorum affliget eos.* Veritatem quidem illi omni studio quæsierunt, sed quia non habuerunt duces et prævium itineris, et humanis sensibus rati sunt se comprehendere posse sapientiam, ad civitatem minime pervenerunt, de qua in psalmo dicitur: *Domine, in civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges (Psal. LXXII).* Omnes enim umbras, diversas, diversas imagines atque personas, quas sibi in variis dogmatibus induerunt, in urbe sua Dominus dissipabit. De qua et alibi scribitur: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. XLV);* et in Evangelio: *Non potest abscondi civitas super montem posita (Matth. v);* et in Isaia: *Ego civitas firma, civitas quæ oppugnatur.* Siquidem hanc veritatis et sapientiæ civitatem, cum firma sit et robusta, omnes et sapientes sæculi et hæretici impugnare conantur. Et quod de philosophis diximus, hoc etiam de hæreticis sciendum, quod frustra laborent et affligantur in studio Scripturarum, cum ambulent in deserto, et civitatem invenire non valeant. De quorum errore et Psalmista commemorat dicens: *Erraverunt in solitudine, viam civitatis habitaculi non invenerunt (Psal. CVI).*

VERS. 16, 17. — *Væ tibi terra, cujus rex puer est, et cujus principes mane comedunt. Beata terra, cujus rex nobilis est, et cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, et non ad luxuriam.* Videtur quidem reprobare juvenum principatum, et luxuriosos judices condemnare, quod in aliis per ætatem sit infirma sapientia, in aliis etiam matura ætas deliciis enervetur: et e contrario probare principem bonis moribus et liberaliter institutum, eos judices prædicare qui nequaquam voluptatem negotiis civium præferant, sed post multum laborem et administrationem reipublicæ cibum capere quasi necessarie cogantur. Verum mihi sacratius quid latere videtur in littera: quod juvenes dicantur in Scripturis, qui a veteri auctoritate desciscunt, et cana parentum præcepta contemnunt, qui neglecto mandato Dei cupiunt statuere traditiones hominum, de quibus et in Isaia Israeli Dominus comminatur, eo quod noluerit aquam Silo, quæ vadit cum silentio (Isai. VIII), et veterem piscinam everterit, eligens sibi flumina Samariæ et gurgites Damasci: *Et dabo, inquit, juvenes principes eorum et illusores dominabuntur eis (Isai. III).* Lege Danielelem, et Antiquum dierum invenies Deum (Dan. VII). Lege Apocalypsin Joannis, et caput Salvatoris candidum ut nivem, et quasi lanam albam reperies (Apoc. I). Jeremias quoque, quia sapiens erat, et cani ejus in sapientia reputabantur, 558 prohibetur juvenem esse se dicere. Væ ergo terræ cujus rex est diabolus, qui semper rerum novarum cupidus, etiam ut Absalon adversus patrem rebellat (II Reg. XV), quæ

judices et principes eos habet qui ament hujus sæculi voluptates, qui antequam dies mortis adveniet, dicunt: *Manducemus et bibamus, cras enim moriemur* (*Isa. xxi; I Cor. xv*). Contra beata terra Ecclesie, cujus rex Christus filius ingenuorum, de Abraham et Isaac et Jacob, prophetarum quoque et sanctorum omnium stirpe descendens, quibus peccatum non fuit dominatum, et ob hoc fuerunt liberi. Ex quibus nata est virga liberior S. Maria, nullum habens fruticem, nullum germen ex latere, sed totum fructus ejus erupit in florem, loquentem in Canticis canticorum: *Ego flos campi, et liliū convallium* (*Cant. ii*). Principes quoque ejus sunt apostoli et omnes sancti, qui regem habent filium ingenuorum, filium liberæ, non de ancilla Agar, sed de Saræ libertate generatum (*Gal. iv*). Nec comedunt mane, nec velociter: non enim in præsentibus quærunt sæculo voluptatem, sed tempore suo manducabunt, cum retributionis tempus advenerit. Et manducabunt *ad reficiendum, et non ad luxuriam*. Omne bonum præsentis sæculi luxuria est, futuri perpetua refectio.

VERS. 18, 19. — *In pigritiis humiliabitur contignatio, et in infirmitate manuum perstillabit domus. In risum faciunt panem, et vinum, ut epulentur bibentes* [videntes], *et pecunie obediunt omnia*. Domus nostra, quæ cum statu hominis erecta est, et habitatio quam habemus in cælis, si pigri sumus et ad bona opera tardiores, humiliabitur, et omnis contignatio quæ debet culmen portare sublime, ad terram corruens habitatorem suum opprimet. Cumque auxilium manuum virtutumque torpuerit, omnis desuper tempestas, et nimborum ad nos turbo erumpet. Porro quod in uno homine interpretati sumus, melius potest super Ecclesia accipi, quod negligentia principum omnis ejus corruat altitudo, et ibi vitiorum illecebræ sint, ubi regimen putabatur esse virtutum. In risum faciunt panem ac vinum, ut epulentur bibentes. In pigritia et socordia magistrorum humiliari Ecclesiam, et culmen ejus concidere, et tigna perplui supra exposuimus. Nunc ergo de iisdem magistris loquitur, et quia visus fuerat accusare eos cur tacerent, et non uterentur officio magistrorum, et episcopi et presbyteri in Ecclesia constituti non laborarent in sermone et doctrina, quod et Titus D commonetur ut faciat, et Timotheo præcipitur, ne gratiam negligat quam per impositionem manus acceperat; sed in eo se æstimarent presbyteros et episcopos, ut salaria acciperent, et multi præceptores honorem duplicem quærerent qui laborantibus in doctrina et sermone debetur. Nunc e contrario accusat eos qui loquuntur in Ecclesia et docent populos, sed ea docent quæ populum audire delectat, quod peccatorem palpet in vitio, et strepitus concitet audientium. Nonne quando in Ecclesia lascivit oratio, et beatitudinem et regnum cælorum multitudini pollicetur, videtur tibi in risum panem facere, et vinum miscere bibentium, sive quod ipsi qui docent divitias et cibos et opes per delectabilia pro-

A missa conquirant, sive quod Ecclesie, qui panis lugentium est et non ridentium, beati quippe lugentes quoniam ipsi ridebunt (*Matth. v*), in lætitia gaudioque conficiantur. Quod autem sequitur: *et pecunie obediunt omnia*, dupliciter accipiendum, vel ipsos doctores postquam adulatione ditati sunt regnum in populis exercere, vel certe, quia argentum pro sermone semper accipitur, *eloquia enim Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septulum* (*Psal. xi*), hoc asseverat quod eloquentiæ et orationi quæ verborum sit fronde composita, facile vulgus cedat ignobile. Qui habent apud se sponsum, et propterea lugere et jejuna prohibentur (*Matth. ix*), in risu faciunt panem, a quo risu et Isaac nomen accepit (*Gen. xxi*), et in B lætitiā bibentium vinum præparant. Omnis itaque vir sanctus, qui ut Christus præcepit magister Ecclesie est, et in risu, et in lætitiā panem facit, et vini pocula ministrat in gaudio. Argentum quoque cui obediunt omnia, quinque illa de Evangelio, et duo et unum patrisfamilie sunt talenta, et decem gemmæ quæ servis in negotiatione creduntur (*Matth. xxv; Luc. xix*).

VERS. 20. — *In cogitatione tua regi ne detrahas, et in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia et aves cæli portabunt vocem tuam, et qui habet pennas annuntiabit sententiam*. Et simplex præceptum ædificat audientes, ne ira et furore superati, in maledictum et detractionem regum et principum prorumpamus, quia contra spem interdum evenit, ut his C quibus malediximus nuntietur, et incurramus periculum immoderatione linguæ. Quod autem ait, *avis portabit vocem tuam, et qui habet pennas, annuntiabit sententiam*, hyperbolice intelligendum, quomodo solemus dicere etiam ipsos parietes, quibus consciis loquuntur quæ audierint, non celaturos. Sed melius est sic audire præceptum, ut sciamus nobis esse mandatum, non solum contra Christum temere nihil esse loquendum, verumetiam in arcanis cordis, quamvis variis tribulationibus coarctemur, nihil blasphemum, nihil impium sentiendum sit. Et quia dilectionem quam Christo exhibemus, debemus et proximo, *diliges quippe Dominum Deum tuum, et proximum tuum sicut teipsum* (*Jac. xi*), etiam hoc jubetur, ne post tergum de sanctis quoque detrahamus, et eos quos viderimus scientia, sapientia, virtutibusque ditatos linguæ mordacitate rodamus, quia angeli qui terram circumveunt et sunt administratorii spiritus, et in Zacharia iocuntur: *Circuimus terram, et ecce omnis terra quiescit* (*Zach. i*), ad instar avium nostra verba et cogitationes ad cælum perferunt, et clam cogitamus Dei scientiam nos latere.

CAP. XI, VERS. 1. — *Mitte panem tuum super transcurrentes aquas, quia post tempora multa invenies illum*. Ad eleemosynam ehortatur, quod omni petenti dandum sit, et indiscrete faciendum bene. Quomodo enim qui super irrigua seminat fructum sementis exspectat, ita qui largitur egentibus, non granum seminis, sed ipsum paucum scriit fenore

quodam multiplicationem illius, et cum dies iudicii venerit, multo amplius quam dederat reperturus. **Aliter** : In quocunque homine illam aquam videris de qua dicitur : *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. vii)*, ne te pigeat panem sapientiæ, panem rationabilem, panem præstare sermonis. Si enim hoc frequenter feceris, invenies te non incassum doctrinam jecisse sementem.

Tale quid et in Isaia dictum puto : *Beatus qui seminat super aquam, ubi bos et asinus calcant (Isa. xlii)*, quod ille magister beatitudine dignus habeatur, qui super irriguum pectus seminet audientium, tam Judæis, quam e gentibus populo congregato. Non erat procul a physica Ecclesiastes ratione, cum panem super aquas mittendum censebat. Aqua enim est una de quatuor elementis, cui sicut in speculo nostra relucet imago. Plerumque cernis in aqua, cum facies tua stet de contra, qualis sis, quid facias, ubi te aut quomodo veritas. Vult Salomon ut super has aquas mittat homo panem, ut quæ fiant bona, speculetur in illis. Qui seipsum videt in speculo, in se videt quid pulchri desit sibi, quid turpiter insit. Quicunque bene corrigit actus suos se speculans in aquis, inveniet panem vitæ refluentem per aquas.

559 VERS. 2. — *Du partes septem, necnon et octo, quia ignoras quid futurum sit mali super terram.* Et in Ezechiele septem et octo gradus ad templi leguntur ascensum (*Ezech. xl*), et post ethicum illud psalmum quindecim graduum psalmi sunt, per quos erudimur primum in lege (*Psal. cxviii*), et septenario numero expleto, postea per ogdoadem ad Evangelium scandimus. Præcipimur ergo ut in utrumque Testamentum tam Vetus scilicet quam Novum pari veneratione credamus. Judæi dederunt partes septem, credentes in Sabbato, sed non dederunt octo, Resurrectionem diei Dominicæ negligentes. E contrario hæretici Marcion et Manichæus et omnes qui veterem legem rapido ore dilaniant, dant partes octo suscipientes Evangelium, sed eandem septenario numero non tribuunt, Instrumentum veterum respuentes. Nos igitur Instrumento utrique credamus. Non enim possumus dignos cruciatus dignamque pœnam jam nunc mente comprehendere, quæ reposita est his qui versantur in terra Judæis atque hæreticis e duobus alterum denegantibus.

VERS. 3. — *Si repleta fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Serva mandata quæ tibi superius sunt præcepta, ut nubes super te fundant imbrem suum. Ubiunque enim tibi locum præparaveris, futuramque sedem, sive ad austrum sive ad boream, ibi cum mortuus fueris, permanebis. **Aliter** : Propterea supra diximus (*vers. 7*) : *Mitte panem tuum super faciem aquæ, et omni petenti te tribue (Luc. vi)*, quia et nubes cum plenæ fuerint divitias suas mortalibus largiuntur, tu quasi lignum, quamvis longævus sis, non eris in perpetuum, sed subito ut ventorum, ita

A mortis tempestate submersus, ubicunque cecideris, ibi permanebis jugiter, sive te rigidum et trucem, sive clementem et misericordem ultimum tempus invenerit. **Aliter** : Dicitur in psalmis ad Deum : *Veritas tua usque ad nubes (Psal. xxxv)*; et in Isaia peccanti Deus vinæ comminatur : *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem (Isai. v)*. Nubes igitur sunt prophetæ, et omnis vir sanctus. Qui cum in corde suo plures congregaverit disciplinas, tunc valebit præcepta plueri doctrinarum et dicere : *Expectetur sicut pluvia sermo, et effundatur super terram imbrem (Deut. xxxii)*; ad quam dictum est : *Audiat terra verba oris mei (ibid.)*. Quod autem sequitur : *Et si ceciderit lignum ad austrum aut aquilonem, in loco ubi ceciderit lignum ibi erit.* Illud de B Habacuc sumamus exemplum in quo scribitur : *Deus ab austro veniet (Habac. iii)*. Et quantum ego existimo, semper in bonam partem auster accipitur, in malam aquilo, ut ibi : *Surge, aquilo (Cant. iv)*, hoc est recede et abi, et veni, auster (*ibid.*). Lignum ergo quod in hac vita corruerit, et conditione mortalitatis fuerit incisum, et peccavit ante dum staret, in boreæ postea parte ponitur; aut si dignos austro fructus attulit, in plaga jacebit australi, nec est aliquid lignum quod non aut ad aquilonem sit aut ad austrum. Hoc idem significat et illud quod scriptum est : *Dicam aquiloni da, et austro noli prohibere (Isai. xliii)*. Nunquam enim austro et orientali vento præcipitur ut adducant, quia apud alias plagas esse eos oportet qui ad orientem et austrum postea deducantur. Aquilo igitur ad austrum adducit, et Africus ad Orientem habitatores suos. Nec enim possunt proficere, si in pristinis sedibus perseverent.

VERS. 4, 5. — *Qui observat ventum, non seminat; et qui considerat nubes, nunquam metet. Quomodo ignoras quæ sit via spiritus, et qua ratione compinguntur ossa in ventre prægnantis: sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.* Qui considerat cui benefaciat, et non omni petenti se tribuit, sæpe præterit eam qui meretur accipere. **Aliter** : Qui tantum eo tempore Dei verbum prædicat, quo populus libenter auscultat, et secunda aspirat aura in mores, sator negligens est, et ignavus agricola. In ipsis enim prosperis, dum nescimus, adversa consurgunt. Sed opportune, importune, suo tempore Dei sermo est prædicandus, nec fidei tempore adversariorum nubium consideranda tempestas. De qua in Proverbis dicitur : *Sicut pluvia vehemens et inutilis, sic qui dereliquerunt sapientiam, et impietatem laudant (Prov. xxviii)*. Atque consideratione enim nubium et timore ventorum, in mediis tempestatibus seminandum est : nec dicendum illud tempus commodum, illud inutile, cum ignoremus quæ via et quæ voluntas sit spiritus universa dispensantis. Sicut ergo nescit viam spiritus et animæ ingredientis in parvulum, et ignoras ossium et venarum varietates, et in ventre prægnantis quomodo ex vili elemento corpus hominis in diversas effigies artusque vario-

tur, et de eodem semine aliud mollescat in carni-
bus, aliud duretur in ossibus, aliud in venis palpi-
tet, aliud ligetur in nervis; ita Dei opera scire non
poteris, qui factor est omnium. Ex quo docet con-
traria non timenda, nec temere de ventis et nubibus,
quas supra diximus, iudicandum, cum suo tenore et
cursu debeat sator pergere, et eventum Domini sen-
tentia reservare. *Non est enim volentis neque cur-
rentis, sed miserentis Dei (Rom. ix).*

VERS. 6. — *Mane semina semen tuum, et vespere
ne cesset manus tua; quia nescis quid magis oriatur,
hoc aut illud: et si utrumque simul melius erit.* Quem
mittit Salomon ad serendum mane et vespere se-
men suum, ipsum mittit Dominus Jesus mane ad
putandam vineam. Quod Salomon dicit, *non cesset
manus tua*, hoc Dominus undecima vacantibus ait: **B**
Quid hic statis tota die otiosi? (Matth. xx.) Mane
somnia, et mane colit putando vineam, quicumque
Deo famulatur a primo mane ætatis. Sero seminat
et sero colit fodiendo vineam, qui nihil servit ma-
tutino vitæ tempore, sed postremo vitæ tempore
reversus ad se et ad cor suum, quam tarde et sero
fructum bonum sibi querit, ita redimendo tempus
donec vitæ terminet horam. Qui a mane tulerunt
pondus tlei et æstus (ibid.), dicit Dominus. *Erunt
primi novissimi, et novissimi primi (ibid.)*. Sic et
Salomon modo dicit: *Mane semina semen tuum, et
vespere ne cesset manus tua.*

VERS. 7, 8. — *Dulce lumen, et delectabile est oculis
videre solem. Si annis multis vixerit homo, et in his
omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi
temporis, et dierum multorum: qui cum venerint,
vanitatis arguentur præterita.* Quæ sit hominis sors,
ex verbis Ecclesiastis palam est. Semper vivit in
nobis lucis amor dum vivimus et valemus, qui mente
exit novissimus. Quid ita nos delectat, quam clarum
videre solem? Sed hæc dulcedo ne sit tibi noxia vitæ
tuæ, et ne læteris plus quam necesse est aspicere
solem, animadvertite quomodo res examinet Eccle-
siastes. Si, ait, *annis multis vixerit homo, et in his
omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi
temporis, et dierum multorum.* Quos non esse bre-
ves, imo longos et perennes, ostendit mors æterna
vel vita perpetua. Tua dulcedo vitæ tuæ fiet tibi
amara, cum pro luce vitæ brevis tenebras patieris,
et omnia pro vanis et caducis reputabis. Istas res et
causas cum suggerit Ecclesiastes, monet nos ut veræ
lucis dulcedine profuamur, quoniam dulcedo præ-
sentis lucis, dulcedo vitæ istius, non est æterna. Sed
hortatur, ut verum solem mundo corde videamus.
*Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum vide-
bunt (Matth. v).* Non semper bonum est præsentem
videre solem, qui plerumque **560** reverberata luce
gravare solet aspicientes. Sol nimio splendore suo
nos aliquando perurit. *Vera lux Deus est, et tenebræ
in eo non sunt ullæ (I Joan. i).* Sicut Deus est tan-
quam lux, neque lux est quod Deus ipse, ita Deus
est quasi sol, neque sol est quod ipse Deus. Cum
ideo appelletur sol quia solus lucet in mundo, obtusis

omnibus stellis ejus lumine, propterea verus sol
Deus est, quia solus ubique lucet, procedens ab ore
Patris sicut calor ex sole. Istum solem non vidit
quarta dies splendescere, sed ante illuxit quam sæ-
cula tempus haberet, a seipso enim super omnia sæ-
cula lucet.

VERS. 9. — *Lætare ergo, juvenis, in adolescentia
tua, et in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ,
et ambula in viis cordis tui, et in intuitu oculorum
tuorum: et scito quod pro omnibus his adducet te
Deus in iudicium.* Dixerat lucem mundi hujus
dulcissimam, et lætari debere hominem in diebus
vitæ suæ, omnique studio capere voluptatem: in-
gruere enim noctem mortis æternam, quando non
liceat perfrui congregatis, et quasi umbram uni-
versa quæ habuimus pertransire. Nunc ergo juve-
nem cohortatur et dicit: O adolescens, antequam
et senectus et mors ingruat, lætare in juventute tua,
et quidquid tibi corde bonum, aspectu jucundum
videtur assume, frue ut libet mundi rebus. Rur-
sum ne putaretur hæc dicens hominem ad luxuriam
provocare, et in Epicuri dogma corruiere, suspicio-
nem hanc abstulit inferens: *Et scito quoniam super
his omnibus adducet te Deus in iudicium.* Sic, inquit,
abutere mundi rebus, ut scias te in ultimo iudi-
candum.

VERS. 10. — *Aufer iram a corde tuo, et amove ma-
litiã a carne tua, adolescentia enim et voluptas vana
sunt.* In ira omnes perturbationes animi comprehe-
dit, in carnis malitiã universas significat corporis
voluptates. Sic ergo, inquit, bonis hujus sæculi
fruere, ne aut desiderio aut carne delinquas. Relin-
que antiqua vitia, quibus in adolescentia tua vani-
tatis stultitiæque serviisti, quia juvenus insipientiã
copula est.

CAP. XII, VERS. 1. — *Memento Creatoris tui in
diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus affli-
ctionis, et appropinquent anni, de quibus dicas: Nox
mihi placent.* Sæpe memento Creatoris tui, et sic
adolescentiã vitam gradere, ut mortis ultimæ recor-
deris, antequam tibi tempus adveniat, quo tristitia
quæque succedant.

VERS. 2. — *Antequam tenebrescat sol, et lumen, et
luna, et stellæ, et revertantur nubes post pluviam.*
D Si de generali consummatione mundi accipimus,
verbis Domini hoc capitulum congruit, in quibus
ait: *Erit tribulatio et angustia, qualis non fuit a
principio creaturæ, sed neque fiet.* Sol enim tene-
brescat, et luna non dabit lucem suam, et stellæ ca-
dent de cælo, et virtutes cælorum movebuntur (Matth.
xxiv), quæ custodes domus, ita ut domus intelligen-
tur hic mundus, viri vero fortes errore decepti, et
dissipandæ contrariæ fortitudines. Quod si specialis
uniuscujusque consummatio, ad vitæ hujus finem
refertur, et sol et luna et stellæ et nubes et pluvie
ei esse cessabunt qui mortuus fuerit. Aliter. Lætare
adolescens, o popule Christiane, et frue bonis quæ
a Deo tibi concessa sunt, et in his omnibus scito te
a Domino iudicandum. Ne putes quia priores rami

fracti sunt et tu insertus es in radicem bonæ olivæ, A (Matth. xxv). Si enim arcta et angusta est via quæ ducit ad vitam, et lata spatiosa quæ ducit ad mortem (Matth. vii), recte refrigescente charitate multorum, ostium doctrinarum clauditur in plateis. Sequenti autem versiculo in eo quod ait : *Et consurgent ad vocem volucris sive passeris*, utemur interprete, si quando videremus peccatorem ad vocem episcopi vel presbyteri per poenitentiam consurgentem. Potest quoque hoc quamvis extraordinarie, etsi contextum capituli non sequimur, de legitima resurrectione accipi, quando ad vocem archangeli resurgent mortui (I Thess. iv). Nec mirandum si angeli tubam passeris comparemus, cum omnis vox ad Christum comparata sit tenuis. Et quantum cum meo possum animo recordari, nunquam passerem

VERS. 3.—*Quando commovebuntur custodes domus, et nutabunt viri fortissimi. Custodes domus* aut sol intelliguntur et luna, et reliquis astrorum chorus, aut angeli qui huic mundo præsident. *Viri vero fortissimi* dæmones sentiuntur, a forti diabolo etiam ipsi fortium sortiti vocabulum, quem Dominus superans et ligans, juxta Evangelii parabolam vastat domum ejus (Luc. xi). Aliter : *Custodes domus*, qui ad corpus hominis referunt cuncta quæ scripta sunt, costas significari putant, quod ab ipsis intestina vallentur, et tota ventris mollitudo servetur. Viros vero fortissimos crura æstimant, solem et lunam et stellas ad oculos, nares et aures ad totius corporis coaptant. Hoc autem ideo, quia inferius necessitate coguntur non de angelis et dæmonibus, sole, et luna et stellis, sed de hominis membris intelligere quæ sequitur. Et otiosæ erunt molentes in minuto numero, et tenebrescent videntes per se foramina. In consummatione mundi cum *refrigerit multorum charitas* (Matth. xxiv), et imminutæ fuerint animæ magistrorum, quæ possunt cælestem cibum præbere credentibus, translataque in cælestia, tunc incipient hi qui ex parte in hoc mundo intuebantur lumen scientiæ, involvi tenebris. Si enim Mosi dicitur : *Ponam te in foramine petrae, et sic posteriora mea videbis* (Exod. xxxiii), quanto magis unaquæque anima per foramen et quasdam tenebrosas cavernas aspicit veritatem? Aliter : Cessare molentes quia imminutæ sunt, de dentibus dictum putant, quod cum extrema senectus advenerit, dentes quoque atteruntur aut decidunt, de quibus permoliti cibi in alvum transmittuntur. Tenebrescere autem videntes in foraminibus oculos arbitrantur, quibus ætate confectis caliget acies, et intuitus obscuretur.

VERS. 4.—*Et claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis, et consurgent ad vocem volucris.* Cum vox fuerit imolentis infirmata, et magistrorum doctrina cessaverit, consequenter cessabunt omnia, inter quæ et ostia claudentur in platea, ut juxta fatuas Evangelii virgines unusquisque clausas habeat suæ plateæ januas, et illæ oleum emere non possint. Vel certe fatuis virginibus circumstantibus in platea, claudent cubiculum sponsi qui cum eo intraverunt

B in malam partem legisse me novi. Loquitur in psalmo decimo justus : *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer* (Psal. x)? et alibi : *Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto* (Psal. ci); et in alio loco : *Etenim passer invenit sibi domum* (Psal. lxxxiii). Aliter : Clausas in plateis januas infirmas senis gressus accipi volunt, quod semper sedeat et ambulare non possit. Humilitatem 561 autem vocis molentis de mandibulis interpretantur, quod cibum terere nequeant, et vix spiritu coarctato vox ejus tenuis audiatur. Porro consurgere eum ad vocem volucris ostendit, quod frigescenti jam sanguine et humore siccato, quibus materiis sopor alitur, ad levem sonitum evigilet, noctisque medio cum gallus cecinerit, festinus surgat, nequaquam valens strato sæpius membra convertere. Obsurdescere quoque filias carminis aures significat, quod gravior senum auditus fiat, et nulla inter voces valeant scire discrimina, nec carminibus delectari. Quod quidem et Berzellai loquitur ad David, nolens transire Jordanem (II Reg. xix).

VERS. 5.—*Excelsa quoque timebunt, et formidabunt in via.* Id est ardua ingredi non valebunt, et lassis poplitibus ac tremente vestigio, etiam in plano itinere fluctuantes, offensam gressuum formidabunt. *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta, et dissipabitur capparitis: quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, et circumibunt in platea plangentes.* Per metaphoram etiam nunc de membris hominis Ecclesiastis sermo est, quod cum senectus advenerit, capillus incanuerit, tumuerint pedes, libido refrigerit, et homo morte fuerit dissolutus, tunc revertatur in terram suam, et in domum æternitatis suæ sepulcrum, exsequisque rite celebratis, plangentium funus turba præcedat. Florem autem amygdali quidam sacram spinam interpretantur, quod decrescentibus natium carnibus, spina succrescat et floreat. Per capparim ergo significatur quod senum libido refrigescat, et organa coitus dissipentur.

VERS. 6-8.—*Antequam rumpatur funiculus argenteus, et recurat villa aurea, et coneratur hydria super fontem, et confringatur rota super cisternam, et revertatur pulvis in terram suam unde erat, et svi-*

ritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes et omnia vanitas. Revertit ad superiora, et post grande hyperbaton, quod ab eo loco interjecerat, ubi ait: Et memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam tenebrescat sol et luna, etc.; nunc ceptam sententiam simili fine concludit dicens, antequam rumpatur funiculus argenteus, et illud, et illud fiat. Funis autem argenteus, candidam hanc vitam, et spiramen quod nobis e cælo tribuitur, ostendit. Recursus quoque vitæ aureæ animam significat quæ illuc recurrit unde descenderat. Porro duo reliqua quæ sequuntur, contritio hydræ super fontem, et confractio rotæ super lacum, per metaphoram mortis ænigmata sunt. Quomodo enim hydra quæ conteritur cessat haurire, et rota per quam de lacu et puteis levantur aquæ si confracta fuerit, aquæ usus intercipitur, ita cum funis argenteus fuerit interruptus, et animæ rivus recurrit ad fontem, interibit homo, et, ut manifestus sequitur, revertitur pulvis in terram suam, unde sumptus est, et spiritus convertitur ad Deum qui dedit illum. Ex quo satis ridendi, qui putant animas cum corporibus seri, et non a Deo, sed a corporum parente generari. Cum enim caro revertatur in terram, et spiritus redeat ad Deum qui dedit illum, manifestum est Deum parentem animarum esse, non homines. Post descriptionem interitus humani, pulchre exordium libri sui repetens ait: Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, et omnia vanitas. Cum enim cunctus mortalium labor, de quo in toto volumine disputatum est, huc perveniat ut revertatur pulvis in terram suam, et anima illuc redeat unde sumpta est, magnæ vanitatis est in hoc sæculo laborare, et nihil pro futuro conquirere.

Vers. 9, 10. — *Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, et enarravit quæ fecerat: et investigans composuit parabolas multas. Quæsiuit verba utilia, et conscripsit sermones rectissimos ac veritate plenos. Sapientiam qua prævenit Salomon omne humanum genus, nunc quoque in fine sui opusculi proficitur, quod non fuerit veteris regis institutione contentus, sed in profundas se ultro demerserit questiones, et ad docendum populum proverbialia et parabolas composuerit, aliud habentes in medulla, aliud in superficie pollicentes. Proverbialia quippe non hoc sonare quod scriptum est etiam in Evangelii edocemur, quod Dominus populo in parabolis et in proverbialibus sit locutus, secreto autem apostolis dissolverit ea (Marc. iv). Ex quo manifestum est et proverbiorum librum non ut simplices arbitrantur patentia habere præcepta, sed quasi in terra aurum et in nuce nucleus, et in hirsutis castanearum operculis fructus inquiritur, ita in eis divinum sensum altius perscrutandum. Super hoc addit etiam causas naturasque rerum se voluisse cognoscere, et Dei dispositionem et prudentiam, quare unumquodque vel quomodo factum sit scire voluisse, ut quod David post dissolutionem corporis et animæ cælos reversurum se sperat esse visurum dicens, Videbo cælos*

A opera digitorum tuorum (Psal. viii), hoc nunc in præsentem Salomon visus fuerit invenire, ut veritatem soli Deo cognitam, corporis vallata septo, mens humana comprehenderet.

Vers. 11. — *Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum difixi, quæ per magistrorum consilium data sunt a pastore uno. Ne videretur post legem Domini temerarius subito præceptor erumpere, et vindicare doctrinam quam Moyses non tam sua sponte, quam Deo irascente primum, delinque inspirante susceperat, dicit verba sua verba esse sapientium, quæ in similitudinem stimulorum corrigant delinquentes, et pigros mortalium gressus aculeo pungente commoveant, sicque firma sint quasi clavi in altum solidumque difixi, nec auctoritate unius, sed consilio atque consensu magistrorum omnium proferantur. Et ne contemneretur humana sapientia, ait eam ab humano pastore concessam, id est, licet plurimi doceant, tamen doctrinæ unius auctor est Dominus. Facit hic locus adversus eos qui alium legis veteris, alium Evangelii æstimant Deum, quod unus pastor consilium prudentium instruxerit; prudentes autem tam prophetae sunt quam apostoli. Simul et hoc notandum quod dicantur verba sapientium pungere, non palpare, nec molli manu atrectare lasciviam, sed errantibus, et ut supra diximus, tardis poenitentiae dolorem et vulnus infligere. Si cujus igitur sermo sapientis, verba quippe sapientis ut stimuli. Quæ cum ad conversionem provocant delinquentem et firma sunt, et a consilio sanctorum data, atque ab uno pastore concessa, et solida radice fundata sunt. Hoc stimulo nonnullum Paulum, sed adhuc Saulum puto in via confossum erroris audisse: Durum est tibi contra stimulum calcitrare (Act. ix).*

Vers. 12. — *His amplius, fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequens meditatio, carnis est afflictio. Exceptis his verbis quæ ab uno pastore sunt data, et a consilio atque consensu probata sapientium, nihil facias, nihil tibi vindices. Majorum sequere vestigia, et ab eorum auctoritate non discrepes. Alioquin quærenti multa infinitus numerus librorum occurret, qui te pertrahat ad errorem, et legentem frustra faciat laborare. Vel certe doceat brevitati studendum, et sensus magis sectandos esse quam verba, adversus philosophos et sæculi hujus doctores, qui suorum dogmatum falsitates conantur asserere varietate ac multiplicatione sermonum. Contra Scriptura divina brevi circulo coarctata est, et quantum dilatatur in sententiis, tantum in sermone constringitur. Quia consummatum breviumque sermonem fecit Dominus super terram (Rom. ix), et verbum ejus juxta est in ore et in corde nostro (Deut. xxx). Aliter. Frequens lectio et quotidiana meditatio, animæ solet magis labor esse quam carnis. Quomodo enim quidquid manu et corpore fit, manus et corporis labore completur, ita quod ad lectionem pertinet magis meutis est labor. Ex quo mihi videntur superiora de multitudine libro-*

rum aliter sentienda quam plerique existimant. Moris est Scripturarum, quamvis plures libros, si inter se non discrepant et de eadem re scribant, unum volumen dicere. Siquidem et Evangelium et lex Domini immaculata convertens animas singulariter appellantur (*Psal.* xviii), cum plura Evangelia et multa mandata sint legis. Sic et volumen in Isaïæ sermone signatum (*Isa.* xxix) omnis Scriptura divina est, et uno capitulo libri Ezechiel Joannesque vescuntur (*Ezech.* ii; *Apoc.* x). Salvator quoque omnium retro sanctorum vocibus prophetatus ait: *In capite libri scriptum est de me* (*Psal.* xxxix). Juxta hunc igitur sensum arbitror nunc præceptum, ne plures libri fiant. Quidquid enim dixeris, si ad eum referatur qui in principio erat apud Deum, Deus verbum (*Joan.* i) unum volumen est, et innumerabiles libri una lex, unum Evangelium nominantur. Quod si diversa et discrepantia disputaveris, et curiositate nimia huc atque illuc animum adduxeris, etiam in uno libro multi libri sunt. Unde dictum est: *In multiloquio non effugies peccatum* (*Prov.* x). Talibus igitur libris non est finis. Bonum enim omne, et omnis veritas, certo fine concluditur: malitia vero atque mendacium sine fine sunt. Et quanto plus requiruntur, tanto major eorum series nascitur. Super hæc re studium atque meditatio labor carnis est. Carnis, inquam, non spiritus. Habet siquidem et spiritus laborem suum, juxta illud quod Apostolus ait: *Plus autem omnibus illis laboravi. Non autem ego, sed gratia Dei mecum* (*I Cor.* xv). Et Salvator: *Laboravi clamans* (*Psal.* lxxviii).

VERS. 13. — *Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, et mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo; et cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.* Aiunt Hebræi, cum inter cætera scripta Salomonis quæ antiquata sunt non in memoria duraverunt, et hic liber oblietterandus videretur, eo quod vanas Dei assereret creaturas, et totum putaret esse pro nibilo, cibum et potum et delicias transeuntibus præferret omnibus: ex hoc uno capitulo meruisse auctoritatem, ut in divinorum voluminum numero poneretur, quod totam disputationem suam et omne catalogum in hoc coarctaverit, et dixerit finem sermonum suorum auditu esse promptissimum, nec aliquid in se habere difficile, ut scilicet timeamus Deum, et ejus præcepta faciamus. Ad hoc enim natum esse hominem, ut Creatorem suum intelligens, veneretur eum metu et honore et opere mandatorum Dei. Siquidem cum judicii tempus advenit, quidquid a nobis gestum est stare sub iudice, et accipitem diu exspectare sententiam, et unum-

A quemque recipere pro opere suo sive mali quid egerit, sive boni (*II Cor.* v). Nam et de omni otioso verbo, et non voluntate sed ignoratione prolato, redditori sumus rationem in die judicii (*Matth.* xii). Aliter: Quia timor servorum est, et perfecta dilectio foras mittit timorem (*I Joan.* iv), et in Scriptura divina tam insipientium quam perfectorum duplex appellantur metus, nunc de consummato in virtutibus metu dici puto, secundum illud: *Nihil deest timentibus eum* (*Psal.* xxxiii). Vel certe quia adhuc homo est, et necdum Dei nomen accepit, hæc rationem substantiæ suæ, ut in corpore positus Deum timeat, quia omne factum, id est omnes homines adducat Deus in judicium, super universis quæ aliter quam ab eo disposita sunt et dicta senserunt, sive in hanc partem sive in illam. *Væ quippe his qui dicunt malum bonum et bonum malum* (*Isa.* v).

Mollis est animus diligentis, et ad omnem sensum doloris argutus, frater dilectissime Gregori, quem si negligentius tractes, cito mulcet ut rosa, si durius teneas, liquet ut lilia. Me legisse memini, vultu sæpe lædi pietatem. Propterea et si amore convenior, ne sim circa te rarus officii, nunc tamen libentius quam sæpe alias scribendi munus insisto. Primo quod ambitio Domini nostri Guillelmi quodam viatico carere non debuit, deinde quod libellum meum, quem super Ecclesiasten te jubente peregi, putavi plusculum commendationis habiturum, si tibi per eum quem sancte et non fecte diligis mitteretur. Fit enim plerumque ut levia rerum portitor festivus exornet. Viget in eo vena fraterna. Sed vereor propterea testimonium meum, ne magis laudi ejus obsecutus judicet quam pudori. Nam quorum honesta mens est, eorum imbecilla frons est. Adulatorumque assentationes et noxia blandimenta fallaciæ, velut quasdam pestes animæ fugere debemus. Nihil est quod tam facile corrumpat mentes hominum, nihil quod tam dulci et molli vulnere animum feriat. Unde et Sapiens ait: *Verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora mentis* (*Prov.* xviii). Isto maxime tempore regnat hoc vitium: quodque est gravius, humilitatis ac benevolentis loco ducitur. Et ita fit, ut qui adulari nescit, aut invidus aut superbus putetur. Congratulor ergo tibi, charissime, et nascentem amicitiam ut Dominus fœnerari dignetur precor. D Ego cinis, et vilissima pars luti, et jam favilla futurus, satis habeo si splendorem morum tuorum imbecillitas oculorum meorum sustineat. Tu mundus es, et tanquam nix dealbatus, ego cunctis peccatorum sordibus inquinatus, diebus ac noctibus opperior cum tremore reddere novissimum quadrantem.